

**ÇİN 'İN DÜNYA TİCARET ÖRGÜTÜNE ÜYELİĞİNİN DÜNYA EKONOMİSİ
ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ**

S. Levent ÖZÇENGEL

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
İktisat Anabilim Dalı**

Danışman: Yard.Doç.Dr. Betül YÜCE DURAL

YÜKSEK LİSANS TEZ ÖZÜ**ÇİN' İN DÜNYA TİCARET ÖRGÜTÜNE ÜYELİĞİNİN DÜNYA EKONOMİSİ
ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ****S.Levent ÖZÇENGEL****İktisat Anabilim Dalı****Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Şubat 2010****Danışman: Yard.Doç.Dr. Betül YÜCE DURAL**

Son yıllarda en çok tartışılan konulardan biri olan Çin ekonomisinin sahip olduğu ekonomik performans incelendiğinde, dünyanın en hızlı büyüyen ekonomisi olduğu görülmektedir. Çin'de sosyalist market ekonomisi hakimdir. Çin, 11 Kasım 2001 tarihinde Dünya Ticaret Örgütü sistemine dahil olmuştur. Böylece, dünya ekonomik sistemine uyum çabaları sonuç vermiştir. Reformlar ile sağlanan dış ticaret rekabet avantajı, dünya ekonomileri için hem fırsat, hem de uluslararası ticarete birtakım tehditler yaratmıştır. Bu nedenle Çin günümüzde , uluslararası ticarete önemli gündem konularından biri olmuştur. Bu çalışmada Çin'in ekonomik gelişiminden, dünya ile ticari ilişkilerinden ve dünya ekonomisi üzerindeki etkilerinden bahsedilecektir.

Anahtar Kelimeler: Çin Ekonomisi, DTÖ, Çin,Dünya Ekonomisi

ABSTRACT**EFFECTS OF CHINA'S MEMBERSHIP TO WORLD TRADE ORGANIZATION ON
THE WORLD ECONOMY****S. Levent Özçengel****Department of Economics****Anadolu University Graduate School of Social Sciences, 2010****Supervisor: Asis. Prof. Betül YÜCE DURAL**

When we analysis the economic performance of China, one of the most debated subject in the last years, it is seen that Chinese economy has been the fastest-growing economics in the world. When we compare the economic performance of China in last two decades with the other world economies, China is highly drawing attention. China adapted the concept of socialist market economy. On 11th of November 2001, China was participated World Trade Organization. Consequently, China got the results of efforts to adaptation with world economic system. Together with the reforms, China had some advantages in the foreign trade which also brought advantages and threats for other world economies. That is why China is one of the most important topics in foreign trade. In this study, Chinese economic development, trade relations and effects on the other world economies will be mentioned.

Keywords: Chinese Economy , WTO, China, World Economy

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

S.Levent Özçengel'in Çin'in Dünya Ticaret Örgütüne Üyeliğinin Dünya Ekonomisi Üzerindeki Etkileri başlıklı tezi ..... tarihinde, aşağıdaki jüri tarafından Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca, İktisat. Anabilim dalında Yüksek Lisans Yeterlik tezi olarak değerlendirilerek kabul edilmiştir.

	Adı Soyadı	İmza
Üye (Tez Danışmanı)	: Yard.Doç.Dr. Betül YÜCE DURAL	:.....
Üye		:.....
Üye		:.....

Prof. Dr.Ramazan GEYLAN

Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Çin tarihinde yaşanan değişim, gerçekleşen reformlar ve istikrarlı büyüme oranları, dünyadaki pek çok gelişmiş ülkenin dikkatini çekmektedir. Çin'in dünya ile entegrasyonunun sağlanmasında önemli bir adım olan Dünya Ticaret Örgütü üyeliği sonrasında, dünya ülkeleriyle olan ekonomik ve ticari ilişkilerinde gelişmeler yaşanmıştır. Bu çalışmada Çin'in değişen profili beraberinde gelişen gücünün ve 2001 Dünya Ticaret Örgütü üyeliğinin dünya ekonomisi üzerindeki etkileri incelenmiştir. Bu çalışmaya görüşleri ile katkıda bulunan değerli hocam Yard.Doç. Dr. Betül YÜCE DURAL'a sonsuz teşekkür ederim.

S. Levent ÖZÇENGEL

ÖZGEÇMİŞ

S. Levent ÖZÇENGEL

İktisat Anabilim Dalı
Yüksek Lisans

Eğitim

- Ls 1995 Orta Doğu Teknik Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
(İİBF) Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetim Bölümü
- Lise 1990 S.Çakır Lisesi, Matematik Bölümü

İş

- 2006- İnsan Kaynakları Müdürü. Türk Prysmian Kablo ve Sistemleri A. Ş.
2002-2006 Kredi ve Risk Müdürü. Türk Pirelli Kablo ve Sistemleri A. Ş.
2000-2002 Planlama ve Kontrol Uzmanı. Türk Pirelli Lastikleri A.Ş.
1995-1998 Yönetim Muhasebesi Uzmanı. Arçelik A.Ş.

Kişisel Bilgiler

Doğum yeri ve yılı: Eskişehir, 28 Eylül 1973 Cinsiyet: Erkek Yabancı dil: İngilizce

İÇİNDEKİLER

ÖZ	ii
ABSTRACT	iii
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI.....	iv
ÖNSÖZ.....	v
ÖZGEÇMİŞ	vi
TABLolar LİSTESİ.....	ix
ŞEKİLLER LİSTESİ	x
KISALTMALAR.....	xi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ÇİN'İN TARİHSEL SÜREÇTEKİ DEĞİŞİMİ

1. Çin Tarihine Genel Bakış.....	2
2. Çin'in Sosyal Yapısı	5
2.1. Çin'in Demografik Yapısı.....	6
2.2. Çin'de Devlet ve Askeri Güç.....	8
3. Çin'in Ekonomik Yapısı.....	8
3.1.Çin Ekonomisinin Temel Göstergeleri.....	12
3.1.1. Bölgelere göre İstihdam ve Kişi Başına Düşen Mili Gelir.....	13
3.1.2. Yabancı Yatırımlar.....	15
3.1.3. Dış Ticaret Hacmi.....	19

İKİNCİ BÖLÜM

ÇİN'İN DÜNYA TİCARET ÖRGÜTÜNE GİRİŞİ

1. Dünya Ticaret Örgütü'ne (DTÖ) Genel Bakış	22
1.1. DTÖ'nün Amaçları.....	23
2 Çin ve DTÖ Üyelik Süreci	24
2.1. Çin' in DTÖ' ne Üyelik Sürecinde Yaşananlar.....	26
2.2. Çin'in DTÖ Üyeliği Kapsamında Kabul Ettiği Taahhütler.....	28
3. Çin'de DTÖ Üyeliği Uyum Süreci ve Eleştiriler.....	30
4. Çin'de DTÖ Üyeliği Sonrası Yaşanan Gelişmeler.....	33

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÇİN'İN DÜNYA TİCARET ÖRGÜTÜ ÜYELİĞİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ VE DÜNYA EKONOMİLERİ ÜZERİNE ETKİSİ

1. Çin' in Dünya Ekonomileri İle İlişkileri.....	37
1.1. Çin ve ABD İlişkileri Tarihi.....	39
1.2. Çin ve AB İlişkileri Tarihi.....	42
1.3. Çin ve Japonya İlişkileri Tarihi.....	44
1.4. Çin ve Türkiye İlişkileri.....	47
2. Dünya Entegrasyonu İçindeki Çin Pazarında Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar	50
2.1. Ekonomik İlişkilerde Çin Pazarında Karşılaşılan Sorunlar.....	52
3. Çin'in DTÖ Üyeliğinin Yoğun Olarak Yansıdığı Sektörler.....	54
3.1. Tekstil ve Konfeksiyon Sektörü	54
3.2. Otomotiv ve İnşaat Sektörüne Etkisi	56
3.3. Kimya ve İlaç Sektörüne Etkisi.....	57
3.4. Metal ve Elektronik Sanayi Etkisi.....	58
4. Çin'in DTÖ Üyeliğinin Makro Ekonomik Büyüklüklerindeki Değişimleri ile Değerlendirilmesi.....	58
4.1. Dış Ticarete Yaşanılan Gelişmeler	59
4.2. İstihdam Oranlarında Yaşanılan Değişim	63
4.3. Yatırımlarda Yaşanılan Değişim.....	64
4.4. Çin Ekonomisinde Büyüme	65
5. Çin Ekonomisinin Geleceği	67
SONUÇ.....	70
KAYNAKÇA.....	74

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1: Çin Nüfus Artış Planı.....	7
Tablo 2: Çin' in Genel Ekonomik Durumu.....	11
Tablo 3: Bölgelere göre Çin GSYİH.....	14
Tablo 4 :Bölgelere Göre Vergi Oranları.....	17
Tablo 5:Çin'in Dış Ticareti (Milyon \$).....	19
Tablo 6: Dünya Mal Ticaretinde Başlıca İhracatçı ve İthalatçı Ülkeler–2007.....	20
Tablo 7: RMB Döviz Kurları (Yuan / \$).....	30
Tablo 8: Çin - ABD İhracat-İthalat Tutarları(\$)	41
Tablo 9: Türkiye ve Çin'in Sektörlere Göre İhracat Dağılımı (1990-2006).....	48
Tablo 10:Dünya Ticaretinde Türkiye ve Çin'in Yüzdeler Payı.....	49
Tablo 11: Çin'in Dünya Ticaretindeki Payı.....	60
Tablo 12:Çin'in DTÖ Üyeliğiyle İthalatındaki İndirimlerin Makroekonomik Etkileri..	62

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Çin Halk Cumhuriyeti Haritası.....	6
Şekil 2: Çin'in 2007 Yılı İhracat Ortaklarının Dağılımı (%).....	20
Şekil 3: Çin'in İthalat Ortaklarının 2007 Yılı Dağılımı (%).....	21
Şekil 4: ABD Tekstil ve Hazır Giyim İthalat Kaynaklarında Değişim.....	54

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ÇKP	: Çin Komünist Partisi
DEİK	: Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
DTM	: Dış Ticaret Müsteşarlığı
GATT	: The General Agreement on Tariffs and Trade
GB	: Gümrük Birliği
GSYİH	: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
IMF	: International Monetary Fund
İGEME	: İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi
İTO	: İstanbul Ticaret Odası
OECD	: Organization For Economic Co-operation And Development
TC	: Türkiye Cumhuriyeti
TİSK	: Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu
TOBB	: Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TSPAKB	: Türk Sermaye Piyasası Aracı Kuruluşları Birliği

GİRİŞ

Son dönemlerde, emek yoğun Çin sanayi mallarının dünya pazarlarında edindiği yer, tüm gelişmiş ve gelişmekte olan ülke ekonomilerine etki etmektedir. Çin ekonomisinin sahip olduğu ekonomik performans incelendiğinde, dünya ortalamasının üzerinde büyüyen bir ekonomi olduğu görülmektedir. Özellikle Çin'in Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) üyeliği sonrası yaşanan gelişmelere bakıldığında, Çin hem dünyaya açılmış hem de kendisini dünyaya açmıştır.

Çin ekonomisinin son yıllardaki hızlı gelişimi, dünya ülkelerinin dikkatini çekmekte ve bu gelişimin dünyadaki mevcut düzeni nasıl etkileyeceği merak konusu olmaktadır. 1949 yılında kurulan Çin'in, kapalı ekonomi anlayışından açık ekonomi anlayışına geçtiği tarih 1978'dir. Bu değişim ve gelişimle birlikte, Çin dünyaya yakınlaşmış ve 1986 yılında DTÖ üyeliği için başvuruda bulunmuştur. 15 yıl süren müzakere süreci sonrasında 2001 yılında DTÖ üyeliğine kabul edilen Çin'in yaşadığı ve yaşattığı değişimler, tüm dünya tarafından dikkatle izlenmeye başlamıştır. Çin' in 2001 yılı DTÖ üyeliği, artan dış ticaret hacmi ve devam eden istikrarlı büyüme oranları, dünyadaki mevcut düzenin değişeceği şeklinde bir takım tartışmalar yaratmış ve yeni düzenin nasıl şekilleneceği merak konusu olmuştur. Çin'in önlenemeyen gelişimi üzerine yapılan araştırmalarda çoğunlukla Çin-ABD ekonomisi karşılaştırmaları yapılmıştır.

Çin ekonomisinin istikrarlı büyüme oranları sebebi ile yükselişi, dünya ekonomisine etkileri, özellikle 2001 yılında DTÖ üyeliğinin dünya ülkelere etkileri, karşılaştırmalı bir şekilde analiz edilmiştir. Bu çerçevede, öncelikle gelişen Çin ekonomisinin tarihi ve sosyo ekonomik yapısı incelenmiş, ardından DTÖ' nün genel yapı ve işleyişine değinilerek Çin' in DTÖ üyelik sürecinden bahsedilmiştir. Son olarak kendini dünyaya açan Çin'in dünya ekonomisi üzerindeki yankıları analiz edilip gelecekle ilgili tahminlerde bulunulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

ÇİN'İN TARİHSEL SÜREÇTEKİ DEĞİŞİMİ

Tarihsel süreçte köklü bir medeniyete sahip olan Çin, günümüzde dünyadaki önemli güçler arasında yerini almıştır. Aldığı bu güçle birlikte dünya ekonomisinin dünü Avrupa, bugünü Amerika, yarını ise Çin olarak gösterilmektedir. Çin'in dünya üzerindeki önemi son yıllarda elde ettiği ekonomik alandaki başarıları ile yakından bağlantılıdır. Çin'in dünya üzerindeki öneminin ve etkilerinin anlaşılması onun geçmişten günümüze ne gibi evrelerden geçtiğinin, şu anda sahip olduğu devlet ve ekonomik gücünün yanı sıra demografik özelliklerinin açıklanmasıyla mümkündür.

1.Çin Tarihine Genel Bakış

Çin'in tarihine baktığımızda günümüzden 4000 yıl öncesine kadar gitmemiz gerektiği görülmektedir.¹ Bu oldukça köklü Çin tarihini ana hatları ile dört ana bölüme ayırmak mümkündür;

- Modern Çağ Öncesi dönem (.....-1840)
- Modern Çağ Dönemi (1840-1919)
- Yeni Demokratik Devrim Dönemi (1919-1949)
- Çin Halk Cumhuriyeti Dönemi (1949-...)

Modern çağ öncesi dönemde yönetimde büyük ailelerden, sülalelerden bahsetmek mümkündür. Nitekim yönetimde babadan oğla geçen bir sistem benimsenmiştir. Bu dönemde yaşanan birçok önemli olay ve buluş Çin tarihinde önem teşkil etmiştir. Birçok devletin göz bebeği olan İpek yolu olarak bilinen yolun öncülüğü bu devirde gerçekleşmiştir. Bu dönemde tarım, el sanatları, tekstil imalatı, porselen üretimi, metal eritme, döküm ve gemi yapımı alanlarında teknolojiler gelişmiştir. Manastırlar ve Budist mabetler bir nevi banka görevi görmüştür. Çin'in dört büyük buluşu olan kâğıt yapımı, matbaacılık, pusula ve barut bu dönemin eserleridir.

¹ W. Michael Cox, **China: Awakening Giant** , (Federal Reserve Bank of Dallas, Eylül 2003), s.1

Konfüçyüs bu dönem alimlerindedir ve Çin felsefesini oluşturan Taoizm, legalizm bu dönemde gelişmiştir. Ayrıca bu dönemde, günümüzde harikalar arasında gösterilen Çin Seddi'nin ilk şekli bir hudut duvar olarak inşa edilmiştir. Dönemin diğer önemli olayları arasında, Moğolların istilası göze çarpmaktadır. Moğol istilası, Çin'in yazılı ve sözlü eserlerinin gelişimi üzerinde birçok iz bırakmıştır.² Ayrıca Moğol istilası Çinli'lerde milliyetçi duyguların farkındalığını sağlamıştır.

1200–1500 yılları arasındaki 300 yılda Çin ekonomisi duraklama sürecine girerken, Batı Avrupa hızlı bir ekonomik kalkınma gerçekleştirmiştir. 19. yy boyunca Batı Avrupa'da çok yüksek büyüme oranları kaydedilirken Çin ekonomisi düşüşe geçmiştir ve dünyaya kapılarını kapatmıştır. 1912'de Hanedanlığın son bulmasıyla Çin Cumhuriyeti kurulmuştur. Çin'in dünyadan izolasyonu sonucunda kişi başına Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYİH) 2000 yıl önceki seviyesine gerilemiş ve ülke Batı ve Japon güçlerince işgal edilmiştir. I. ve II. Dünya Savaşları ve özellikle II. Dünya savaşı sırasında Japon işgali Çin'de önemli siyasi karışıklıkları beraberinde getirmiş ve ülkede ciddi bir karmaşaya yol açmıştır. II. Dünya savaşı sonrası ülkenin Japonya'nın işgalinden kurtulmasını müteakip, 1949'da sosyalistler idareyi ele almış ve Mao Zedong liderliğinde Çin kurulmuştur.³

Mao liderliğindeki Çin, milli gelirin kısa sürede ve büyük oranlarda arttırılmasına yönelik “Büyük İleri Atılım” programını uygulamaya koymuştur. Bu programla kırsal bölgelerin sanayileşmesine öncelik verilmiştir. 1959–61 yılları arasında uygulanan “Büyük İleri Atılım” programı çerçevesinde komünler oluşturulmuş, Çin'in dört bir köşesinde çelik fabrikaları kurulmuştur. Bu dönemdeki planlamalar, ekonomik rasyonaliteden çok ideoloji temel alınarak yapılmıştır⁴. Bununla beraber kadroların deneyimsizliği, komün sistemine karşı oluşan muhalefet, Rus yardımının kesilmesi ve tarım sektörünün kuraklık sebebiyle beklenen verimi sağlayamamasından dolayı program hedeflerine ulaşamadığı gibi kıtlığa ve dolayısıyla milyonlarca insanın ölümüne yol açmıştır. 1966 yılında Mao'nun başlattığı ve esasında parti içerisinde kendisine karşı oluşan muhalefeti bastırma amacını taşıyan “Büyük

² The Imperial Era: 3, Mongolian Interlude, <http://www.chaos.umd.edu/history/imperial3.html#mongol>, Erişim Tarihi : 15.08.2009

³ W. Michael Cox, **China: Awakening Giant** , (Federal Reserve Bank of Dallas, Eylül 2003), s.1

⁴ Encyclopedia: Chinese Economic Reform <http://www.nationmaster.com> Erişim Tarihi: 13.09.2009

Kültür Devrimi” de büyük sosyal yaralar açmıştır. 1976 yılında Mao’nun ölmesi ile ülkede ekonomik olarak bir gelişme tamamlanamadan son bulmuştur.⁵

Mao’nun ölümünden kısa bir süre sonra, 1978’de Deng Xiaoping’in başa geçmesiyle Çin’de kendine özgü bir piyasa reformu başlamıştır. 1997’deki ölümüne kadar Deng, Çin’de değişimin öncülüğünü yapmıştır. Bu süre içinde, Deng sanayi, tarım, bilim, teknoloji ve milli savunma alanlarında modernleşmeyi hedeflemiştir. Reform hareketlerinin sonucunda Çin önemli ölçüde zenginleşmiştir. Bugün Çin’de ABD’nin toplam nüfusundan fazla bir orta sınıf oluşmuştur.

Çin Komünist Partisi (ÇKP) bu süreçte daha önceki birçok güç ve yetkisinden vazgeçmiştir; ancak, Rusya’nın tersine, Çin’in ekonomik başarısında ÇKP’nin kontrolü elinde tutmasının, karmaşayı ve mafya vs.yi önlemesinin önemli katkısı olmuştur. Diğer taraftan, ÇKP eskiden üzerinde sıkı kontrolü olan sosyal, ekonomik, kültürel ve siyasi birçok alandan çekilmiştir. Ekonomik büyümenin ve partinin başarısının devamı için serbestleşmenin sürmesi gerekmektedir. ÇKP daha önce görülmemiş bir ekonomik başarıyı gerçekleştirmiştir. Parti ideolojisi gittikçe daha da önemsiz kalmakta, üstelik buna büyük ölçüde partinin başarıları sebep olmaktadır. Halk gittikçe partiyi dışlamakta ve ülkenin sorunlarına alternatif çözüm arayışları başlamaktadır. Akademik araştırmalar, çevre koruma çabaları ve diğer sosyal sorunların çözümü için çalışan yarı bağımsız sosyal organizasyonların sayısı artmakta, bunlar partinin çekildiği alanları doldurmaya çalışmaktadır. Kısacası ÇKP uzun vadede gereksiz kalacaktır; ama bu, partinin yıkılmakta olduğunu göstermemektedir. Parti, Çin halkını ideolojik olarak etkilemekten uzaklaşmıştır ama devrilmek için hala fazla güçlü konumda bulunmaktadır. Her şeyden önce partinin yerini alabilecek bir seçenek bulunmamaktadır ve partinin devrilmesi halinde oluşabilecek bir karmaşa ortamından çekinilmektedir. Bugün, Çin’de halk ile ÇKP arasında partinin siyasi hakimiyeti sorgulanmamak kaydıyla ekonomik özgürlüklerin arttırılmasına ilişkin gizli bir anlaşma var gibidir.

⁵ Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı İstanbul İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterliği, **Çin Halk Cumhuriyeti Ülke Raporu**, (İstanbul, 2006), s.6

Dolayısıyla parti yakın gelecekte iktidarda olacaktır; ama birçok değişikliği de geçirmek zorunda kalacaktır ⁶.

Mao'nun ölümünden sonra başa geçen Deng Xiaoping ile başlayan ekonomik reformlarla, dışa açılım ve planlı ekonomiden piyasa ekonomisine geçiş başlamıştır. Faydacı bir yaklaşımın benimsendiği bu dönemde ekonomi politikaları, Mao döneminde olduğu gibi siyasi ideolojilerle değil, somut veriler temel alınarak uygulanmış ve bütün ülke için tek bir program yerine her coğrafi bölge için kendi şartlarına uygun programlar hazırlanmıştır. Bu dönemde yabancı sermaye girişleri ve dış ticaret önem kazanmaya başlamıştır⁷.

1980'li yıllarda reform programı ile piyasa ekonomisine ilişkin düzenlemeler yapılmaya başlanmıştır. Bu amaçla ikili fiyatlandırma sistemi oluşturulmuş ve bazı mal ve hizmetlerin fiyatlarında kontrol uygulanırken, diğer mal ve hizmetlerin fiyatları serbest piyasa koşullarında belirlenmiştir. 1990'ların başlarında artık bu kontroller de kalkmış, hemen hemen tüm mal ve hizmet fiyatları piyasa koşullarında oluşmuştur.

1990'lı yıllarda ekonomik reformlar daha ziyade, uygulanabilir bir bankacılık sisteminin kurulmasına odaklanmıştır. 1990'lı yılların sonunda ise reform sürecinin odak noktasını sanayileşme ve sosyal güvenlik sistemi oluşturmuştur. Bu süreç, karlı olmayan birçok devlet işletmesinin kapatılmasını hedeflemiştir.

2. Çin' in Sosyal Yapısı

Yaşadığı reformlar ve tarihi geçmişi ile birlikte, dünya ekonomisinde büyük yankılar uyandıran Çin, 2007 verilerine göre 1,3 milyar nüfusuyla dünya nüfusunun %22'sine sahiptir.⁸

⁶ Michael Gunter, "Chinese Kaleidoscope", **World Affairs**, (Vol 165 (4), 2003), s.197-198

⁷ Chinese History-China Contemporary Period ,1949,
http://www.chinakindnesstour.com/Chinainfo/General/history/Chinainfo_737.shtml,Erişim Tarihi:
07.09.2009

⁸ Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu (TİSK), **Dünya ekonomisinin yeni sorunu: Çin Tehditi**, (Yayın No:243,2004), s.13

Şekil 1: Çin Halk Cumhuriyeti Haritası

Çin'in başkenti Pekin'dir ve ülkenin en önemli şehirleri arasında Pekin, Chongging, Shanghai, Tianjin, Guangzhou gösterilmektedir. Din anlayışları çoğulcu olarak tanımlanmaktadır. Ülkede en belirgin din anlayışları; konfüçyanizm, Budizm ve Taoizm'dir.

Çalışmamızın bu bölümünde 9.561.000 km²'lik büyük coğrafyası ve değişik 55 etnik gruptan oluşan dev nüfusuyla Çin, ekonomik verilerine geçmeden, sosyal yapısı ile inceleyeceğiz.

2.1. Çin'in Demografik Yapısı

Bir ülkenin nüfusunun yapısı ve artış oranları, o ülkenin ekonomik alandaki gelişiminde önemli rol oynamaktadır. Çünkü ekonomik gelişim taşları arasında yer alan iş kaynakları, tüketim, tasarruf ve diğer sosyal harcamalarının sınırları nüfusa göre belirlenmektedir.

Çin, dünyada en çok nüfusa sahip ülkedir. 2007 sonu verilerine göre nüfusu 1,3 milyar civarını bularak (Hong Kong, Macao ve Tayvan eyaleti hariç) dünyanın toplam nüfusunun % 22'sini oluşturmaktadır. Çin ayrıca dünyada nüfus yoğunluğunun nispeten fazla olduğu ülkelerden biridir.(ortalama nüfus yoğunluğu km²'de 135 kişi). Ancak Çin'in nüfus dağılımı orantılı değildir; doğuda fazla, batıda ise azdır. Yoğun nüfusa sahip olan doğu kıyısında km²'ye 400, orta kesimde 200, nüfusun az olduğu batı kesimde bulunan yayla bölgelerinde 10'dan daha az kişi düşmektedir. Çin nüfusunun ortalama yaşam süresi 71,4 yaşına yükselmiş durumdadır (erkek 69,6, kadın 73,3 yaş). Bu rakam dünyanın ortalama seviyesinden beş yıl, gelişmekte olan ülke ve bölgelerden yedi yıl daha fazladır. Ancak gelişmiş ülkelerle kıyaslandığında beş yıl azdır.

Tablo1: Çin Nüfus Artış Planı

Çin Nüfus Artış Planı 1990–2020						
	1990	2000	2005	2010	2015	2020
Toplam Nüfus (Milyon Kişi)	1,143.3	1,265.8	1,306.0	1,347.0	1,387.0	1,419.0
İşgücü (15–64 yaş arası) %	66.7	70.2	70.3	71.9	71.9	70.1
Yaşlılar (64 Yaş Üstü) %	5,6	7	7,6	8,3	9,6	11,9

Kaynak: He Jianwu; Li Shantong ve Sandra Polaski. *China's Economic Prospects 2006–2020, Trade, Equity, and Development Program*, (Carnegie Papers, Number 83: 9-12, 2007), s.10.

Tablo 1'de görüldüğü üzere Çin'in nüfus verileri ve gelecekteki nüfus artış tahminleri incelendiğinde; düşük ve azalan orana rağmen, Çin nüfusu önümüzdeki on yılda artmaya devam edecektir. 2015'ten sonra, iş gücünün hem oranı hem de mutlak büyüklüğü, küçük çocuk nüfusunun devamlılığına bağlı olarak muhtemelen yavaş yavaş azalacaktır. Buna paralel olarak, yaşlı nüfusun toplam nüfustaki payı, özellikle 2010'dan sonra artmaya devam edecektir. 2000'deki %7'lik paya göre, yaşlıların, 2020'ye kadar nüfusun %11,9'unu oluşturacağı tahmin edilmektedir.

Çin'de nüfusun küçük bir kısmı kırsal bölgede ikamet etmektedir. Bu kırsal nüfusun toplam nüfusa yüzde olarak oranı 1990 ve 2000 yıllarında sırasıyla 23,3 ve 35,4'tür. Bu oranlar aynı zamanda 1990 ve 2000 yılları arasında kırsal nüfusa doğru geçişin olduğunu göstermektedir. Buna ek olarak genç nüfus olarak tabir edilen 0–14 yaş arası nüfusun, Çin nüfusunda önemli yer teşkil ettiği söylenebilir. Genç nüfus 1990

ve 2000 yıllarında sırasıyla 355 milyon ve 295 milyon olarak ölçülmüştür. Bu oranlar Çin'in toplam nüfusunun arttığını fakat genç nüfusun azaldığını göstermektedir. Bu da Çin'de nüfus planlaması kavramının yavaş yavaş benimsendiğinin ve her aile için tek çocuk programının 1980'den beri çok sıkı şekilde uygulanmasının ve denetlenmesinin göstergesidir.

2.2. Çin' de Devlet ve Askeri Güç

Çin'in dünya üzerindeki itibarı, soğuk savaşın sona ermesi ve ekonomisinde gerçekleşen reformlarla birlikte olmuştur. Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin (SSCB) çökmesi ile birlikte, 1990 yılında ABD'nin Filipinlerde bulunan askeri üsten çekilmesi ile boşalmış olan bölgeyi Çin doldurmayı hedeflemiştir.⁹ Tarihsel süreçte ekonomisinde gerçekleştirdiği reformlarla birlikte askeri gücünde de reformlara giden ülkenin, teknolojik alandaki ilerlemesiyle, 1985 yılında 3.900.000 olan asker sayısını, 1992'de 3.300.000'e indirmiştir. Ekonomisinde sosyalist piyasa ekonomisini benimsemiş olsa da, devletin ülke üzerindeki rolü yadsınamaz bir gerçektir. Ülke sergilediği ekonomik reformlarla birlikte, diğer bölge ülkelerinden temelde farklılıklar göstermektedir. Bu ülkenin sergilediği sıra dışı büyüme, ekonomik alanda, geniş kamu mülkiyetinin büyümenin düşmanı olduğu şeklindeki görüşle tezat oluşturmaktadır.

Ekonomi alanındaki geçmişinde, ülke 1978 yılına kadar dışa kapalı bir ekonomik sisteme sahiptir. Ancak 1978'den sonra yaşanan reformlarla birlikte merkezi planlar daha yol gösterici bir özellik kazanmıştır. Yerel idarelerin yetkileri arttırılmıştır. Çin'in planlı ekonomisi, taşralı ve yerel liderlerin otorite ve kontrol istekleri sebebi ile yerinden yönetiliyordu.¹⁰

3. Çin'in Ekonomik Yapısı

Tarihten günümüze uzanan süre içinde Çin, dev nüfusu ve etkilerini bugüne kadar taşıyan farklı uygarlık yapısıyla, ilgi çeken bir ülke olmuştur. Özellikle 1600'lü yıllara kadar ülkenin diğer dünya bölgelerine göre oldukça ileri olduğu kabul

⁹ Nuriye Ekrem, **Çin Halk Cumhuriyeti Dış Politikası** , (Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, Ankara, 2003), s.35

¹⁰ Index of Freedom China, <http://www.heritage.org/Index/Country/China>, Erişim Tarihi: 12.10.2009

edilmektedir. Bu yıllardan sonra batıda sanayileşme hareketlerinin başlaması, teknolojik gelişmeler, deniz aşırı ticaretin batılıların kontrolüne geçmesi ve bu kontrol çatışmasında ülkenin bazı topraklarını kaybetmesi İngiltere, Japonya, SSCB ve son olarak ABD gibi süper güçlerin dünya ekonomisi ve siyasetinde etkin duruma geçmesi Çin'i gözden düşürmüştür. Diğer yandan 20.yy. sonu ve 21.yy. başlangıcı dünya ekonomisi ve siyasetinde yeni yapılanmaları ortaya çıkarmıştır. İşte bu yapılanmada Çin sahip olduğu tarihi, kültürel ve sosyo-ekonomik potansiyellerini harekete geçirebilen bir ülke olarak yeniden yükselişe geçmiştir.

Ülkede 1979 yılına kadar benimsenen kapalı ekonomi anlayışı değişmiş, bu dönemle birlikte devlet tekelli mülkiyet sisteminde yenilikler meydana gelmiştir. Devlet tekelli mülkiyet sistemi yerini, kolektif ve bireysel olmak üzere çeşitli mülkiyetlere bırakmıştır. 1980–1990 yılları arasındaki on senede kolektif, özel ve yabancı sermayeli işletmelerin sayısı yaklaşık %10 büyüyerek toplam içinde %54,5 oranında bir pay almıştır. 1979 yılı öncesinde kuruluşların ve fabrikaların karar alma yetkileri bulunmayıp, gerekli olan hammadde, sermaye, işgücü gibi tüm araçlar devlet tarafından tahsis edilirken 1979 sonrasında kuruluşların yetkileri artarak daha çok söz sahibi olmuşlardır. Önceki dönemde merkezi hükümet tahsis, planlama, bütçeleme ve pazarlama konularında merkeziyetçi bir yapı belirlemiştir.¹¹

Devletin mal ve hizmet fiyatları üzerindeki kontrolünün kademeli olarak kaldırılması ise reformların bir diğer ayağını oluşturmuştur. 1993 yılında Yuan'ın devalüasyonu ile yabancı sermayenin GSYİH içindeki payı hızla büyümeye başlamıştır. 1980'li yılların başında 57 milyon \$ olan doğrudan yabancı sermaye, 1994 yılında 34 milyar \$'a kadar çıkmış, 2007 sonunda ise 84 milyar \$ ile en yüksek seviyesine ulaşmıştır.¹²

Çin Merkez Bankası 1949–1978 yılları arasında ülkede bulunan tek banka konumundaydı ve aynı zamanda ticari bankacılık faaliyetlerini de yürütmekteydi.

¹¹ Deniz Çakıroğlu, **Çin Halk Cumhuriyeti**, İstanbul, İgeme Araştırma ve Geliştirme Başkanlığı, 1996, s. http://www.igeme.org.tr/Arastirmalar/ulke_sek/index.cfm?sec=ara Erişim Tarihi: 10.11.2009

¹² Efsun Ayça Değertekin, "Çin Sermaye Yapısı", **Sermaye Piyasasında Gündem**, (Dergi sayı.78, Şubat 2009), s.16

1980'li yıllarda Merkez Bankası'nın ticari bankacılık faaliyetleri dört gruba ayrılmıştır. Her bir faaliyete ilişkin dört kamu bankası kurulmuş ve merkez bankası ticari bankacılık faaliyetlerini bu bankalara devretmiştir. 1995 yılında kamu bankalarına alternatif olarak, faaliyet alanları kısıtlı olmakla birlikte, yabancı bankaların da ülkeye girişine izin verilmiştir.

2001 yılında DTÖ üyeliği ile birlikte, Çin pazarının dünya ekonomisiyle olan bağlantıları artmıştır. 2007 yılında başlıca ihracat-ithalat malları arasında makine ve ulaştırma ekipmanları bulunmaktadır. 2008 sonunda ülke, 295 milyar \$ dış ticaret fazlası vermiştir. Çin'in dünya nüfusunun %22'sine sahip olması, ekonomik yapısının en önemli dinamiklerinden birisini oluşturmaktadır. Ülkedeki işgücü, 2007 sonu itibariyle 803 milyonu geçmiştir. Çalışanların %43'ü tarım, %25'i sanayi, %32'si ise hizmet sektöründe istihdam edilmektedir. Çin, 2007 yılında kaydettiği 3,3 trilyon \$ GSYİH büyüklüğü ile ABD, Japonya ve Almanya'dan sonra dünyanın 4. büyük ekonomisi konumundadır. Diğer yandan, 2007 yılında 2.483 \$ kişi başına milli gelirle, Dünya Bankasının orta-alt gelirli ekonomiler sınıfına girmektedir. 2007'de Çin'in GSYİH' sının %11'i tarım, %49'u sanayi ve %40'ı hizmet sektörü tarafından üretilmiştir. Aynı yıl içinde GSYİH reel olarak %12 büyümüştür. Devlet İstatistik Bürosunun yayınladığı 2009 Ocak verilerine göre, GSYİH'nin büyüme hızı 2008 yılının ilk çeyreğinde %10,6, ikinci çeyrekte %10,1, üçüncü çeyrekte %9, dördüncü çeyrekte ise %6,8 olmuştur.

2005 yılında %4'ten %2 seviyesine inen yıllık enflasyon oranı ise 2008 yılında %6 düzeyine çıkmıştır. 2007 yılı sonunda 374 milyar \$ olan dış borç tutarı, GSYİH'nin %11'ine denk gelmektedir. Bununla birlikte, yılsonunda ekonomi 372 milyar \$ cari fazla vermiştir. Ayrıca Çin, 1,5 trilyon \$'lık uluslararası rezerv büyüklüğü ile dünyada ilk sırada yer almaktadır. Uluslararası piyasalarda yaşanan krizin ardından, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler, ekonomilerini destekleyici paketler açıklamaya başlamıştır. Çin Hükümeti ise Kasım 2008'de 584 milyar \$'lık bir paket açıklamıştır. Büyük bölümü altyapı projelerinin desteklenmesinde kullanılacak paketin, dörtte birinin merkezi yönetim, geri kalan kısmının ise yerel yönetimler tarafından finanse edilmesi planlanmaktadır.

Tablo 2: Çin' in Genel Ekonomik Durumu

Genel Ekonomik Durum									
Yıllar	1990	1995	2000	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Nüfus(milyon)	1143.3	1211.2	1267.4	1284.5	1292.3	1299.9	1307.6	1314.5	1321.3
İşsizlik artış hız (%)	2,5	2,9	3,1	4,0	4,3	4,2	4,2	4,1	4,0
GSYİH(milyar Yuan)	1866.8	6079.4	9921.5	12033.3	13582.3	15987.8	18386.8	21192.4	24953.0
Kişi Başına Düşen GSYİH(Yuan)	1633	5019	7828	9368	10510	12299	14062	16122	18885
Enflasyon	3,1	17,1	0,4	-0,8	1,2	3,9	1,8	1,5	4,8
İhracat%değişim	18,2	23	27,8	22,4	34,6	35,4	28,4	27,2	25,7
İthalat%değişim	-9,8	14,2	35,8	21,2	39,8	36	17,6	19,9	20,8

Kaynak: Key Indicators of Developing Asian and Pacific Countries, China,

http://www.adb.org/Documents/Books/Key_Indicators/2006/pdf/PRC.pdf, Erişim Tarihi: 02.10.2009

Tablo 3’de Çin’in genel ekonomik verilerini bulabiliriz. Bu tabloda görüldüğü üzere değişimin net etkisi 1990 yılı ile 2007 yılı GSYİH rakamlarında görülmektedir. GSYİH artmış ve bu artışla kişi başına düşen gelir rakamları da artmıştır. GSYİH, 2007 yılında 24.953 milyar Yuan’a kadar ulaşmış ve bununla birlikte kişi başına düşen GSYİH’da 1.633 Yuan’dan, 2007 yılında 18.885 Yuan’a kadar yükselmiştir. Artan nüfus beraberinde işsizliği de getirmiştir. 1990 yılında %2,5 olan işsizlik oranı 2006 yılında %4,1’e yükselmiştir. Ayrıca 2007 yılında enflasyon oranı %4,8’e yükselmiştir. Fiyat istikrarı dalgalı bir seyir izlese de, dünya geneline bakarak Çin’de enflasyon rakamlarının daha düşük seviyelerde seyrettiği söylenebilir.

Tüm bu veriler ile birlikte 1990’lardan sonra ortaya çıkan ve başını ABD’nin çektiği, tek kutupluluğun yol açtığı küreselleşme sancuları, bölgesel milli devletlerin ortaya çıkması ve son olarak bu ülkenin başta Orta Doğu olmak üzere dünya enerji kaynaklarına el koyma girişimleri, dünya ekonomisi, siyaseti ve askeri dengeleri açısından dikkatlerin Çin’de toplanmasına sebep olmuştur.

3.1. Çin Ekonomisinin Temel Göstergeleri

Çin ekonomisinin temelleri tarihi dinamiklere dayanmaktadır. 16. yy.'a kadar birçok alanda Avrupa'nın önünde yer almıştır. Ancak 1850 yıllara gelindiğinde sahip olunan güç kaybedilerek, diğer ülke ekonomilerinin ardında yer aldığı görülmektedir. Ülkenin ekonomik anlamdaki asıl gelişimi 1978'e denk gelmektedir. Bu dönemde dışa açıklık stratejileri geliştirilmiştir. Bu döneme kadar var olan ağır devlet işletmeciliği, yerini yerel hükümet denetimindeki özel ve kolektif şirketlere bırakmıştır. Ancak burada önemli olan nokta, kamunun ekonomideki ağırlığının azalması, özelleştirme ile değil, özel sektörün kamuya göre daha hızlı büyümesiyle meydana gelmiştir. Kamu işletmeleri geçen 20 yılda radikal yapısal değişiklikler yaşamış ve bu işletmelerin yönetsel değişimleri piyasa koşullarına göre parametrelerin oluşturulmasına yol açarak partizan etkenler giderilmiştir.¹³ Bir ülkenin süper güç olarak tanımlanmasının üç temel göstergesi ekonomik, siyasi ve askeri gücün global anlamda kendisini hissettirmesidir. Referans ölçeği olarak bir ekonominin dünya ekonomisinde temel bir rol oynayıp oynamadığını aşağıdaki kriterler belirlemektedir.¹⁴

- Dikkate değer bir mutlak ekonomik büyüklük
- Diğer ülkeler karşısındaki göreceli üstün ekonomi
- Mal ve sermaye hareketlerinde uluslararası iş bölümüne yoğun bağlantı
- Sınırları aşan ekonomik işlemlerde uluslar üstü otoritelerin kurullarında etkin konum
- Uluslararası kabul edilebilir konvertibl bir yabancı para rezervine sahip olmak
- Global bir oligopol piyasada rekabet üstünlüğüne sahip yerli işletmelerin varlığı

¹³Alaattin Kızıltan, **Tek Kutuplu Bir Dünyada Çin Halk Cumhuriyeti'nin Süper Güç Olabilirliği**, (Atatürk Üniversitesi, İİBF, İktisat Bölümü. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt 5, Sayı 1), s.54

¹⁴Kızıltan, A.g.e, s.46

Bu bölümde, son dönemlerde dünya ekonomisi üzerinde büyük yankılar uyandıran Çin'in artan ekonomik değeri ve yukarıdaki kıstaslara uygunluğunu tartışmak için ülke ekonomisinin sahip olduğu özellikleri inceleyeceğiz.

3.1.1.Bölgelere Göre İstihdam ve Kişi Başına Düşen Milli Gelir

Çin'in sahip olduğu nüfus hem ekonomik kalkınma için büyük kaynak hem de kişi başına düşen geliri olumsuz etkileyecek bir unsurdur. Çin'de, çalışabilir nüfus oranı oldukça fazladır, fakat bununla birlikte görmezden gelinemeyecek bir işsizlik vardır.

Bunun sebepleri;

- Yetersiz ve eşit dağılımı olmayan eğitim imkanları
- Tarım sektöründen sanayi sektörüne geçişte yaşanan sıkıntılar
- Konjoktürel ortamda arz ve talebin birbirine uyumsuz kalışı
- İşten çıkarılma problemleri

Ülkenin yıllar içerisinde istihdamı incelendiğinde 2000' li yıllarda, kentsel işsizlik oranının toplam işsizlik oranından yüksek olduğu göze çarpmaktadır. Hükümet bu durumu önlemek için birçok tedbir geliştirmiştir. Çin ekonomisinde istihdam büyümesi en çok üçüncü derece endüstride oluşmaktadır.¹⁵ Ülkedeki işgücü, 2007 sonu itibariyle 803 milyonu geçmiştir. Çalışanların %43'ü tarım, %25'i sanayi, %32'si ise hizmet sektöründe istihdam edilmektedir.¹⁶ Çin'in ekonomik yapısı ve temel ekonomik göstergeleri eyaletler bazında incelenirse, kişi başına düşen milli gelir'in bazı eyaletlerde düşük, bazılarında ise yüksek olduğu görülür. Bu farklılığı Çin'in sahip olduğu büyük coğrafya ile açıklayabiliriz.

¹⁵ Birincil endüstriler, hayvan yetiştiriciliği, ormancılık, ve balıkçılıktan oluşur; madencilik ve ocak işletmeciliği, imalatçılık ve inşaat sektörü ikincil endüstriler olarak sınıflandırılır; bankacılık ve sigortacılık, toptan , perakende satış ticareti, servis hizmetleri ve de sosyal hizmetler üçüncül endüstriler olarak kabul edilirler.

¹⁶ Efsun Ayça Değertekin, "Çin Sermaye Yapısı", **Sermaye Piyasasında Gündem**, , (Dergi sayı.78, Şubat 2009), s.16

Tablo 3: Bölgelere göre Çin GSYİH

Bölgeler	Nüfus (milyon)	GSYİH (Milyar \$)	Kişi Başına GSYİH (000 \$)
XİNJIANG	20	32	1,58
TİBET	3	3	1,20
QİGHAİ	5	7	1,22
GANSU	26	24	0,91
NİNGXİA	6	7	1,24
JİLİN	27	44	1,62
YUNNAN	45	42	0,95
HENAN	94	129	1,37
HUBEİ	57	80	1,39
HUNAN	63	79	1,25
SHANDONG	92	226	2,44
JİANGSU	93	335	3,62
ZHEJİANG	49	164	3,34
FUJİAN	35	80	2,26

Kaynak: <http://www.carnegieendowment.org> Erişim Tarihi:30.08.2009

Çin’ de Pekin, Şanghay ve Tianjin en gelişmiş bölgelerdir. Toplam işgücünün büyük bir bölümü bu bölgelerde istihdam edilmektedir. Shandong, Fujian, Guangdong, Zhejiang, Jiangsu, Haianan ve Hebei ise Japonya, Kore, Hong Kong ve Tayvan’dan gelen doğrudan yabancı yatırımlar sayesinde yüksek büyüme oranları ile ülke ortalamasının üzerinde bir gelire ve dış ticarete önemli bir yere sahiptirler. Heilongjiang, Jilin ve Liaoning’in alt yapısı sebebi ile sorunlar yaşanmaktadır. Bu bölgenin ekonomisi ağır sanayiye dayanmakla birlikte bu bölgede ekonomik bir dönüşüm süreci yaşanmaktadır. İç kesimlerde bulunan eyaletlerden Anhui, Chongging, Guangxhi, Guizhou, Hubei, Hunan, Henan, İç Moğolistan (Neimenggu, Jiangxi, Ningxia ve Shanxi) ile batıda yer alan Gansu, Qinghai, Sichuan, Yunnan, Sincan, Tibet bölgelerinde, gelir ülke ortalamasının altında olmakla birlikte, bu eyaletlerde ekonomi tarıma dayanmaktadır.

Ülkenin sahip olduğu işgücü, gelişmiş ülkelerle ve bazı gelişmekte olan ülkelerle kıyaslandığında, eğitim düşüklüğü göze çarpmaktadır. Ancak ülke içinde yaşanan istihdam yapılanması ile bu durum değişmektedir. Hizmet sektöründe yaşanan istihdam artışı ve genç kesimin eğitim seviyelerinin yükselerek istihdama dahil olmaları, yaşanan

bu değişimi göstermektedir. Ayrıca, kadın istihdamında devlet kaynaklı işlerde bir artış görülmektedir. Ülkenin geçmişinde sahip olduğu kapalı ekonomi ve devlet mülkü anlayışı, özel sektör ile kırılmaya başlamıştır. Başta zorluklar çeken özel sektör, ilerleyen zamanlarda büyük bir pazar haline gelmiştir.

3.1.2.Yabancı Yatırımlar

Çin'in ekonomik göstergeleri arasında yabancı yatırımlar büyük önem taşımaktadır. Ülke ekonomisinin kaydettiği son dönemdeki büyüme, ülkeye gelen yabancı yatırımlar ile doğrudan ilişkilidir. Çin'in ekonomik büyümesini araştıran bir çalışmaya göre; 1978–1997 yılları arasında Çin'in kaydettiği ekonomik büyümenin yaklaşık %60'ı sermaye girdisindeki artış ile açıklanmaktadır.¹⁷

Çin'e gelen doğrudan yabancı sermaye yatırımlarını Asya-Pasifik bölgelerindeki ülkelere gelen doğrudan yabancı sermaye yatırımları ile karşılaştırdığımızda, ülkenin doğrudan yabancı sermaye yatırımı çekmede herhangi bir problemle karşılaşmadığını görürüz. Çin'e gelen doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının, ülkenin DTÖ' ne kabulünden sonra arttığı görülmektedir. Bu artışta özellikle Tayvan ve Hong Kong'a gelen doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının payı büyüktür.¹⁸

2001 yılındaki Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı (UNCTAD) raporuna göre Hong Kong'da anket yapılan 3000 firmadan %45'i Çin'de yatırım yapmayı planladıklarını ve %93'ü gelecek 5 yıllık süreçte Çin'deki yatırım ikliminin daha da iyi olacağı beklentisinde olduklarını belirtmişlerdir¹⁹

Bununla birlikte doğrudan yabancı sermaye girişleri ülke ekonomisinde ciddi bir hakimiyet kurma derecesine gelmiştir. Nitekim 2000 yılında doğrudan yabancı sermaye stoğu GSYİH'nın %32,3'üne ulaşmıştır.²⁰

¹⁷ RasimYılmaz, Cüneyt Koyuncu, **Çin:Dragon Ekonomisinin Önlenemeyen Yükselişi**, (Ekin Yayınları,Bursa,2005), s.33

¹⁸ Radikal Gazetesi, Mehmet Ögütçü, **Bir Dünya Devi Çin**, <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=142778> Erişim Tarihi: 29.12.2009

¹⁹ UNCTAD, World Investment Report 2003, FDI Policies for Development : National and International Perspectives, United Nations, (Genova'dan Aktaran Yılmaz, Koyuncu), s.56

²⁰ Alaattin Kızıltan, **Tek Kutuplu Bir Dünyada Çin Halk Cumhuriyeti'nin Süpergüç Olabilirliği**, (Atatürk Üniversitesi, İİBF, İktisat Bölümü.), s.56

Bir dönem gözlerin çevrilmediği Çin'in, yatırımlarda göz dolduran bir şekilde çekici olmasının altında birçok neden vardır. Bunların başında coğrafi konum gelmektedir. Emek yoğun, ucuz iş gücü yadsınamaz bir gerçektir ve yatırımları çekmede büyük etki yaratmıştır. Bunun yanında;

- 1,3 milyar potansiyel tüketicisiyle geniş bir iç pazara sahip olması,
- DTÖ üyeliği
- Kültürel yakınlık ve etnik köken
- Sahip olduğu ucuz ve çok sayıda işgücü,
- Gelişmekte olan sanayi altyapısı ve çeşitli sektörlere ait yan sanayinin hızla gelişmekte olması,
- Güçlü ve sürdürülebilir bir ekonomik büyüme profilinin olması,
- Özendirici vergi teşvikleri
- Politik açıdan istikrar sahibi olması,
- Doğal kaynaklar
- Ucuz arazi ve enerji temininin mümkün olması,
- Perakende sektöründeki hızlı gelişmeler

Çin'in yatırım çekme sebepleri ülkelere göre değişiklikler göstermektedir. Örneğin ABD'den gelen yatırımların nedeni piyasa büyüklüğü iken, Hong Kong'dan gelen yatırımların nedeni olarak ücret farklılığı öne çıkmaktadır. Çin hükümetinin uygulamış olduğu politikalar da ülkeye yabancı yatırım gelmesini sağlayan önemli etkenlerdendir. Son 12 yıllık dönemde, yabancı yatırımları çekmek için, hükümet politikalarını sürekli olarak yeniden düzenlemiştir.

Çin'in çok başarılı olan üç politikasını şu şekilde belirtebiliriz²¹

1. Yabancı yatırımcılara yönelik ayrıcalıklı vergi düzenlemeleri

---

²¹ Chengze Fan Simon, "Çin Doğrudan Sermaye Yatırımlarını Çekmede Neden Başarılıdır: İşlem Maliyeti Yaklaşımı", Bekir Gövdere, DTM, **Dış Ticaret Dergisi**, (Nisan, 1999)
<http://www.dtm.gov.tr/ead/DTDERGI/nisan99/cin.htm>. Erişim Tarihi:20.01.2010

2. Yabancı yatırımcılar için hazırlanmış esnek anlaşma formları
3. Özel ekonomik alanların kurulması

Çin’de uygulanan düşük vergi oranları yatırımı çeken etkili bir kuvvettir.

Tablo 4: Bölgelere Göre Vergi Oranları

ÜLKE	GELİR VERGİSİ
ÇİN	Şirket Geliri: Özel Ekonomik Alanlarda ve Açık Şehirlerde %15, Dağıtılan Kar Paylarına Vergi Muafiyeti : %10, Şirket Gelir Vergisi: %30
HONG-KONG	Şirket Gelir Vergisi: %18,5, Faiz ve karlardan, Diğer : %17
MALEZYA	Şirket Gelir vergisi: %35, Kalkınma Vergisi: %5, Aşırı Kar Vergisi: %3
SİNGAPUR	Şirket Gelir Vergisi:% 31, kazanılan Temettülden Vergi muafiyeti: %33
G.KORE	Şirket Gelir Vergisi: %0–30
TAYLAND	Şirket Gelir Vergisi: %35, Ticaret Vergisi:%1,5–40, Para Havale Vergisi:%20

Kaynak: Phillip Grup And Jian-Hai Lin, Foreign Direct Investment In China

http://www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/EAD/TanitimKoordinasyonDb/_Erişim Tarihi: 5.10.2009

Ayrıca Çin’de uygulanan teşvik politikaları da yatırımları kendine çekmiştir. Bu teşvikleri şöyle sıralayabiliriz²²

- Ucuz arazi, enerji ve kredi temini sağlanmaktadır.
- Özel ekonomi alanları, devlet ekonomik ve teknolojik kalkınma merkezleri, yeni ve ileri teknoloji üretimi yapan sanayi üreticileri, enerji, iletişim, liman ve bunun gibi altyapı çalışmalarına yatırım yapanlar %15 oranında gelir vergisi ödemektedirler.
- Açık kıyı şeridi olarak belirlenen alanlarda yatırım yapanlar için gelir vergisi %24’tür.

²² Bülent Başer, **Uzakdoğunun Haksız Rekabetine Karşı Alınacak Tedbirler**, (Ticarette Çin Tehdidi Semineri,23-28 Nisan 2004 Antalya, Türkiye Tekstil Sanayi İşverenleri Sendikası Yayınları, 2004), s.213-214

- On yıl ve daha uzun vadeli yatırımlar için kar edilmeye başlanan yıldan itibaren üç yıl süre ile gelir vergisi muafiyeti ve daha sonraki süreçte %50 vergi indirimi söz konusudur.
- Beş yıllık kalkınma karını transfer etmeyip yeni yatırımlara dönüştüren yatırımcılar için ödenen verginin %40'ının, eğer ihracatçı ise tamamının geri ödenmesi söz konusudur.
- Yabancı yatırımcı tarafından ithal edilen mal ileri teknoloji üretimi için bizzat firma tarafından kullanılacaksa ve yatırım mukavelesinde belirtilmiş ise gümrük ve katma değer vergisi alınmamaktadır.
- İleri teknoloji ile üretim yapan firmalar için 2 yıl süreli vergi muafiyeti ve takip eden 6 yıl boyunca %50 vergi indirimi vardır.
- Çevre, çalışma ve sosyal standartların olmaması ve aranmaması söz konusudur.
- Yatırım için bedelsiz arsa temini söz konusudur.
- Fabrika binasının yerel yönetimlerce verilmesi veya finanse edilmesi söz konusudur.
- Yatırım tutarı için 10 yıl süreli faizsiz kredi verilmesi söz konusudur.
- İleri tekniklerle tarım ve hayvancılık yapacak olanlara 10 yıl süre ile vergi muafiyeti ve sonrasında %15 ile %30 arasında vergi indirimi vardır.
- Sanayi üreticisinden 5 yıl süreyle gelir vergisi alınmamakta ve bunu takip eden 3 yıl süre ile %15 vergi indirimi yapılmaktadır.

3.1.3. Dış Ticaret Hacmi

Çin benimsediği reformist anlayış ve değişimle birlikte kendini dış dünyaya hızla açmıştır. Özellikle 2001 yılında DTÖ üyeliği ile birlikte, ülke pazarının dünya ekonomisiyle olan bağlantıları artmıştır. Hem ithalatında hem de ihracatında büyük gelişim gösteren ülkenin dış ticaret hacmi de büyümüştür.

Tablo 5:Çin'in Dış Ticareti (Milyon \$)

Yıllar	İhracat	İthalat	Ticaret Hacmi	Ticaret Dengesi
1992	69,6	64,4	134,0	5,2
1993	75,7	86,3	162,0	—10,6
1994	102,6	95,3	197,9	7,3
1995	128,1	110,1	238,2	18,0
1996	151,1	131,5	282,6	19,6
1997	182,7	136,4	319,1	46,3
1998	183,5	136,9	320,4	46,6
1999	194,7	158,7	353,4	36,0
2000	249,1	214,7	463,8	34,4
2001	266,0	232,0	498,0	34,0
2002	325,6	281,4	607,0	44,2
2003	438,2	393,6	831,8	44,6
2004	584,5	549,2	1.133,7	35,3

Kaynak: Çin Halk Cumhuriyeti Genel Durumu s.2 <http://www.btso.org.tr/databank/countryreport/5-cin.pdf> Erişim Tarihi: 23.12.2009

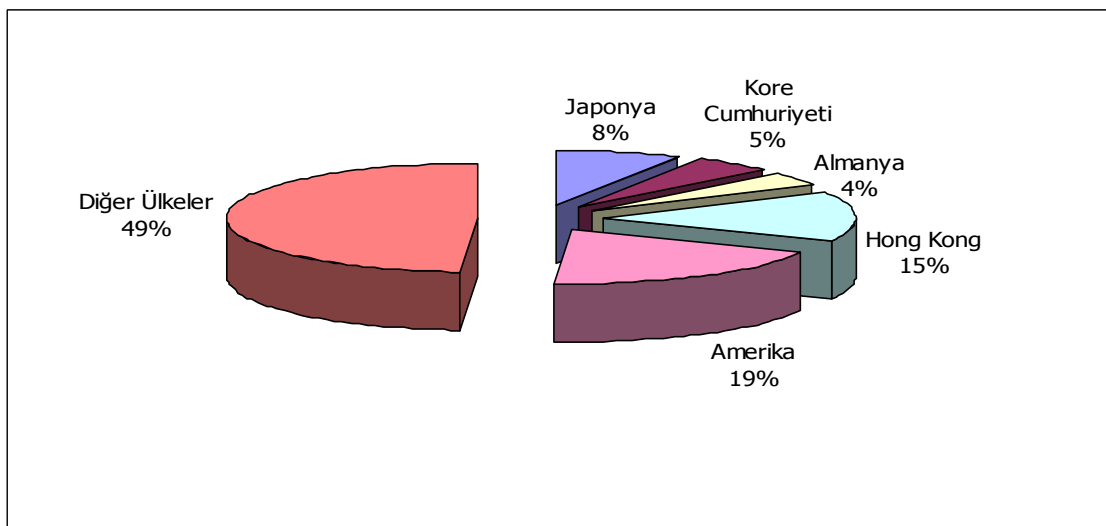
2000’li yılların başından itibaren Çin, hem ithalat, hem de ihracatta dünya sıralamasında ilk 10’un içerisinde yerini almıştır. Ticari büyüme, Çin’in DTÖ’ ne 2001’deki katılımından sonra daha hızla gerçekleşti. 2005 yılında Çin’de %28,4 artan ihracat yılsonunda 761,9 milyar \$’a ulaşırken, ithalat ise yıllık %17,6 artışla 659,9 milyar \$ olmuştur. Bu sonuçlara göre Çin’in 2005 yılı dış ticaret fazlası % 217 artarak 102,0 milyar \$ olarak gerçekleşmiştir. Dış ticaret hacmi yıllık % 23,2 artışla 1421,8 milyar \$ olmuştur. 2005 yılında dünya ihracatının % 7,3’ünü ve dünya ithalatının % 6,1’ini yapan Çin, ABD ve Almanya’nın ardından dünyanın en büyük üçüncü ticaret ülkesi olmuştur.

Tablo 6: Dünya Mal Ticaretinde Başlıca İhracatçı ve İthalatçı Ülkeler–2007

İHRACAT	TUTAR MİLYAR \$	PAY %	YILLIK% DEĞİŞİM	İTHALAT	TUTAR MİLYAR \$	PAY%	YILLIK % DEĞİŞİM
ALMANYA	1.327	9,5	20	ABD	2.017	14,2	5
ÇİN	1.218	8,8	26	ALMANYA	1.059	7,5	17
ABD	1.163	8,4	12	ÇİN	956	6,7	21
JAPONYA	713	5,1	10	JAPONYA	621	4,4	7
FRANSA	552	4	11	İNGİLTERE	617	4,3	3
HOLLANDA	551	4	19	FRANSA	613	4,3	13
İTALYA	492	3,5	18	İTALYA	505	3,6	14
İNGİLTERE	436	3,1	—3	HOLLANDA	491	3,5	18
BELÇİKA	432	3,1	18	BELÇİKA	416	2,9	18
KANADA	418	3,0	8	KANADA	390	2,7	9
DÜNYA	13.900	100,0	15	DÜNYA	14.200	100,0	14

Kaynak: http://www.wto.org/english/res_e/statis_e/Statis_e.htm Erişim Tarihi: 30.12.2009

Tablo 6’da yer alan rakamlardan da görüleceği üzere 2007 yılı rakamlarına göre Çin dünya ticaretinde 1.218 milyar \$ ile ikinci sırada yer alırken, Amerika 1.163 milyar \$ ile üçüncü sırada yer almıştır. İthalatta ise 956 milyar \$ ile Çin, üçüncü sıradadır. Çin’i ithalat sıralamasında 621 milyar \$ ile Japonya izlemektedir. Çin ekonomik performansı ile ülke sıralamalarında üst sıralarda yer almakta ve gelişmiş ülkelerle birlikte analiz edilmektedir. Değişime ayak uyduran Çin, küresel ticareti ile dünya toplam ticaretinin yaklaşık olarak %7’sini elinde bulundurmaktadır.

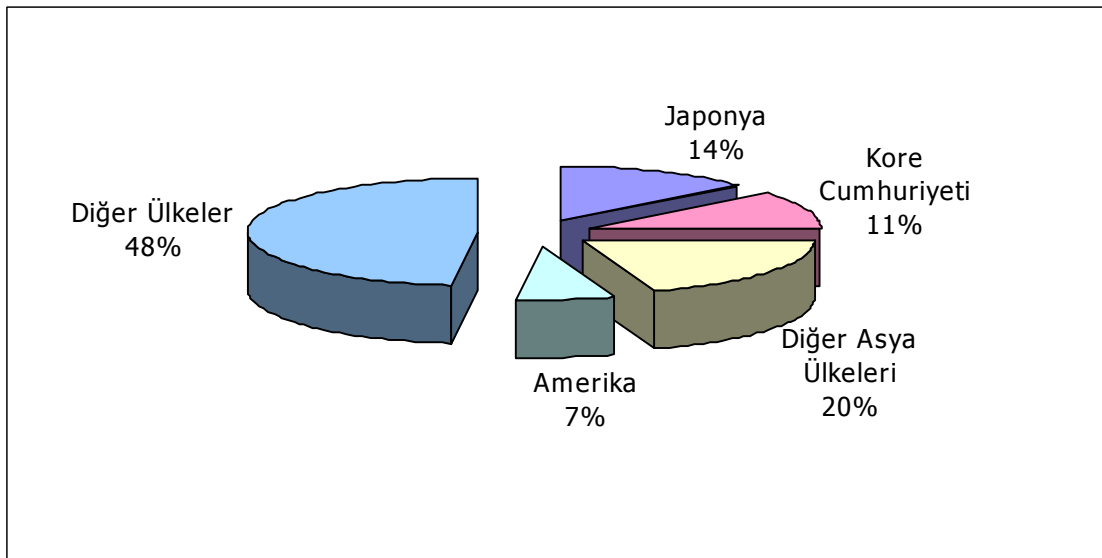
Sekil 1: Çin'in 2007 Yılı İhracat Ortaklarının Dağılımı (%)

Kaynak: Un Comtrade, United Nations Commodity Trade Statistics Database

<http://comtrade.un.org/db/dqBasicQueryResults.aspx?cc=TOTAL&rg=1&px=H3&r=156&y=2007>
Erişim Tarihi: 25.11.2009

Başlıca İhracat Yaptığı Ülkeler: ABD (%19), Hong Kong (%15), Japonya (%8), Güney Kore (%5), Almanya (% 4), Diğer ülkeler(%49)

Başlıca İhraç Ürünleri: Rafine edilmiş petrol ürünleri, yağlama maddeleri, kimyasal ürünler, alkollü ve alkolsüz içecekler, bitkisel ve hayvansal yağlar, elektrikli makineler ve ulaşım ekipmanları, büro malzemeleri, canlı hayvanlar, su ürünleri, pirinç, çay, konserve meyve-sebze, ham ipek, kömür, pamuk ipliği, hazır giyim eşyaları, ayakkabı, spor eşyaları, hafif sanayi mamulleri, demir-çelik ürünleri, oyuncaklar, elektronik eşyalar, telekomünikasyon ekipmanları.

Şekil 2: Çin'in İthalat Ortaklarının 2007 Yılı Dağılımı (%)

Kaynak: Kaynak:Un Comtrade, United Nations Commodity Trade Statistics Database
<http://comtrade.un.org/db/dqBasicQueryResults.aspx?cc=TOTAL&rg=1&px=H3&r=156&y=2007>
 Erişim Tarihi:25.11.2009

Başlıca İthalat Yaptığı Ülkeler: Japonya (%14), Tayvan (%11,9), Kore (%11), ABD (%7), Diğer (%48), Diğer Asya Ülkeleri(%11)

Başlıca İthal Ürünleri: Muhtelif gıda ürünleri, elektrikli makineler ve motorlu taşıtlar, ham petrol, yağlama maddeleri, bitkisel ve hayvansal yağlar, doğal kauçuk, kereste, kağıt hamuru, pamuk, demir cevheri, gübre, plastik ürünler, çelik mamulleri, elektronik devreler, kimyasallar.

İKİNCİ BÖLÜM

ÇİN'İN DÜNYA TİCARET ÖRGÜTÜNE GİRİŞİ

Dünya Ekonomisi üzerindeki dengeleri değiştiren ülkenin ekonomisine etki eden en önemli değişiklik, 2001 yılında gerçekleşen DTÖ üyeliğidir. Ülke ekonomisinde yapılan reformlar ile birlikte, dünya ekonomileri ile ilişkilerde canlanmalar yaşanmıştır. Bu süreçte DTÖ kapsamında verilen taahhütlerle birlikte, Çin dünya standartlarını kabul etmiş ve dünya ekonomisinde dikkat çekici bir pazar haline gelmiştir.

1. Dünya Ticaret Örgütü'ne Genel Bakış

DTÖ çok taraflı ticaret sisteminin yasal ve kurumsal organıdır. DTÖ, hükümetlerin iç ticaret yasalarını ve düzenlemelerini nasıl yapacakları hususunda yasal bir çerçeve ortaya koymaktadır, toplu görüşmeler ve müzakereler yoluyla ülkeler arasında ticari ilişkilerin geliştirildiği bir platformdur.²³

1947 yılında Cenevre'de toplanan milletlerarası bir konferans sonucu oluşturulan "General Agreement on Tariffs and Trade"(GATT) sonrasında konferanslar ve çok taraflı ticaret müzakereleri yapılmıştır. 1986–1993 Uruguay Raundu sonrasında uluslararası ticaretin serbestleştirilmesini, düzenli bir şekilde gerçekleştirilmesini amaçlayan GATT, 01.01.1995 tarihinde DTÖ' ne dönüştürülmüştür.

DTÖ, sadece üyelik açısından GATT' dan fazla değil, aynı zamanda, uygulandığı ticari faaliyetler ve ticaret politikaları açısından da daha geniş bir alanı kapsamaktadır. GATT, sadece mal ticaretini kapsarken, DTÖ mal, hizmetler ve fikri mülkiyet hakları olarak da bilinen "fikir ticareti'ni de kapsamaktadır. DTÖ, üç temel anlaşmaya dayanmaktadır.

Bunlar;

1. Gümrük Tarifeleri Genel Anlaşması (GATT 1994),
2. Hizmetler Ticareti Genel Anlaşması (GATS)
3. Ticaretle Bağlantılı Fikri Mülkiyet Hakları Anlaşması'dır (TRIPS).

²³ Dünya Ticaret Örgütü <http://www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/EAD/15.pdf> Erişim Tarihi : 09.10.2009

Uluslararası ticarete ayrımcılığın kaldırılması için GATT' dan devralınan iki önemli kural vardır. Bunlar, en çok kayırlan ülke kuralı ile ulusal işlem kuralıdır.²⁴

En çok kayırlan ülke kuralına göre, bir üye ülkeye diğerinin mallarının ithalatıyla ilgili olarak verilen bir ödün veya sağlanan bir kolaylık, ayırım yapmadan diğer bütün ülkelere de aynen geçerli kılınmalıdır. Serbest ticaret bölgeleri ve gümrük birlikleri bu kuralın dışındadır.

İkincisi ise, ulusal işlem kuralıdır ve yurt içinde uygulanan vergi ve öteki müdahalelerde yerli mallarla yabancı mallar arasında bir fark gözetilmeden hepsine aynı işlem yapılmasını ifade eder.

1.1.Dünya Ticaret Örgütünün Amaçları²⁵

- Hayat standardını yükseltmek, istihdamı ve istikrarlı bir şekilde artan reel gelir ve gerçek talep hacmini sağlamak, mal ve hizmet üretim ve ticaretini geliştirmek, dünya kaynaklarının sürdürülebilir kalkınma hedefine en uygun şekilde kullanımına imkan vermek, çevreyi korumak, farklı ekonomik seviyedeki ülkelerin ihtiyaç ve endişelerine cevap verecek şekilde mevcut kaynakları geliştirmek
- Gelişme yolundaki ülkelerin ve bunların arasında yer alan en az gelişmiş olanların, artan dünya ticaretinde ekonomik kalkınma ihtiyaçları ile orantılı bir pay elde etmelerini sağlamak,
- Karşılıklı çıkar esasına dayalı, gümrük tarifelerinde ve ticaretin karşılaştığı diğer engellerde önemli indirimler sağlayan ve uluslararası ticaret ilişkilerinde ayrımcı işlem yapmayı ortadan kaldıran anlaşmalar yapmak,
- Uruguay Turu Çok Taraflı Ticaret Müzakereleri'nin sonuçlarını içeren bütünleştirilmiş, uygulanabilir ve kalıcı birçok taraflı ticaret sistemi geliştirmek,
- Çok taraflı ticaret sisteminin ana ilkelerini korumak.

²⁴ Rıdvan Karluk, **Uluslararası Ekonomi, Teori ve Politika**,(7.Baskı, İstanbul: Beta Yayın,2003), s. 322

²⁵ Karluk, a.g.e.(2003), s.323

2.Çin ve Dünya Ticaret Örgütü Üyelik Süreci

Çin 1980'lerden başlayarak dış yatırımları çekmek için çeşitli yöntemler uygulamış, büyük ölçüde insan ve maddi kaynaklarını bir araya getirerek, birçok altyapı hizmeti için tesis inşasında bulunmuştur. Bu tesislerin arasında demiryolu, karayolu, havaalanı, telekomünikasyon, elektrik enerjisi sıralanabilir. Yabancı yatırımlar ile ilgili, ülkede beş yüzden fazla yasa ve düzenleme ilan edilmiştir. Otuzdan fazla ülke ile yatırım koruma anlaşması imzalanmıştır. Çin'e gelen yabancı işadamlarına yasal dayanak ve güvence sağlanmıştır. Yabancı sermayeden yararlanılarak, enerji kaynaklarının, ulaşımın, telekomünikasyonun ve hammadde endüstrisinin imkanları geliştirilmiştir. Dış yatırımcı Çin pazarı ile kar sağlarken, devlete ait bir dizi eski kuruluşlar da teknolojik açıdan yenileme şansı bulmuştur. Ülkenin DTÖ' ne girebilmesini sağlayan en önemli faktör, uygulanan ekonomik reformların başlıca hedeflerinden biri olan yabancı yatırım desteğidir. Ülke içinde uygulanan para politikalarında büyük değişikliklerin olmaması yabancı yatırımcılar için güven kaynağı olmuştur.

1996–2000 döneminde Çin'in hedeflediği ekonomik reformları şöyle özetleyebiliriz²⁶;

- Kişisel gelir dağılımı düzenlenecek, ücret ve sosyal güvenlik sistemi reformları derinleştirilecek, gerek işveren, gerekse işçi için serbest istihdam seçimi aşamalı olarak gerçekleştirilecek, ücret ayarlamaları dahil olmak üzere her işletme, kurum ve hükümet organının özelliklerine uygun ücret sistemleri geliştirilecektir. İşsizlik, emeklilik sigortası ve sağlık hizmetlerini kapsayan yeni bir sosyal güvenlik sistemi kurulması ve geliştirilmesi sağlanacaktır. Kentlerde ve kasabalarda konutların ticarileştirilmesinin aşamalı olarak gerçekleştirilmesi amacıyla konut sisteminin ıslahı hızlandırılacaktır.
- Dış dünyaya açılımın kapsamı, ileri düzeyli, çok kanallı ve çok yönlü bir açılma modeli ile genişletilecek ve çeşitlendirilecektir. Yatırım ortamının daha fazla

²⁶ Qin Shi, **Çin**, (Yeni Yıldız Yayınevi, İstanbul, 1997), s.97

geliştirilmesi, yabancı yatırımcıların yasal haklarının ve çıkarlarının garanti edilebilmesi için daha fazla esneklik getirilecektir.

- Çin’de sosyalist piyasa ekonomisi oluşturulması amacıyla, her türlü reformun pürüzsüz bir şekilde ilerlemesi, yasaların daha iyi şekilde kullanılması amacıyla yeni mevzuat oluşturma süreci hızlandırılacaktır.

- Hükümet sorumlulukları, görevlerin dönüşümü hızlandırılacak ve devletin makro düzenleme kabiliyeti güçlendirilecektir. Hükümet ve işletmelerin rolleri birbirinden ayrılacaktır. Hükümetin sorumlulukları ve görevleri büyük ölçüde genel planlama, politika kararları, bilgi ve yönlendirme, örgütsel eşgüdüm, hizmet, inceleme ve denetimin sağlanmasını kapsayacaktır. Planlama, maliye, bankacılık ve bazı uzmanlaşmış kurumlarda kullanılan idari mekanizmanın ıslahına devam edilecek, denetlemeler yoğunlaştırılacak ve buralarda kullanılan bilimsel makro kontrol sistemi ve yöntemleri genişletilecektir.

- Modern bir işletme sistemi kurulacak ve devlete ait işletmelerin ıslahı ve geliştirilmeleri sağlanacaktır. Bu reformlar, mülkiyet haklarının rasyonelleştirilmesi, hükümet ve işletmeler arasındaki görev ve sorumlulukların ayrılması ve devlete ait işletmelere bağımsız karar alma yetkisi verilmesi yoluyla bunların kendi karları veya zararlarından sorumlu olan, piyasadaki rekabette önemli rol oynayan, bağımsız olarak yönetilen, kendi kendini idare eden tüzel kişilikler haline getirilmesi amaçlanmaktadır.

- Birleşik, açık, rekabetçi ve düzenli piyasa sistemi geliştirilecek ve desteklenecektir. Emtia piyasaları özellikle üretici malları piyasalarının geliştirilmesine etkin bir şekilde devam edilecektir. Hisse senetleri ve tahviller dahil olmak üzere devredilebilir mali araç borsaları yanı sıra, teknoloji, işgücü hizmetleri, bilgi ve gayrimenkul borsalarının geliştirilmesine hız verilecektir. Yatırım ve fonların dolaşımına ilişkin yöntemler yeni reformlara tabi tutulacaktır.

Çin ekonomisindeki gelişme oranları göz önüne alındığında Çin’in hedeflediği ekonomik reformları büyük anlamda gerçekleştirdiği sonucuna varılabilir.

2.1 Çin' in DTÖ' ne Üyelik Sürecinde Yaşananlar

Bir ülkenin DTÖ üyeliği, müzakereler sonucunda gerçekleştiği için, genel itibariyle hak ve yükümlülüklerin dengeli bir şekilde oluşturulduğu düşünülmektedir. Üye olan ülke, sistemdeki diğer ülkelere sağlanan ayrıcalıklardan ve ticari kuralların getirdiği güven ortamından yararlanırken, iç pazarını uluslararası ticaretin liberal rejimlerine açmayı ve DTÖ kurallarına uymayı da taahhüt eder.²⁷

1978 yılından itibaren sosyalist piyasa ekonomisi gibi karma bir felsefe altında ekonomik reformlara hız vermeye başlayan Çin, 1980 yılında IMF (Uluslararası Para Fonu) üyesi olmasını takiben 1986'da DTÖ üyeliği için resmen başvuruda bulunmuştur. 15 yılı aşkın sıkı bir müzakere süreci aşıldıktan sonra üyelik müzakereleri Eylül 2001 tarihinde tamamlanıp, Çin DTÖ üyesi olmuştur.²⁸ Kasım 2001'de DTÖ tarafından onaylanan üyelik anlaşmasını, Aralık 2001'de onaylayan Çin, küresel ekonomiyle bütünleşme yolunda en önemli adımı atmış bulunmaktadır.²⁹

Çin DTÖ' ne üye olma sürecinde ABD ve Avrupa Birliği (AB) ile ikili görüşmeler gerçekleştirmiş ve bu görüşmeler sonucunda bazı anlaşmalar imzalanmıştır.

ABD ile yapılan anlaşmaya göre Çin sanayi ürünlerindeki tarifeleri, 1997 yılındaki ortalama %24,6 düzeyinden, 2005 yılına kadar ortalama %9,4'e düşürecektir. Çin DTÖ' nün "Tekstil ve Konfeksiyon Anlaşması"na tabi olacaktır. Anlaşmanın tekstil ve konfeksiyon sektörüyle ilgili bir diğer önemli yanı da, Ocak 2009'a kadar olan dönemde ABD'nin tekstil ve konfeksiyon ürünlerinde korunma önlemlerine başvurabileceği hükmüdür. 2009 yılına kadar olan dönemde, ABD'nin Çin'den tekstil ve konfeksiyon ithalatındaki artışın pazarı bozucu bir etkisi olması durumunda, ABD tekstil ve konfeksiyon ürünlerinde korunma önlemlerine başvurabilecektir. Tekstil ve konfeksiyon sektöründe korunma önlemleri kota konması şeklinde olabilecektir. Tarım ürünleri ihracatında sübvansiyonlar kaldırılacaktır. Bir devlet teşekkülü ya da aracı olmaksızın ithalat ve dağıtım yapabilme hakkı olacaktır. Çin, yabancı firmaların

²⁷ China and WTO, http://www.wto.org/english/thewto_e/countries_e/china_e.htm. Erişim Tarihi: 20.09.2009

²⁸ DTM, **Çin'in Dünya Ticaret Örgütüne Üyeliği ve Küresel Etkileri**, (sayı.1,2009), s.17,

²⁹ Thomas Rumbaugh, **China: International Trade and WTO Accession** <http://www.ppl.nl/bibliographies/wto/files/1370.pdf>, Erişim Tarihi: 01.10.2009

toptancılık ve perakendecilik, bakım, onarım, depolama, kara ve hava taşımacılığı gibi dağıtımla ilgili alanlarda ve ayrıca bankacılık, sigortacılık, leasing, telekomünikasyon, teknik test, analiz, gözetim hizmeti, muhasebe ve danışmanlık gibi profesyonel hizmetler ve müteahhitlik hizmetleri alanlarında faaliyetlerini kısıtlayıcı engelleri kaldıracak ve liberalleşmeyi sağlayacaktır. Çin 2002 yılına kadar gübrelerde ve fiber optik kablolarında, 2005 yılına kadar da tüm ürünlerde uygulamakta olduğu kotaları ve ithalatı kısıtlayıcı diğer önlemleri kaldıracaktır. Otomotiv sektöründeki kotalar 2005 yılına kadar kaldırılacaktır.

AB ile yapılan anlaşmaya göre Çin, makine, kozmetik, cam, seramik ürünlerinde, alkollü içeceklerde, mermer ve diğer doğal taşlarda, ayakkabı, deri ürünler, tekstil ve konfeksiyon ürünleri ithalatında tarifelerini indirecektir. Çin'in Avrupa'dan NPK (azot –fosfor-potasyum) gübre ithalatında kota uygulaması, Çin'in DTÖ' ye girmesiyle birlikte kaldırılacaktır. Çin, taşıtlar üzerindeki tüm kısıtlamaları 2 yıl içinde kaldıracaktır. Çin DTÖ' ye üye olduğunda, motor üretiminde ortak yatırım yapılmasını kısıtlayıcı mevcut uygulamaları kaldıracaktır. Çin, süt ürünlerinde, makarna, şarap, alkollü içecekler, zeytin gibi AB'nin başlıca tarım ve gıda sanayi ürünlerinde tarifelerini indirecektir. Çin, DTÖ' nün "Sağlık ve Bitki Sağlığı Önlemlerinin Uygulanmasına İlişkin Anlaşma" ya tabi olmayı kabul etmiştir. Çin, leasing pazarını üç yıl içinde açacaktır. Sigortacılık, bankacılık, hukuki hizmetler, muhasebe, turizm, inşaat gibi alanlarda Çin, yabancı firmalara yeni kolaylıklar tanıyacaktır. Çin DTÖ' ye üye olduktan sonra, şu an devlet tekelinde olan ham ve işlenmiş petrol ithalatını, NPK gübre ithalatını özel sektöre de açacaktır. Dünya ipek üretiminin %70'ini elinde bulunduran Çin, ipek ihracatındaki devlet tekeli 2005 yılına kadar kaldıracaktır. Böylece, ithalatçı firmalar Çinli üreticilerden doğrudan ham ipek ithalatı yapabileceklerdir. Çin, büyük mağazalarda (20 000 m²'nin üzerinde) ve mağaza zincirlerinde ortak yatırım alanındaki kısıtlamaları kaldıracaktır. Çin, ihracatın sübvansiyonu gibi ticareti bozucu etkisi olan uygulamalara başvurmayacaktır. Çin'de devlet ihaleleri şeffaf olacaktır ve ihalelere katılacak yabancı firmalara yerli firmalardan farklı bir muamele yapılmayacaktır.

2.2 Çin'in DTÖ Üyeliği Kapsamında Kabul Ettiği Taahhütler

DTÖ üyeliği çerçevesinde Çin tarafından yapılan taahhütler sonucunda bu ülkenin pazarlarına yabancı şirketlerin erişimi kolaylaşacak ve güvence altında olacak; ithalatta gümrük vergileri ciddi boyutta ve kalıcı bir düşüş yaşayacak; yabancı doğrudan yatırımlara daha öngörülebilir ve çekici bir iş ortamı sunulacak; ticaret rejimi ülke çapında liberal, adil ve şeffaf hale gelecek ve henüz gelişmemiş olan sigorta ve telekomünikasyon gibi önemli sektörlerde yabancı şirketler faaliyet gösterebilecektir. Bu düzenlemeler Çin'in ekonomik reform ve kalkınma süreçlerine katkıda bulunacağı gibi, zaman içerisinde hukukun üstünlüğü kuralının yerleşmesine de imkan tanıyacak ve umulan o ki, beraberinde demokratik bir siyasi yapıyı da getirecektir.

Çin Hükümeti, DTÖ üyeliği kapsamında şu tavizleri vermeyi onaylamıştır³⁰:

- DTÖ Üyesi tüm ülkelere eşit muamele sağlanacaktır. Tüm yabancı kişi ve kuruluşlar ticaret hakları açısından eşit olacaktır. Güncel uygulamada, yabancı sermayeli kuruluşlar ancak Çin'de ürettikleri ürünlerin iç ve dış ticaretini yapabilmekte olup, sadece iç ya da dış ticaret ile iştigal eden yabancı sermayeli firma kurulamamaktadır.
- İç pazar ve ihracat için üretilen ürünlere, iki fiyat uygulaması ve diğer ayrımcı uygulamalar kaldırılacaktır.
- Üç yıl içerisinde tüm işletmeler çok kısıtlı sınırlamalar dışında tüm ürünlerin ithalat, ihracat ve iç ticaretini yapabileceklerdir.
- Bazı madenler, tütün, tahıllar ve akaryakıt gibi belirli ürünlerde devlet monopolü devam ederken halihazırda yabancılara kapalı olan diğer alanlar açılacaktır.
- Fikri mülkiyet hakları açısından, üyeliğe geçiş ile birlikte Ticaretle Bağlantılı Fikri Mülkiyet Hakları Anlaşması (TRIPS) uygulanmaya başlanacaktır.

³⁰ Adana Ticaret Odası, **Çin Halk Cumhuriyeti Ekonomisi ve Türkiye ile İlişkileri**, <http://www.adana-to.org.tr/TR/UlkeRaporlari/Raporlar/CN.pdf>, Ocak 2003, Erişim Tarihi:20.10.2009

- Üyeliği takip eden ilk 12 yıl içerisinde Çin menşeli ürünlerin DTÖ üyesi ülkelerinden herhangi birinin iç pazarına zarar vermesi veya zarar verme tehlikesi doğurması durumunda, özel geçiş dönemi koruma tedbirleri ilgili ülkelere uygulanabilecektir.
- Gümrük tarifeleri belirli bir takvime göre azaltılacaktır. İndirimlerin büyük bir bölümü 2004'e kadar, diğerleri 2010'a kadar yapılacak olup, tüm tavizlerin tamamlanmasından sonra tarım ürünlerinde ortalama vergi %15'e, sanayi ürünlerinde ise %8,9'a düşecektir.
- Çin tarım ürünlerine ihracat sübvansiyonu vermeyecektir. Diğer sübvansiyonlarda ürün değerinin %8,5'ini geçmeyecektir.
- Tekstil sektöründe 31.12.2004 tarihinde tüm DTÖ üyesi ülkelerin kotaları kaldırmaları ile beraber Çin'e uygulanan kotalar da kaldırılacak; ancak, 2008'e kadar DTÖ üyesi ülkelerde Çin menşeli ürünlerin zarara neden olması durumunda özel önlemler uygulanabilecektir.
- Hizmet ticaretinde verilen tavizlerin en önemlileri telekom, bankacılık ve sigortacılık sektörlerindedir.
- Telekom hizmetlerinde, üyeliği takiben yabancı hizmet sağlayıcı firmalar Çin firmaları ile ortak yatırım yapabilecek, ancak hisseleri %25'i geçmeyecektir. Üyeliği takiben ilk yıl içerisinde bu oran %35'e çıkartılacak ve hizmet verilebilecek kent sayısı arttırılacaktır. 4. Yıl içerisinde yabancı sermaye payı %49'a çıkabilecek ve 5. yıl içerisinde hizmet alanlarını sınırlayan tüm coğrafi sınırlamalar kaldırılacaktır. Bankacılık hizmetlerinde, üyeliğin ilk yıllarında yabancı finans kuruluşları müşteri kısıtlaması olmaksızın döviz ile işlem yapabileceklerdir. 5. yıl içerisinde yabancı bankalar Çin vatandaşlarına gerek döviz gerekse RMB (Yuan) hizmeti verebileceklerdir.
- Sigortacılık hizmetlerinde, hayat sigortası dışındaki sigorta çeşitlerinde %51'e varan yabancı hisseli ortaklık kurulabilecektir. Üyelikten iki yıl sonra yabancılar %100 hisseye sahip olabileceklerdir. Yabancı hayat sigortası şirketleri üyeliğe geçiş ile birlikte %50 hisseli ortaklıklar kurabileceklerdir. Büyük finansal riskler, reasürans ve navlun

sigortalarında üyelikle birlikte %50 ortaklık kurulabilecek, 3. yıl içerisinde %51, 5. yıl içerisinde %100 yabancı sermaye olabilecektir.

- Turizm, eğlence ve taşımacılık hizmetlerinde üyeliği takip eden 3–5 yıllar içerisinde %100 yabancı sermayeli firmaların kurulmasına izin verilecektir.³¹

3. Çin’de DTÖ Üyeliği Uyum Süreci ve Eleştiriler

Çin, DTÖ üyeliği için yukarıda belirtilen taahhütlere kolay uyum göstermiş ve bu taahhütleri uygulamaya geçirmiştir. Bu uyum çerçevesinde Çin, binlerce sayfalık yasal düzenlemeleri DTÖ ticaret esasları doğrultusunda gözden geçirirken, çeşitli ülkelerden birçok eleştiri de almıştır. Bunların başında ABD’nin yaptığı eleştiriler göze çarpmaktadır. Bu eleştirilerin temeli, 2004 yılındaki seçim öncesinde yaşanan Çin ile ticaret açığının büyümesi ve 2003 yılında sanayide çalışan 2,7 milyon kişinin işsiz kalmasına neden olarak Yuan’ın değerinin düşük tutulması sebebi ile Çin’in ihracatta haksız rekabet avantajı kazanması gösterilmektedir. Yuan’ın değerinin altında işlem gördüğü konusundaki tartışma günümüzde devam etmektedir.

Tablo 7: RMB Döviz Kurları (Yuan / \$)

Yıllar	Yuan / \$
1955–71	2,46
1980	1,53
1990	5,22
1993	5,80
1994	8,45
1995	8,32
1996	8,30
1997–2005	8,28
2006	7,82
2007	7,48
2008	6,82
2009	6,82

Kaynak: Jiawen Yang The Chinese Currency: Background and the current Debate
<http://gstudynet.org/docs/body.pdf>. Erişim Tarihi: 08.02.2010

³¹ TİSK, ”Dünya Ekonomisinin Yeni Sorunu: Çin Tehdidi”, **Tisk Yayınları**, www.tisk.org.tr, erişim Tarihi :15.07.2009

Yuan 1994 Nisan ayında Çin döviz piyasasında 8,7 \$ 'dan işlem görmeye başlamış, 2005 yılında değer kazanarak 8,28 \$'dan işlem görmüştür, 2009 yılsonu, 1 \$ = 6,82 Yuan' dır. Bir kısım uzmanlar öncesinde de belirttiğimiz gibi, Yuan'ın değerinin düşük olduğunu ve bunun Çin'li ihracatçılara avantaj sağladığını savunmaktadır. Düşük Yuan'ın komşu ülkelerde deflasyona sebep olduğunu ve dünya ekonomisinde durgunluğa yol açabileceğini iddia edenler bulunmaktadır. Karşı görüş ise Yuan'ın değerlenmesinin dünya ekonomisindeki dengeleri ve uluslararası para sistemini bozacağını iddia etmektedir.³²

Goldstein ve Lardy; Çin'in uzun zamandır sermaye akışındaki kontrolü sürdürdüğünü ve ödemeler dengesinin ticaret fazlası verdiğini, büyük miktarlarda uluslararası rezerv biriktirdiğini, bunun sebebinin de Yuan'ın değer düşüklüğü olduğunu belirtmişlerdir. Yuan'ın değerini arttıracak bir ticaret modeli ile Çin'in dış ödemeler dengesinde bir denge oluşturabileceğini belirtmişlerdir. Karşı görüşte yer alanlar ise Yuan'ın değerli olmadığını, eğer değerlenmesi söz konusu olursa, bundan Asya'nın kötü etkileneceğini ileri sürmektedirler.

Uzmanların açıklamaları Çin'in DTÖ çerçevesindeki taahhütlere uyumda ortalama bir başarı yakaladığı, 2004 yılı içerisinde ise hükümetin bu konudaki dikkatinin dağıldığı ve özellikle korumacılık ve şeffaflık alanlarında çizelgenin gerisinde kaldığı vurgulanmaktadır. ³³Başkent Pekin'deki Gümrükler Genel Müdürlüğü'nden yapılan açıklamaya göre DTÖ üyeliği öncesi ortalama %15,3 olan ithalat gümrük vergileri, üyelik anlaşması kapsamında önce %11'e, 2004 başından itibaren de %10,4'e düşürülmüştür. Bu düşüş, 2.414 ithalat kaleminde, DTÖ' nün en çok kayırılan ülke kuralına (Most Favoured Nation, MFN) göre gümrük vergilerinde kesintiye gidilmesi ile oluşmuştur. Ayrıca vergiye tabi kalemler 7.445'ten 7.475'e çıkarılırken, 10 tarım ürünüde vergi uygulanmaya devam edileceği vurgulanmıştır. Sanayi ürünlerinde ise bugüne kadar uygulanan ortalama ithalat gümrük vergilerinin %10,3' ten, 2005 yılı itibari ile %9,3'e indirilmiştir. Çoğu makine ürünleri için %5 ile %10 seviyelerine indirilmiş, bazılarında ise sıfırlanmıştır.

³² Jiawen Yang, **The Chinese Currency: Background and the current Debate** <http://gstudynet.org/docs/body.pdf> Erişim Tarihi: 08.02.2010

³³ DEİK (Dış Ekonomik İlişkiler Raporu), (2004, Ülke Raporu), s.6

İthalat gümrük vergilerinin indirilmesi konusunda nispeten başarılı bir performans gösteren hükümet, tarımda ve dağıtım sektöründe tarife dışı engelleri azaltmada aynı başarıyı yakalayamamış; bankalar, sigorta şirketleri ve telekom hizmet sağlayıcıları için zorunlu kesintiler yüksek kalmış; araba finansmanının yabancılara açılmasında da iki yıl geç kalınmıştır. Çin'in DTÖ kurallarına uyumuna ilişkin en güncel değişiklikler ise dış ticaret mevzuat değişikliğinin kabul edilmesidir. Bu değişiklikler genel olarak fikri mülkiyet haklarının korunması, dış ticaret teşvikleri ve soruşturmalarını kapsamakta ve yurtdışına gönderilen Çin mallarının haklarını korumayı ve uluslararası anti dumping soruşturmalarında başı çeken Çin'in bu açığını kapatmasını öngörmektedir. Çin'e karşı DTÖ nezdinde ilk soruşturma ABD tarafından Çin'de üretilen yarı-iletkenlere ilişkin %14 oranında vergi indirimi konusunda açılmış, AB'nin ve Japonya'nın da ABD safında yer alacaklarını açıklamalarıyla dava uluslararası bir boyuta kavuşmuştur.

Yapılan eleştirilerden bir diğeri de, bürokraside yaşanan kopukluklardır. Ülkede yapılması karar verilen uygulamaların tamamlanması ve devam ettirilmesi uzun zaman almaktadır. Bu açık DTÖ üyelik yükümlülüğü ile çelişkili bir durum arz etmektedir. Bu durumun düzeltilmesi için köklü bir eğitim reformu yapılması gereklidir. DTÖ üyelik öncesi, ikili görüşmelerin yapıldığı, AB'den gelen eleştiriler ise genelde, Çin tarafından ithalatta vergi dışı engeller konulmasına ilişkin olmuştur. Bu engeller de şu başlıklar altında sınıflandırılmıştır:

- Ulusal gözetimin eksikliği
- Uluslararası standartlara uyumda ve bunların uygulamasında eksiklikler
- Ayrımcılık
- Şeffaflık
- İthalat ve ihracatta gümrük vergi ve harçları
- Fikri mülkiyet hakları

DTÖ, üye ülkelerine ithalatı zedeleyici gizli ya da teknik engeller öne sürmelerini yasaklar. AB yaptığı eleştiriler doğrultusunda Çin'in yeterince ulusal gözetim kurallarına uymadığını öne sürmektedir. Oto yedek parça, bankacılık, bilişim, kozmetik, ticaret alanlarında ülkelerin uyması ve yerine getirmesi zorunlu standartlar

bulunmaktadır. Çin'in bu standartlara uyum sağlamadığı durumlarda Çin'de faaliyet gösteren ülkeler sıkıntı yaşamaktadır. Çin inşaat ve araç gereç sektörlerinde yabancı gerçek kişilere, yabancı girişimlere ve yabancı fonlu girişimlere, diğer tüzel ve gerçek kişilere sağladığı şartların aynısını sağlamamakla eleştirilmektedir. Finans ve vergi, yiyecek-içecek, bilişim ve fikri mülkiyet hakları konularında yapmakla yükümlü olduğu yasa, kural ve düzenlemeleri bazı zamanlarda görmezden geldiği gözlenmektedir.

Çin'de son dönem en çok eleştirilen alanlardan biri Fikri Mülkiyet Haklarıdır. Bunları önlemek için korsan mamullere karşı fikri mülkiyet hakları, artan soruşturmalar ve cezai takibatlar dikkate alınarak sağlamlaştırılmalı, korsan mamul üretiminde kullanılan üretim araçları kadar korsan mamullere de el konulmalı ve imha edilmelidir. Uluslararası uygulamalar hayata geçirilmeli ve fikri mülkiyet hakları lisans süreçlerinde yerli ve yabancı şirketler arasında ayrımcılığa başvurulmamalıdır. Fikri mülkiyet haklarının ihlali bir kere kanıtlandığında, adli soruşturma ve yaptırımlar uygulanmalıdır. Korsan mamul üreticilerinin banka hesapları dondurulmalıdır; tekrar etmeleri durumunda ciddi cezai tatbikat uygulanmalıdır. Ceza miktarları caydırıcı seviyelere çıkarılmalıdır, korsan mamullerin yakalanması durumunda markayı sökmek yeterli değildir, mülkiyet hakkı sahibine değil korsan tarafa yüklenmelidir.³⁴ ABD kökenli "Uluslararası Fikri Mülkiyet Birliği", Çin kaynaklı korsan üretimden kaynaklanan küresel zararın 1,9 milyar \$ ulaştığını açıklamıştır. Çin'e, başta ABD ve AB olmak üzere, çeşitli uluslararası gruplardan korsan üretime karşı daha sert yaptırım ve hapis cezaları uygulaması konusunda yoğun baskı bulunmaktadır. Çin de film, bilgisayar yazılımı ve müzik ürünlerinde korsan üretim ve dağıtıma karşı daha etkin bir rol alacağını sözünü vermiştir.

4.Çin'de DTÖ Üyeliği Sonrası Yaşanan Gelişmeler

Çin'in DTÖ üyeliği, ülkenin geçmişinden bugüne yaşadığı büyük bir aşama olarak nitelendirilmektedir. Bu üyeliğinin bu denli büyük başarı olarak nitelendirilmesinde en önemli nokta, ülkenin sahip olduğu nüfus ve insan gücüdür. Bu

³⁴DEİK Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu (Mayıs, 2004), s.7

denli büyük bir emek gücü kendini dünya ticaretine açmış ve kurallarını kabul ettirmiştir. Çin'in DTÖ üyeliği diğer ülkelerle ilişkilerini büyük ölçüde etkilemiştir.

Çin'in DTÖ' ne üyeliğinin ülkeye birçok getirisi olmuştur. Bunlar şöyle sıralanabilir;

- Üyelik ile birlikte dünya mal ve hizmet pazarında Çin'in ihracatından kaynaklanan bir rekabet artışı olmasına rağmen Çin'e olan ihracat imkanları da artmıştır.
- Üyelik ile ticarete en çok kayırılan ülke statüsü kazanan Çin, ABD'nin engellemesi ile karşılaşmayacaktır. Böylelikle Çin Asya ülkeleri için bölgesel üretim üssü haline gelmiştir. İthal aramalı ve hammadde kullanımının ucuzlaması, ucuz işgücü avantajı ile yabancı yatırımların artmasında etkili olmuştur. Bu durum hem işletmelerde uzmanlaşmayı hem de teknik yönetim kalitesinin artmasını sağlayacak, verimlilik kazançları sadece Çin'de değil Çin'e gelen ticaret ortaklarında da artacaktır. Bu durum Çin ekonomisinde beklenen canlılığı sağlamıştır. Çin DTÖ' nün resmi üyesi olması ile ticari yasaların çıkarılmasında bizzat söz sahibi olmuş ve yasal haklarını koruma hakkını elde etmiştir.
- DTÖ' ne katılım anlaşmasının bir parçası olarak yapılan ticari reformlar ve verilen sözler, Çin'in dünya ticaret sistemine entegrasyonunun kolaylaştırılmasında büyük önem arz etmiştir. Onbeş yıllık bir süre içinde gerçekleşen bu reformlar, büyük tarife indirimlerini ve tarife dışı engellerin çoğunun kaldırılmasını içermektedir. DTÖ' ne katılımı, Çin'in dünya piyasasına girişinin artmasında önem teşkil etmektedir³⁵.
- Çin' in, 15 yıllık yorucu müzakerelerden sonra elde ettiği DTÖ üyeliği, dinamik Çin ekonomisinin dönüşümünde çok önemli bir adımdır. Çin gibi büyük bir ekonominin dışa açılmasının kısa dönemde bazı gelişmekte olan ülkeler üzerinde olumsuz etkiler yaratacağı, fakat uzun dönemde bu dışa açıklığın sadece Çin'e değil onun ticaret ortaklarına da fayda sağlayacağı beklenmektedir.³⁶

³⁵ Thomas Rumbaugh, China: **International Trade and WTO Accession**
<http://www.ppl.nl/bibliographies/wto/files/1370.pdf> Erişim Tarihi: 08.12.2009

³⁶ Üstün Alan. **Çin'in Dünya Ticaret Örgütü'ne Üyeliği ve Küresel Etkileri**,
<http://www.dtm.gov.tr/dtmweb/index.cfm?action=detayrk&yayinID=119&icerikID=221&dil=TR>, Erişim Tarihi: 03.09.2009

- DTÖ üyeliği Çin'in yatırım koşullarını iyileştirmiş ve yabancı yatırımın artmasında katkıda bulunmuştur. İşletmelerin teknik ve yönetim seviyeleri artarak, canlılık kazanmıştır. Çin'in eşit şartlar altında dünya rekabetine katılabilmesini sağlamıştır.
- Çin DTÖ' nün resmi üyesi olarak, 21. yy' daki ticaret yasalarının çıkarılmasına bizzat katılma ve kendi yasal haklarını koruma şansına sahip olmuştur. Aynı zamanda, uluslararası alandaki ticari anlaşmazlıkları DTÖ bünyesinde çözerek, adaletsiz yaptırımlara maruz kalmaktan korunabilecektir.
- DTÖ üyeleri içindeki büyük ticari ülkeler Çin'in tekstil ve diğer ürünlerine yönelik uyguladığı değişik seviyedeki sınırlamalarını kaldırmıştır.
- İthalat ürünlerine yönelik gümrük tarifeleri indirilerek halkın yaşam seviyesi yükseltilmiştir. Çin'in DTÖ' ne üyeliği, ekonomik ve ticari serbestlik sağlamıştır. Bunun yanında, ekonomik sektörlerin bağımlılığına bağlı olarak, sektörler arası etkilerde yaratmıştır.
- Çin'in DTÖ' ne katılımıyla gerek Gayri Safi Milli Hasılasını (GSMH) gerekse büyüme oranının arttığı gözlenmektedir. Sektörlerin GSMH içinde payları ise tarım sektörü aleyhine, sanayi ve hizmetler sektörü lehine değişmiştir. Tarım sektörünün GSMH içindeki payının azalması ve sanayi hizmet sektörlerinin GSMH içindeki payının artması, ekonomik gelişimin bir göstergesidir. Çin'in DTÖ üyeliği sonrası ülkeye yapılan yabancı yatırımlarda artmıştır. Bunun nedeni ise DTÖ üyeliği ile yabancı yatırımcılara, sektörel ve coğrafi anlamda uygulanan birçok sınırlandırmanın kaldırılmış olmasıdır.³⁷

Çin'in DTÖ' ye üyeliği dünya ekonomisi ile entegrasyonunun bir simgesi haline gelmiştir. Çin, 11 Aralık 2004 tarihinde, ayrıca %100 yabancı sermayeli firmaları da içine alacak şekilde; perakendecilik, toptancılık, komisyonculuk ve franchising alanlarında dağıtım ve direkt satış yapma haklarını sağlamayı taahhüt etmiştir. Dağıtım

³⁷ Ebru Arısoy, Güzin Bayar, Burak Soranlar , "Asya'nın Devi: Çin Halk Cumhuriyeti", **Başbakanlık Dış Ticaret Dergisi**, (Sayı:32,2004) s.11-12

yapma hakları, yabancı firmaların Çin’de toptancılık, perakendecilik, franchising yapabilme, direkt satış ise Çin içinde serbestçe mallarını satabilmeleri anlamına gelmektedir. DTÖ’den önce yabancı firmaların dağıtım ve direkt satış yapma hakları olmayıp, satışlarını Çin’de sadece Çin’li firmalar aracılığı ile yapabilmekteydiler. Aralık 2004’te verilmesi gereken bu hakları Çin, yabancı firmalara ancak Eylül 2005’te sağlayabilmiştir.

DTÖ’ nün kuruluş aşamaları ve üyelik yükümlülükleri, Çin’in üyelik süreci ve bu süreçte geçirdiği evreleri ele aldık. Kabul edilen taahhütnameler ve uygulamada yapılan değişimler dünya ekonomisinde göz alıcı bir değişimin habercisidir. Uzmanlar arasındaki değerlendirme de birçok farklı görüş öne sürülmektedir. Öyle ki bu değişim, Çin’in kendi içinde de farklı yorumlara tabi tutulmaktadır. Planlı ekonomiden serbest piyasa ekonomisine geçip dünyanın ilk beş ekonomisi içerisinde yer alan ve nüfusuyla kimi zaman fırsat kimi zaman tehlike olarak arz edilen Doğu’nun mitolojik ekonomi gücü Çin’in dünya üzerindeki etkisini bir sonraki bölümümüzde ayrıntılı olarak ele alacağız.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÇİN'İN DÜNYA TİCARET ÖRGÜTÜ ÜYELİĞİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ VE DÜNYA EKONOMİLERİ ÜZERİNE ETKİSİ

Tarihten günümüze Çin'in geçirdiği evreleri ele aldığımızda, Çin'in dünya ekonomisi üzerindeki etkisi ve yankıları yadsınamaz ölçüdedir. Özellikle ülke politikasında benimsenen sosyalist anlayışın geçirdiği reformlar Çin'in güçlenmesine ve istikrarlı bir şekilde büyümesine neden olmuştur. Bununla birlikte Çin'in dünya üzerine etkisi giderek artmıştır. Bu bölümde Çin'in dünya ekonomileri ile olan geçmiş ilişkisi ele alınarak DTÖ' ne üyeliğinin dünya ekonomileri üzerindeki etkileri analiz edilecektir.

1. Çin'in Dünya Ekonomileri ile Olan İlişkileri

Dünya ekonomi tarihine baktığımız zaman, hiçbir ülkenin Çin kadar hızlı büyüdüğünü göremeyiz. Bu hızlı değişim ve ilerlemenin sahibi Çin, sadece uluslararası ticaret ve yatırımda değil, küresel jeopolitik gelişmelerde, çevre ve enerji güvenliği senaryolarında ve yeni toplum mühendisliği çalışmalarında dünyamızın dengelerini temelden etkilemekte ve yeniden biçimlendirmektedir.

Genel değerlendirmeye bakıldığında Çin'in ekonomik başarısı büyük ölçüde istikrarlı hükümetlere, yüksek tasarruf ve yatırım oranlarına, dinamik ticaret, yatırım ve sanayi politikalarına, sabırlı, stratejik planlamaya, aile bağlarına dayalı disiplinli iş ahlakı anlayışına, enflasyonun ve kamu açıklarının kontrolüne ağırlık veren politikalara dayanmaktadır.

Ayrıca Çin birçok kalkınmakta olan ülkeye ilham kaynağı olmaktadır. Komünizm baskısından kendisini alan Çin, küresel sistem ile bütünleşme evresindedir. Birçok görüşe göre eksiklikleri hala var olan Çin, bir daha geri dönüş yaşamayacak ve bütünleşme evresini tamamlayacaktır. Bu bütünleşme süreci bize Çin'in dünyaya, dünya'nın Çin'e uyum sağlama zorunluluğunu açıkça göstermektedir. Son yıllar ele alındığında Çin, ABD ve AB'den sonra gelen dünya ekonomileri arasında ilk beş sıradadır. ABD ve Almanya'dan sonra dünya'nın en büyük tüccar ülkesi konumuna gelmiş, dış ticaretinde yaşanan yüksek değerlerle bunu doğrulamıştır. Çin'in dış ticareti

1970'lerin sonunda 20 milyar \$ iken 2000'de 475 milyar \$, 2004 sonunda da 1,1 trilyon \$'a ulaşmıştır. 1978'den 2004'e dünya ticareti yıllık 6,6 kat büyürken, aynı dönemde Çin'in dış ticaretinde 56 kat artış gerçekleşmiştir. Yakın tarihli verilere bakıldığında, 2007 yılında Çin'in 1.218 milyar \$ ihracat ile Almanya'dan sonra ikinci, 956 milyar \$'lık ithalatı ile Amerika ve Almanya'dan sonra üçüncü sırada yer aldığını görmekteyiz³⁸.

Çin yukarıda belirtilen ekonomik performansı ile ülke sıralamalarında üst sıralarda yer almakta ve gelişmiş ülkelerle birlikte analiz edilmektedir. Değişime ayak uyduran Çin, küresel ticareti ile dünya toplam ticaretinin yaklaşık olarak %7'sini elinde bulundurmaktadır.

Çin'in uluslararası sermaye açısından hiç de yadsınamayacak bir manyetik çekim gücü vardır. Soğuk savaş sonrası yaşanan dönemde, Amerika 'dan Çin'e on yılda 300 milyon \$'dan fazla yatırım girmiştir. Bu yatırımların sebebi ne dinç bir teknoloji ne de soğuk savaş sonrası politik çekiciliktir. Burada tek çekim noktası, dünyanın vazgeçilmez olgusu olan satış gücüdür. Dünya nüfusunun çeyreğini bir anda müşteri listesine alma isteği yatırımların bu yöne akmasında büyük etkendir.

Çin kültürü, uluslararası düzeyde, komünist devrimden beri görülmemiş bir biçimde yankı uyandırmaktadır. Çin, kültür ve sanatıyla her kesimi büyülemeye başlamıştır. 2000 yılında ilk Nobel ödülünü alan Çin, 2008 olimpiyat oyunlarına ev sahipliği yapmıştır. Avrupa ve ABD gençliği okuyamadıkları Çin harflerini vücutlarına dövme yaptırmakta, Çin günden güne dünyada etkisini göstermektedir.³⁹

Yaşanan bu değişimler ve etkilerle birlikte bu etkinin devamlılığı da en az etki kadar önemlidir. Yapılan tüm yorumlar, Çin mucizesinin devamının ancak ve ancak büyümenin kalitesini artırmakla mümkün olacağında ortak kanıya varmaktadırlar. Bu yöndeki mesajların yöneldiği adres genellikle yatırımlarda aslan payına sahip olan kamu yönetimi ve kamunun kontrolünde olan işletmelerdir. Çinli kuruluşların rekabet gücü,

³⁸ **China and WTO** http://www.wto.org/english/res_e/statis_e/Statist_e.htm: Erişim Tarihi: 30.10.2009

³⁹ Joe Studwell, **Çin Rüyası Dünyanın Keşfedilememiş En Büyük Pazarının Araştırması**, (Çeviren, Zeynep Sakin, Ledo Yayınları, 1. Basım, 2007), s.17

üretim kalitesi ve pazarlamasındaki hızlı iyileşme, Batılı rakiplerini ciddi kaygıya sevk etmektedir.

1.1. Çin ve ABD İlişkileri Tarihi

Çin’ de hanedanlığın sona erip Mao sisteminin kabul edilmesi ülkeyi dış dünyadan soyutlamıştır. Mao döneminin sonlanıp Deng sisteminin benimsenmesiyle Çin, reformcu bir kişiliğe bürünmüştür. Kendisini dış dünyaya açan Çin’in ülkeler ile ilişkileri artmış ve ilişkilerde değişimler yaşanmaya başlamıştır. İkili ilişkilerde Amerika Çin için büyük önem taşımaktadır. Günümüz medyası ve ekonomik değerleri Çin ve Amerika’yı 21. yüzyılın iki devi olarak göstermektedir. Çin ve ABD ilişkileri 1840 Birinci Esrar Savaşı’ndan sonra “xifang lieqiang” denilen batının 8 büyük devletinin Çin topraklarını işgali ve sömürmesi ile başlamış, ABD açılan Çin limanlarından ve serbest ticaret bölgelerinden ticaretini, 1949’da Yeni Çin kurulana değin sürdürmüştür.

1944’ten sonraki iç savaşta, ABD Çan Kay Şek’in temsil ettiği milliyetçilerin tarafını tutmuş ve ciddi yardımlarda bulunmuş; savaşı Mao’nun önderliğindeki komünistlerin kazanması ile de iki ülke ilişkileri askıya alınmıştır. Soğuk savaş ortamının da etkisiyle 1950’lerde Çin, Doğu Bloku ile yakın ilişkileri öngören “İki Kamp” teorisini benimsemiş ve Sovyetler Birliği’ne yaklaşmıştır. 1960’larda “izolasyonist” politikayı takip eden Çin, 1970’lerde Batı Bloğuna yakınlaşarak ekonomik ve siyasi ilişkileri geliştirme yolunu seçmiştir. 1970-80’li yılların Amerikan yönetimleri, Çin’i Sovyetler Birliği’nin güç ve nüfuzuna karşı bir dengeleyici unsur olarak görmüştür.⁴⁰ Ayrıca ABD, 1960’ların sonlarından itibaren Çin ile ilişkilerini “çevreleme” ve “bağlaşık” stratejileri çerçevesinde şekillendirmiştir. Çin de, özellikle bu dönemde, ABD ile ilişkilerini stratejik ve ekonomik işbirliği alanları ile sınırlandırmıştır.

1949–1972 yılları arasında uluslararası arenada ABD, Çin olarak Formoza’nın yani Milliyetçi Tayvan’ın tanınmasını sağlayıp Çin’i izole etmeye çalışmıştır. Soğuk Savaş öncesi bozulmaya başlayan Çin-Sovyetler Birliği ilişkileri Kültür Devrimi ile

⁴⁰ Margaret Huang, Robert F. Kennedy, “US Human Rights Policy Toward China”, **Foreign Policy In Focus**, (Vol. , No. 8, March 2001), s.1.

iyice kötüye gidip, ABD Soğuk Savaş'ta Çin'i yanına almak isteyince iki ülke arasında ilişki başlamış ve bu 1972'de meyvelerini vermiştir.

Kısaca Soğuk Savaş dönemi ve sonrası Çin-ABD ilişkilerindeki en önemli özellik, iki ülke arasında sürtüşme ve işbirliğinin birlikte var olabilmesidir. Yani Amerika ve Çin arasındaki farklılıklar derin ve kapsamlı olmasına rağmen, iki ülke aynı zamanda işbirliği ve karşılıklı çıkarlar için ortak bir zemini de paylaşmaktadır. Çin ile ABD arasında 1989 Tiananmen Meydanı Katliamından itibaren bunalımlı ve istikrarsız bir dönem yaşayan iki taraflı ilişkiler, 1997'de Çin Devlet Başkanı Ziang Zemin'in ABD'ye gerçekleştirdiği resmi ziyaret ile yeniden yumuşama dönemine girmiştir. Pekin, bölgesel ve uluslararası düzeydeki temel Amerikan ulusal ve güvenlik çıkarlarına zarar vermekten kaçındığı sürece Washington'un, yürürlükteki Çin siyasetini devam ettireceği söylenebilir.

1972'de ABD devlet başkanı Nikson'un Çin'de Mao'yu ziyaretiyle başlayan normalleşme süreci 6 yıllık pin-pon diplomasisiyle devam etmiş, resmi ilişkilerin başlaması iki lidere de nasip olmamış; Çin'in başına Deng Xiaoping geçtikten sonra 15 Aralık 1978'de ABD başkanı Carter'ın Çin'le ilişkilerin başladığını duyurması, 1 Ocak 1979 ilişkilerin başlangıcı kabul edilmiştir.⁴¹

2000'li yıllarda büyüyen pazarı, güçlü ekonomisi, yabancı yatırımları çekmedeki başarısı gibi etkenlerle Amerikalı yatırımcıların da Çin'e olan ilgisi artmıştır. ABD'nin Çin'in DTÖ' ne girmesini desteklemesi karşısında ticaret engellerinin ortadan kalkması ve Çin ile yapılan ticaret anlaşması sonrasında ihracatın ve yeni istihdam olanaklarının artacağı düşünülmüştür. Çin ve ABD ilişkilerinde bir diğer noktada iki ülke arasındaki ilişkilerin 21. yüzyılın başlarında sadece ticari ilişki olmadığıdır. İlişkiler kapsamında Çin'in ABD'nin yerini aldığı ve diğer devletler ile ABD'nin olduğu gibi eşit ticari ilişkiler kurduğu dikkate alınmalıdır.⁴²

Bununla birlikte Çin'in sahip olduğu nüfus yapısı ve iş gücü ABD'nin endişelenmesine sebep olmuştur. ABD'nin bir diğer sıkıntısı da Çin'e uygulanan döviz

⁴¹ Cihan Uğur, **Çin ABD İlişkileri ve Türkiye** <http://www.haber7.com/haber/20090209/CinABD-iliskileri-ve-Turkiye.php> Erişim adresi: 03.01.2010

⁴² Giovanni Arrighi, **Adam Smith Pekinde, 21.yy'ın Soykütüğü**, (Çeviren: İbrahim Yıldız, Yordam kitap), s. 284

kuru rejiminin düşüklüğüdür. Bu uygulama ile birlikte Yuan'ın değerinin düşük tutulması, Çin'in ihracatta haksız rekabet avantajı sağlamasına neden olmaktadır.⁴³

Amerika'nın ithalatında önemli bir paya sahip olan Çin malları maliyet avantajı ile tercih sebebi olurken, Amerikan ekonomisinde, Çin'den ithalatı kesmenin sonucunda fiyatların artması ve doğacak enflasyon beklentisi; diğer taraftan Çin'de de, Amerika'ya yaptığı ihracatın kesilmesi ya da engellenmesi sonucu ürettiklerini satamama yani üretim fazlasının doğması ve ekonominin bundan olumsuz etkilenmesi endişesi bulunmaktadır. Bu durum iki ülke arasında isteksiz de olsa bağımlılığı arttırmaktadır.

Tablo 8: Çin'den – ABD'ne İhracat-İthalat Tutarları(\$)

YILLAR	İTHALAT	İHRACAT
2000	52.156.428.118	22.374.570.453
2002	70.050.092.091	27.261.096.545
2005	163.180.459.034	48.741.358.502
2006	203.801.045.737	59.314.269.712
2007	233.096.678.137	69.528.725.184

Kaynak: <http://comtrade.un.org/> Erişim Tarihi:18.12.2009

ABD'nin en tanınmış uluslararası strateji uzmanlarından biri olarak kabul edilen Brzezinski, ABD ile Çin arasında resmi ilişki kurulmasının dünyadaki stratejik ve diplomatik düzeni değiştirdiğini savunarak, Çin'in gücünün sürekli olarak artmasıyla iki ülke arasında uluslararası işlerdeki işbirliğinin de giderek genişlediğini savunmaktadır. Brzezinski, bu konuda:

"Çin, birçok uluslararası sorunun çözümünde hızlandırıcı bir rol oynuyor. Bunun en iyi örneği, Kore Yarımadası'ndaki nükleer sorunun çözüm süreci oldu. Bana göre Çin, kendisinin de dediği gibi barışçı bir kalkınma gerçekleştirmektedir." saptamasını yapmaktadır.⁴⁴

⁴³ DEİK, **WTO Üyeliği Sonrası Çin Ekonomisinde ve Ticaretinde Gelişmeler**, (Mayıs 2004), s.8

⁴⁴ ABD- Çin ilişkileri dünyayı değiştirdi. <http://turkish.cri.cn/281/2009/01/01/1s107339.htm> Erişim Tarihi: 23.12.2009

ABD ile Çin arasında diplomatik ilişki kurulması, uluslararası ilişkilerde kaydedilen en önemli değişimlerden birisidir. Bu ilişki, ikili boyutu çoktan aşarak dünya düzenindeki değişimde son derece önemli bir rol oynamaktadır. Uluslararası arenaya dönerek barışçı kalkınma gerçekleştiren Çin, şimdiki başarılarını bundan sonra da sürdürmesi durumunda dünyanın en önemli güçleri arasında yer alacaktır.

İki ülke arasında yaşanan önemli sorunlardan bir tanesi Tayvan sorunu bir diğeri de Çin'in DTÖ üyelik taahhütlerine uyumudur. Amerika Tayvan'ın bağımsızlığını desteklemektedir, Çin ise Tayvan sorununun Çin'in iç meselesi olduğunu ve "Tek Çin Halk Cumhuriyeti" politikası izlediklerini belirtmektedir.⁴⁵

ABD, Çin'in DTÖ' ne girmesini destekleyen ülkelerin başında gelmesine rağmen DTÖ üyelik kapsamında kabul edilen taahhütlerin uygulama sürecinde sorunlarla karşılaşmaktadır. Bu sorunların ana merkezinde, Amerika'nın Çin mallarına bağımlılığın artması ve her iki ülke arasındaki ticari açığın artması yer almaktadır.

1.2 Çin ve AB İlişkileri Tarihi

Çin ile AB diplomatik ilişkiye 1975 yılında başlamışlardır. Çin-AB ilişkileri otuz yıllık bir gelişme döneminden sonra yeni bir olgunluk ve güven dönemine girmiştir. İki tarafında yöneticileri 2006 Eylül ayındaki 9. Çin-AB zirvesinde stratejik iş birliklerini derinleştirmeye karar vermişlerdir.⁴⁶ Çin için AB büyük bir pazar olduğu kadar AB için de Çin büyük bir pazardır. Çin AB'nin teknolojisinden yararlanırken AB Çin'in gelişiminden yararlanmaktadır. AB için Çin'de izlenecek en istikrarlı yaklaşım Çin'in yakalamış olduğu bu gelişmenin desteklenmesi ve açık pazar avantajlarından faydalanmaktır.⁴⁷

1975 yılında kurulan AB Çin ilişkileri, ancak 1985 Ticaret ve İşbirliği Anlaşması'nın imzalanmasından sonra ivme ve içerik kazanmıştır. % 35 artış ile AB, bugün Çin'in en büyük ticaret ortağı konumundadır.⁴⁸

⁴⁵ DEİK, Çin Halk Cumhuriyeti Ülke Bülteni,(Eylül 2007), s.1

⁴⁶ AB Çin İlişkileri Gelişiyor <http://www.abhaber.com/haber.php?id=16609> Erişim Tarihi: 29.12.2009

⁴⁷ DışTicaretMüsteşarlığı,<http://www.dtm.gov.tr/dtmweb/yaziciDostu.cfm?dokuman=pdf&action=detay&yayinID=1412&icerikID=1528&dil=TR>:Erişim Tarihi: 02.09.2009

⁴⁸ Mehmet Ögütçü ,**Bir Dünya Devi Çin**, <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=143012> Erişim Tarihi: 29.12.2009

AB Komisyonu 2007 Ekimde Çin için yeni bir politika uygulamaya başlamıştır. Dış ilişkilerden sorumlu Komiser Benita Ferrero-Waldner, 2006 Ocak ayındaki ziyaretinde Çin dışişleri başkanı Li Zhaoxing ile AB ve Çin arası yeni bir ortaklık ve iş birliği anlaşmasını imzalamışlardır. İki taraf arasındaki ilişkilerin genişlemesi şu nedenlere dayandırılmaktadır:

1. Dünyada yükselen iki stratejik güç olan Çin ve AB, dünyada barışı korumak ve ortak gelişmeyi ilerletmek için en önemli iki kuvvettir.
2. İki taraf da ekonomik etkileşimde ve çeşitli alanlarda iş birliklerinde ortak karlarının yoğunlaşmasını istemektedir. İş birliğiyle, ticari ve ekonomik alanda büyük bir gelişme kaydedilmiştir. AB bugün Çin'in ilk ticari iş ortağı; Çin ise AB'nin ikinci ticari iş ortağıdır. Bunun yanı sıra, iki taraf da birbirinin kültür ve tarihini tanımak istegindedir; bu isteği Avrupa'daki Çinli turistlerin ve Çin'deki Avrupalı turistlerin sayısının artması ile görmekteyiz.
3. Çin ve AB'nin uluslararası ticari anlaşmaları ve iş birlikleri çok önemli bir biçimde gelişmiştir. Çin ve AB birçok uluslararası sorunda aynı fikirde olup, iki taraf da uluslararası hukuk sisteminin güçlendirilmesine söz vermiştir. Çin ve AB terörizme karşı, silahsızlandırmanın önemi, sürdürülebilir kalkınma gibi alanlarda iş birliklerini güçlendireceklerini belirtmişlerdir.
4. İki taraf ikili ilişkilerini pekiştirdiler, uzun vadeli ortak strateji kurdular.

AB-Çin ilişkilerinin bugünkü ve gelecekteki tablosunun genel olarak olumlu olması, ilişkinin güçlendirilmesinde engeller olmadığı anlamına gelmemektedir. Örneğin AB'nin Çin'e uyguladığı silah ambargosunu sürdürmesi ve AB'nin Çin'e ekonomik Pazar statüsünü vermemesi gibi engeller oldukça önemlidir.

2005 yılında Çin'in AB'ne yapmış olduğu ihracat 158 milyar € iken, AB'nin Çin'e yaptığı ihracat 52 milyar € düzeyinde gerçekleşmiştir. AB pazarında, Çin diğer Asya ülkelerinin yerini almıştır. Çin ile en fazla ticaret yapan AB ülkeleri arasında Almanya, İngiltere, Hollanda, Fransa ve İtalya gelmektedir. Bu ülkeler toplam ticaret

hacminin yaklaşık olarak % 75'ini oluşturmaktadır. Çin dünya ekonomisine daha fazla entegre olacağı gelecek 10 yılda, dünyanın en büyük ihracatçısı olabilir. 2004 yılından beri ABD ve Japonya'yı geçerek AB'nin en büyük ticari ortağı Çin olmuştur.

Diğer bir önemli ekonomik veri olan GSYİH tutarı, 2005 yılında 2,200 milyar \$ ile Çin, birçok Avrupa ülkesini geride bırakmıştır. Buna karşın, kişi başına düşen gelir Çin'de 1.700 \$ iken Avrupa'da 6.800 \$' dir.⁴⁹

AB Çin'den genel olarak makine ve nakliye ekipmanları ve çeşitli üretim malzemeleri gibi, endüstriyel ürünler ithal eder; AB Çin'e makine ve nakliye ekipmanları, üretim malzemeleri ve kimyasallar gibi endüstriyel ürünler ihraç eder. Servis ticaretinde 2008 verilerine göre AB'nin Çin'e servis ihracatı: 20,1 milyar €, servis ithalatı 14,4 milyar € ve AB'nin Çin'e yatırımı 4,5 milyar € ve Çin'in AB'ye yatırımı 0,1 milyar €'dur.⁵⁰

1.3. Çin ve Japonya İlişkileri

Çin ve Japonya arasındaki tarihi süreci ele aldığımız zaman genelde olumsuz ve sorunlu ilişkiler göze çarpmaktadır. Bunların nedenleri arasında I. Dünya Savaşında yaşanan Çin'in işgali ilk sırada yer almaktadır. 2 Ekim 1971'de Çin-Japonya ilişkilerinin normalleştirilmesiyle ilgili üç ilke ortaya koyulmuştur. Söz konusu üç ilke şunlardır⁵¹: Çin'in Çin'i temsil eden tek yasal hükümet olduğu, Tayvan'ın Çin'in ayrılmaz bir parçası olduğu ve Japonya ile Cang Kaişek yönetimi arasından imzalanan anlaşmanın yasadışı ve geçersiz olduğundan iptal edilmesi.

Ekonomik açıdan, Çin ve Japonya birbirlerinin önemli ticaret ortağı durumundadır. Mayıs 1980'de Çin, Japonya ile Bilimsel ve Teknolojik İşbirliği Anlaşması imzalamıştır. Bundan sonra iki ülke arasında bu alandaki temas ve işbirliğinin hızla gelişmesi ve gelişme boyutunun gittikçe genişlemesiyle çok biçimli, çok kanallı ve halklar arasındaki temas ve işbirliği ile resmi temas ve işbirliğinin bir arada yaşadığı bir durum oluşturmuştur. Bu temas ve işbirlik Japonya açısından hayati

⁴⁹ http://ec.europa.eu/external_relations/china/csp/07_13_en.pdf Erişim Tarihi: 10.02.2010

⁵⁰ http://ec.europa.eu/trade/creating-opportunities/bilateral-relations/countries/china/index_en.htm Erişim Tarihi: 10.02.2010

⁵¹ **Çin Japon İlişkileri**, <http://turkish.cri.cn/chinaabc/chapter4/chapter40302.htm> 01.01.2010 Erişim Tarihi: 05.01.2010

önem taşımaktadır. Çünkü Japonya gelirlerinin büyük bölümünü Güney Doğu Asya ve Çin gibi az gelişmiş ülkelerde sahip olduğu büyük sanayi yatırımlarından elde etmektedir. Eğer Çin kapılarını Japonya'ya kapattırsa ve yabancı yatırımları kendi içinde ulusallaştırırsa, Japonya ölümcül bir problemle karşı karşıya kalabilir. Bu durum Çin' deki dengenin Japonya için hayati önem taşıdığı anlamına gelmektedir.⁵² Bu durumun globalleşen dünya ekonomilerinin hepsinde geçerli olduğu söylenebilir. Çünkü Çin'den kendini soyutlayan bir ekonomi, günümüz ekonomi potansiyelinden uzakta yaşamak anlamına gelmektedir.

Ülkelerin birliktelikleri incelendiğinde ekonomik anlamdaki işbirliğinin yanında sorunlar da göze çarpmaktadır. İki ülke arasında yaşanan sorunlar uzun yıllar öncesine dayanmaktadır.⁵³ Çin ve Japonya arasında yaşanan sorunlar şunlardır:

1. Tarihin doğru bir şekilde anlatılması: Ders kitaplarında tarih olaylarındaki yanlış anlatımlar çok büyük sorun yaratmıştır.
2. Tayvan sorunu: Çin Japonya ve Tayvan arasında herhangi biçimdeki resmi temaslara ve “İki Çin” ya da “Bir Çin, Bir Tayvan” durumunun yaratılmasına kesinlikle karşı çıkmaktadır.
3. Diaoyu adaları sorunu: Tayvan eyaletine bağlı Jilong şehri yakınındaki adalar Tayvan gibi Çin'in ayrılmaz bir parçasıdır.
4. Japonya-ABD güvenlik işbirliği sorunu: Japonya ve ABD, 1996'da Güvenlik İşbirliği Ortak Deklarasyonu'nu yayınladılar ve buna göre 1978'de saptanan Savunma İşbirliği Rehberi'ni değiştirmeye başladılar. Japonya ve ABD, Eylül 1997'de Yeni Savunma İşbirliği Rehberi'ni resmen belirlediler. Japonya Kongresi'nde, 24 Mayıs 2004'de Yeni Savunma İşbirliği Rehberi ile ilgili maddeler incelenip kabul edildi. Bu, Japonya ve ABD'nin güvenlik işbirliğini güçlendirmelerine ilişkin yeni sistemin esasen kurulduğunu gösteriyor. Bu durum karşısında Çin'in yakından izlediği birinci konu

⁵² **The Future of China and North Asia**, <http://www.freeworldacademy.com/globalleader/china.htm>
Erişim Tarihi:10.02.2010

⁵³ Uğur Rıfat Karlova, **‘Çin- Japon İlişkilerinde Yeni Açılımlar’**, <http://www.avsam.org/tr/a1420.html>
Erişim Tarihi : 05.01.2010

Tayvan sorunudur. İkinci konu ise Japonya'nın askeri gidişatıdır. Çin hükümeti çeşitli kanallarla bundan duyduğu ciddi kaygıyı ve tutumu defalarca açıklamıştır.

5. Savaş tazminatı sorunu: Japonya hükümeti 1972'de Çin-Japonya ilişkilerinin normale dönüştürülmesiyle ilgili olarak yapılan görüşmelerde, Çin'e karşı başlatılan saldırı savaşının Çin halkına getirdiği büyük zarardan acı duyduğunu açıkça belirtmiş ve bunu doğru bir şekilde değerlendireceğini açıklamıştır. Bu ön şart altında, Çin hükümeti ülkenin temel çıkarlarından hareket ederek, Japonya'nın savaş tazminatı ödemesi talebinden vazgeçme kararı alıp ve bunu 1972'de Çin-Japonya arasında imzalanan Çin-Japonya Ortak Bildirisi'ne yazmıştır. 1978'de düzenlenen 5. Çin Ulusal Halk Meclisi Daimi Komitesi'nin 3. Toplantısı'nda onaylanan Çin-Japonya Barış ve Dostluk Anlaşması'nda, Çin'in Japonya'dan savaş tazminatı isteğinden vazgeçme kararı bir kez daha hukuki belgeyle ifade edilmiştir.

6. Japonya'nın Çin'de bıraktığı kimyasal silahlar sorunu: Japonya, Çin'e karşı düzenlediği saldırı savaşı sırasında, uluslararası anlaşmayı açıkça ihlal ederek, kimyasal silahlar kullanmış ve çok sayıda Çinli asker ve sivilin zehirlenerek yaralanmalarına ve ölmelerine neden olmuştur. Şimdiye kadar Çin'in ondan fazla eyalet, kent ve özerk bölgesindeki 30'dan fazla yerde, Japonya'nın gömdüğü kimyasal silahlar bulunmuştur. Bu silahlardan sızan zehirli maddeler Çin halkının mal ve can güvenliği ile ekolojik çevreye ciddi tehdit oluşturmuştur.

2000'li yıllarda ise Çin rekabeti karşısında Japonya'da ucuz maliyetli ürünlere duyarsız kalmamıştır. Çin 'den yapmış olduğu ithalatı arttırmıştır. Japonya, Hong Kong hariç Çin'den ithalat yapan ikinci ülke konumuna kadar yükselmiştir. 2007 yılında Çin'in Japonya'ya ihracatı 102 milyar dolara ulaşırken, ithalatı da 133 milyar dolara ulaşmıştır. Kuşkusuz ki bu rakamların büyüklüğü iki ülke arasında ki ticaret hacminin yüksek olduğunu göstermekle birlikte, her iki ülke arasındaki karşılıklı bağımlılığın da en önemli göstergelerindedir.

1.4. Çin ve Türkiye İlişkileri

Çin ile resmi düzeydeki ilk temaslarımız iki ülkenin Washington Büyükelçilikleri kanalıyla 1925'te gerçekleştirilmiştir. İlk elçiliğimiz 1929'da o zaman ki başkent olan Nanjing'de açılmış, 1949'da Komünist yönetimin başa geçmesiyle, ilişkiler 1970'li yılların başına kadar Formoza adasındaki Tayvan yönetimiyle sürdürülmüştür.⁵⁴

İki ülke arasındaki ticaret son yıllarda oldukça artmıştır, 2008 yılında ikili ticaret 12 milyar \$'ı aşmıştır. Çin bugün Türkiye'nin üçüncü büyük ticari ortağıdır. Ekonomik ve teknik işbirliğinde, Çinli ve Türk şirketler, ortak olarak, Çin-Türk ekonomik işbirliğinin kilometre taşı olan ve maliyeti 1.27 milyar \$'ı aşan Ankara-İstanbul hızlı demiryolu'nun ikinci aşamasının yapımını gerçekleştirmişlerdir.

Akkemik ve Köksal çalışmalarında, 1995–2002 yılları arasında Türkiye'nin emek ve hammadde yoğun ürünlerde avantaj sahibi olduğunu, buna karşılık Çin'in de emek yoğun ve taklit edilebilir ürünlerde avantaj sahibi olduğunu belirtmişlerdir.⁵⁵ Bu bize, iki ülkenin emek yoğun ürünlerde birbirlerine rakip olduklarını göstermektedir. Bu noktada Çin'in Türkiye'nin ihracatını olumsuz etkilediği gibi bir düşünce oluşmaktadır. Çin ve Türkiye'nin ihracatı yıllara göre önemli değişiklikler göstermiştir. Her iki ülkede de emek yoğun ihracattan makine endüstrisine doğru bir yönelme olmuştur.⁵⁶ Tablo 10' da Türkiye ve Çin'deki ihracat rakamları mukayeseli olarak gösterilmiştir.

⁵⁴ Türk Sanayiciler ve İşadamları Derneği, **2000'li Yıllara Doğru Yeni Ekonomik Süper Güç:Çin**, (İstanbul, Temmuz 1995), s.53-54

⁵⁵ K. Ali Akkemik, Koray Köksal, "Do Chinese Export Crowd-out Turkish Export", **İktisat İşletme ve Finans** (2009), s.11, (Statistical Yearbook of Turkey, various issues, WTO online statistics database Asian Development Bank, Key Indicators for Asia and the Pacific'den alınmıştır.)

⁵⁶ K. Ali Akkemik, Koray Köksal (2009), a.g.e, s.13

Tablo 9: Türkiye ve Çin'in Sektörlere Göre İhracat Dağılımı (1990–2006)

	1990	1995	2000	2002	2003	2004	2005	2006
Türkiye								
Tarım	3.0	1.5	1.1	0.8	0.8	0.7	0.5	0.8
Madencilik	6.8	4.6	3.6	3.9	4.1	4.4	6.1	7.4
Gıda	22.4	19.5	12.7	10.0	10.0	9.3	10.5	9.3
Tekstil	11.1	11.7	13.2	11.8	11.1	10.2	9.6	8.9
Giyim	25.7	28.3	23.5	22.3	21.1	17.7	16.1	14.1
Demir ve Çelik	11.5	9.1	6.6	7.7	7.1	9.5	7.9	8.5
Kimya	5.8	4.1	3.8	3.8	3.7	3.7	3.8	4.6
Elektrikle çalışmayan makina	3.4	7.0	11.3	10.6	11.6	11.5	12.1	13.4
Elektrikli Makinalar	2.0	1.2	3.6	4.4	4.2	4.6	4.4	3.7
Nakliyat Teçhizatı	1.2	3.0	5.5	8.8	10.4	12.8	12.8	13.7
Diğer sektörler	7.1	9.9	12.7	13.6	14.3	14.2	14.6	14.3
Çin								
Tarım	3.5	1.1	1.1	0.8	0.7	0.6	0.5	0.5
Madencilik	10.6	3.4	5.0	4.2	4.1	4.3	4.1	4.0
Gıda	12.7	4.9	5.5	5.0	4.4	3.5	3.2	2.9
Tekstil	11.6	5.6	6.5	6.3	6.1	5.6	5.4	5.0
Giyim	16.1	9.6	14.5	12.7	11.9	10.4	9.7	9.9
Demir ve Çelik	2.1	2.1	1.8	1.0	1.1	2.3	2.5	3.4
Kimya	6.1	3.7	4.9	4.7	4.5	4.5	4.7	4.6
Elektrikle çalışmayan makina	4.3	3.4	4.4	4.9	4.2	4.5	6.0	6.1
Elektrikli Makinalar	6.4	6.7	24.9	30.6	26.9	29.0	29.7	29.7
Nakliyat Teçhizatı	6.9	1.7	3.8	3.4	3.7	3.7	3.9	4.2
Diğer sektörler	19.5	57.8	27.8	26.4	32.4	31.5	30.2	29.9

Kaynak: Statistical Yearbook of Turkey, various issues, WTO online statistics database Asian Development Bank, Key Indicators for Asia and the Pacific, Aktaran . Ali Akkemik, Koray Köksal,(2009)

1990–2006 yıllarında Türkiye'nin endüstriyel ürün ihracatında artış olmuştur; tarım ürünleri, yiyecek ve giyecek ihracatı 1990'da %25 'lerden 2006'da %10'lara düşmüştür. Makine ihracatı aynı dönemlerde %5'lerden %17'lere yükselmiştir. Çin'de de aynı durum söz konusudur. Yiyecek %17'den %4'e, tekstil %5'e düşmüştür. Buna karşılık makine ihracatı %25-30'lara çıkmıştır. Bu veriler bize Çin'in DTÖ üyeliği ile beraber

edindiği teknolojik gelişimi ve ilerlemeyi göstermektedir.⁵⁷ Bu tablodan çıkaracağımız diğer bir sonuç da Çin'in tekstil, giyim, demir-çelik ve elektriksel makine ihracatında büyük pay sahibi olduğudur. Ancak bu paya karşılık Türkiye'nin bu sektörlerdeki payı yıllara göre fazla değişiklik göstermemektedir.

Tablo 10:Dünya Ticaretinde Türkiye ve Çin'in Yüzdeleri Payı

Çin									
	1990	1995	2000	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Tarım	2.2	2.0	2.3	2.3	2.2	2.1	2.5	2.5	2.7
Madencilik	1.3	1.5	1.4	1.7	1.9	2.0	1.7	1.7	1.6
Gıda	2.5	2.7	3.1	3.4	3.5	3.3	3.6	3.7	3.6
Tekstil	6.9	9.1	10.3	13.3	15.5	17.1	20.3	22.3	23.5
Hazır Giyim	8.9	15.2	18.2	20.2	22.3	23.7	26.8	30.8	33.4
Demir ve Çelik	1.2	3.4	3.1	2.3	2.6	5.1	6.1	8.7	10.9
Kimya	1.3	1.9	2.1	2.3	2.4	2.7	3.2	3.6	4.1
Elektrikle çalışmayan makina	1.3	1.9	3.4	4.5	5.3	5.9	7.0	8.1	9.2
Elektrikli Makinalar	1.0	2.4	4.5	8.9	12.3	14.9	17.7	19.7	22.9
Nakliyat Teçhizatı	0.1	0.1	0.3	0.4	0.5	0.7	1.1	1.4	1.9
Diğer sektörler	4.7	11.0	12.5	15.7	17.0	17.9	20.6	22.3	25.2
Türkiye									
Tarım	0.4	0.2	0.3	0.3	0.3	0.3	0.2	0.4	0.4
Madencilik	0.2	0.2	0.1	0.2	0.2	0.2	0.2	0.3	0.4
Gıda	0.9	0.9	0.8	0.8	0.9	0.9	1.1	1.0	1.0
Tekstil	1.4	1.7	2.3	2.7	3.0	3.3	3.5	3.5	3.7
Hazır Giyim	3.1	3.9	3.3	3.9	4.3	4.3	4.3	3.9	4.1
Demir ve Çelik	1.4	1.3	1.3	1.9	1.8	2.2	1.8	1.9	1.8
Kimya	0.3	0.2	0.2	0.2	0.2	0.2	0.3	0.3	0.3
Elektrikle çalışmayan makina	0.1	0.2	0.3	0.4	0.4	0.5	0.5	0.6	0.7
Elektrikli Makinalar	0.1	0.0	0.1	0.2	0.2	0.3	0.3	0.2	0.2
Nakliyat Teçhizatı	0.0	0.1	0.3	0.5	0.7	0.9	1.0	1.2	1.3
Diğer sektörler	0.4	0.6	0.6	0.9	1.1	1.2	1.2	1.2	1.5

Kaynak: Statistical Yearbook of Turkey, WTO Aktaran Ali Akkemik, Koray Köksal Do Chinese Export Crowd-out Turkish 2009

⁵⁷ K. Ali Akkemik, Koray Köksal, "Do Chinese Export Crowd-out Turkish Export", **İktisat İşletme ve Finans** (2009), s.11, (Statistical Yearbook of Turkey, various issues, WTO online statistics database Asian Development Bank, Key Indicators for Asia and the Pacific'den alınmıştır.)

İki ülke arasındaki ihracat rakamlarından yola çıkarak, Türkiye'nin dünyadaki toplam ihracatını (1990) %0,38 ' den (2006) %0,71'e çıkardığını, Çin'in aynı dönemlerde %1,8'den %8 'e (%10,7 Hong-Kong'la beraber) ulaştığını görebiliriz.

Bu istatistikler Çin'in de Türkiye'nin de dünya pazarında ve AB pazarında paylarını arttırdıklarını göstermektedir.

Türkiye'nin ihracat birlikliklerine baktığımızda ihracatın yarısını AB'ne gerçekleştirdiği görülmektedir. Diğer taraftan ABD ihracatta ikinci önemli pazar olarak gelirken ardından eski Sovyet Cumhuriyetleri, Rusya ve Orta Doğu ihracatımızda önemli rol oynamaktadır.

Çin' in ihracat birliklerini incelediğimizde, Çin için en önemli pazarın Doğu Asya olduğunu görmekteyiz. Doğu Asya'yı ABD ve AB izlemektedir. Fakat Çin toplam ihracatında Asya'nın ihracat hacmi 1990–2006 tarihleri arasında %69'dan %44'e düşmüştür. ABD ve AB'nin ticaret hacmi %10'dan %21'e çıkmıştır. Diğer bir deyişle, Çin ihracatını gelişmiş ülkelere arttırmıştır. Türkiye bu sürede AB'ye olan bağımlılığına devam etmektedir.

2. Dünya Entegrasyonu İçindeki Çin Pazarında Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar

Çin'in sahip olduğu mistik tarihi geçmiş, ekonomisinde yaşanan reformlar, geniş coğrafya ve geniş hacimli nüfusunun sağladığı, düşük iş gücü maliyeti, dünyanın yatırım kanallarının Çin'e yönelmesini sağlamıştır. Dünya bu büyük pazardan kaynak çıkarabilmek ve iş payında söz sahibi olmak için arayış içine girmiştir. Kuşkusuz başka bir ülkeye yapılan yatırımlarda göz önüne alınması gereken birçok nokta vardır. Ülkeler tüm artı ve eksileriyle ön çalışma yapıp yatırımlarını bu yönde aktarmaktadır. Her kültür farklı özellikler arz ettiğinden Çin'in sahip olduğu Pazar özelliklerinin her yönüyle araştırılması gerekmektedir.

Girişimcilerin Çin pazarında başarılı olabilmeleri için dikkat etmeleri gereken hususlar şunlardır:⁵⁸

⁵⁸ <http://www.marisglobal.com/china/52/cin-Pazarina-Giriste-Dikkat-Edilmesi-Gereken-Hususlar-Ve->

- Çin’de yatırım kararı almadan önce, ticaret yapılmalı ve yatırım kararı daha sonra verilmelidir. Ticaret yapıldığı sürece bölge kültürünü tanımak, orada tanınmak ve yakın ilişkiler kurmak önemlidir.
- Ülkeler kendi ihracat potansiyellerinin yüksek olduğu ürünlerin dışında bölgenin taleplerini de anlamaları gerekmekte, ayrıca Çin’de talep ve tüketim alışkanlıklarının mevsimsel ya da düzensiz olması iş yapma aşamasında araştırılmalıdır.
- Çince yaygınlaştırılmalı ve Çince bilen kişiler istihdam edilmelidir. Çünkü firmalar Çin piyasasına girdiklerinde dil konusunda zorluklar çekmektedirler. İngilizcenin yetersiz olmasından dolayı Çince bilen elemanlarla, hatta Çin kültürünü bilen kişilerle çalışılmalıdır.
- Çin’de iş yapan firmalar, gelişmeleri takip edebilmek için bölgede sürekli eleman buldurmalı, şirket olamasa da en azından bölgede temsilcilik açılmalıdır.
- Çin pazarının, gelişmekte olan bir pazar olmasından dolayı uzun vadede getirisinin olacağı düşünülerek sabırlı olmak gerekmektedir.
- Markalı üretimde markanın Çince karakterler ile de tescil ettirilmesi gerekmektedir. Çünkü marka Çince tescil edilmediğinde taklitçilik fazla olduğundan hemen tercümesi yapılarak ürün piyasaya sunulmaktadır. Bu da üretici firmaları zor duruma sokmaktadır.
- Ürünlerin tanıtımında büyük etkisi olan fuarlar takip edilmeli ve fuarlara katılım sağlanmalı, imkanlar doğrultusunda reklam ve tanıtımlara önem verilmelidir.
- Üretim yapılacak olan gelir grubu seçilerek, orta ve üstü gelir grupları ile çalışılmalı ve onların beklentilerine cevap verecek tarzda üretim yapılmalıdır.
- Ucuz ve kalitesiz üretim yerine, kaliteli ürünlere yoğunlaşılmalı ve orta ve üst sınıfa hitap edecek markalı üretimde başarılı olabilmek ve aranan bir marka olabilmek için stil yaratılmaya çalışılmalıdır.

- Çin, içinde pek çok etnik kökenin bir arada yaşadığı büyük bir pazardır, bu sebepten dolayı her yatırım kendi özellikleri ile incelenmelidir.
- Pazarı iyi inceleyerek, gerçekçi kararlar alınmalı ve bölgenin ihtiyaçları tespit edilmelidir, iş yapılacak olan ortaklar iyi seçilmeli ve imzalanan sözleşmelerde belirsizliklere yer verilmemeli, açık uçlu ifadelerden kaçınılmalıdır.
- Yazılı olmayan, keyfi uygulamalardan kaçınmanın en güvenilir yolu gerektiğinde uzman danışmanlık hizmeti almaktır. Böylece yapılacak yanlış işlemler engellenebilmektedir.

2.1.Ekonomik İlişkilerde Çin Pazarında Karşılaşılan Sorunlar

Standart Farklılıkları: Kalite onay işlemleri uzun ve yeterince şeffaf yürütülmemektedir. Standartlar, eyaletler bazında farklılık göstermektedir. Bu da yabancı firmaların sorun yaşamasına neden olmaktadır.

Karmaşık Mevzuat ve Bürokrasi Yoğunluğu: Mevzuat yeterince şeffaf olmamakla birlikte, her bölgede uygulanan mevzuat farklıdır. Ayrıca yasal düzenlemelerin firmalara duyurulmasının etkin bir şekilde olmaması büyük bir sorun teşkil etmektedir. Farklı siyasi yapılara sahip 31 bölgede genel mevzuat, merkezi hükümet tarafından yapılmaktaysa da yerel yönetim bölgelerinden de izin almak gerekmektedir.

Taklitçilik: Fikri mülkiyet hakları ihlalleri ve taklitçilik ile Çin'de yabancı firmaların ürünlerini piyasa fiyatlarının çok altında sürülmesinden kaynaklanmaktadır. Devlet tarafından önlemler alınmakta olup, bu önlemler çok da etkili önlemler olmamaktadır. Bu sebepten Çin 'de yatırım yapacak firmaların kendi önlemlerini almaları gerekmekte olup, taklitçilik karşısında dikkatli olmaları gerekmektedir.

İç Pazara Giriş Uygulama Aksaklıkları: 1 Temmuz 2004 tarihinde yürürlüğe giren "Dış Ticaret Kanunu" ile tüm firmalara, ilgili kurumlara kayıtlarını yaptırımları halinde dış ticaret yapabilme imkanı sağlanmıştır, ancak kayıt yaptırma, dağıtım hakkı verilse de uygulamalarda sıkıntılar yaşanmaktadır. Ayrıca farklı bir ülkede ticaret yapmaksızın

ve bu pazarda pay edinebilmek için talep edilen ürüne yönelmek, talep yapısının da belirlenmesi gerekmektedir. 11 Aralık 2004 tarihi itibarıyla yabancı firmalara kendi dağıtım ağlarını kurma, perakende ve toptan satış yapma hakkı da verilmiştir.

Ticari Bankacılık İşlemleri: Çin’de yaşanan gelişmelerin yanı sıra bankacılık sisteminin batılı anlamda gelişmemiş olması en önemli sorunlardan bir tanesidir. Dış ticaret işlemlerine ilişkin kurallar yeterince oturmamıştır. Örneğin, Çin bankalarının teyitli akreditif açamaması, diğer ülke bankalarınca açılan akreditiflere teyit eklememesi ve dünya bankalarının Çin bankalarınca açılan akreditiflere teyit eklenmesinin engellenmesi çok büyük sorunlar yaratmaktadır. Yatırımcılara, ödeme işlemlerinde güveni sağlayan teyitli akreditifler, dış ticarete en çok kullanılan ödeme şekillerindedir.

Çin’de yaşanan diğer önemli bir sorun, sıkı kredi politikalarıdır. Çin’ de kredi alabilmek için garanti şarttır. Garantör olmadığında herhangi bir ipotek alınabilir, ancak bunda da bulunulan eyaletin yasalarının onaylaması gerekir.⁵⁹ Bu da Çin’in farklı bölgelerden ve eyaletlerden oluşmasının bir dezavantajıdır. Yine bunun diğer bir olumsuz yanı eyalet bankasının çekinin başka bir eyalette geçersiz olabilmesidir. Büyük bankaların çok büyük bir bölümü, dünyanın önemli kentlerindeki bazı yerel bankalarla muhabirlik ilişkisi içine girerler. Belirli bir yabancı ülkede şubesi olmayan ana ülke bankaları, yabancı ülke ile ilişkilerini muhabir bankalar aracılığıyla sağlarlar.⁶⁰

Tekstil: 1 Ocak 2005 tarihi itibarıyla, Tekstil ve Giyim Anlaşması’nın yürürlükten kalkması ile DTÖ üyesi çeşitli ülkeler tarafından, Çin menşeli tekstil ve konfeksiyon ürünlerine karşı uygulanan kotalar uygulamadan kaldırılmıştır. Böylece ülke dünya tekstil pazarının çok büyük bir bölümünü etkisi altına almıştır. Birçok ülke Çin ile rekabet edememiş ekonomilerindeki geçmiş rakamlarında değişimler yaşanmıştır.

Bölgesel Eşitsizlik: Ülkede ki bölgeler arasındaki farklılıklar ülkede gelişmişlik yönünden farklılaşmalara ve ürün taleplerinde değişmelere neden olmaktadır.

⁵⁹ Alper Ekinci , **Çin, Yabancı Sermaye, Türkiye**, (Ankara, Turan Kitabevi Yayınları, 2005), s.92-93

⁶⁰ Halil Seyidoğlu, **Uluslararası Finans**,(4.Basım, İstanbul, Güzem Can Yayınları, 2003), s.478

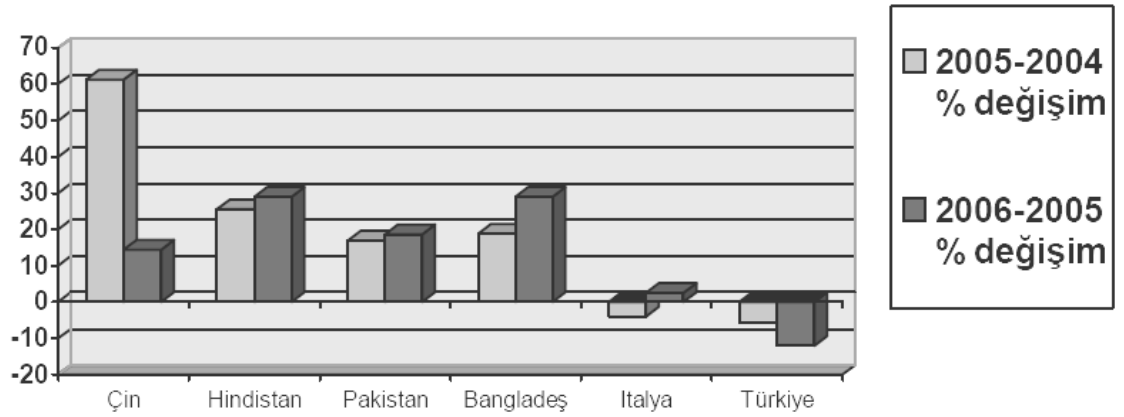
Yatırımcılar açısından dikkat edilmesi gereken ürünün analizinin iyi yapılması ve bu doğrultuda yatırım yapılmasıdır.

Lisan Engeli: Dünya nüfusu içinde Çincenin az bilinmesi ve ülke içinde İngilizce bilen kişi sayısının yeterli olmaması ülkeye yapılan ticarete büyük sıkıntılar yaratmaktadır.

3.Çin'in DTÖ Üyeliğinin Yoğun Olarak Yansıdığı Sektörler

3.1. Tekstil ve Konfeksiyon Sektörü

Çin'in DTÖ üyeliğinin tekstil sektöründeki yansımalarından en çok etkilenen ülkelerin içinde Türkiye yer almaktadır. Bugün ABD tekstil ve hazır giyim pazarının %20'sinin Çin'in elinde olduğu belirtilmektedir.⁶¹ Bazı Çin mallarının ABD'nin toplam ithalatı içindeki payına ilişkin verilerin incelenmesinden de Çin'in doldurulmuş oyuncaklarda %97, bebeklerde %93, şemsiyelerde %91, Noel ağacı süs ışıklarında %96, bisikletlerde %94 paya sahip olduğu görülmektedir. Buna paralel olarak ABD ilgilileri, son yıllar içinde tekstil sektöründe işini kaybedenlerin sayısının yüz binlerle ifade edildiğini açıklamaktadır.

Şekil 3: ABD Tekstil ve Hazır giyim İthalat Kaynaklarında Değişim-

Kaynak: Dünyanın En Büyük Pazarı ABD İTKİB Genel Sekreterliği ARGE- Mevzuat Şubesi
<http://www.itkib.org.tr/default.asp?cid=RAPORLAR> Erişim Tarihi:05.12.2009

⁶¹ **Tekstil ve Konfeksiyon Pazarı Olarak ÇHC**, (İTKİB Genel Sekreterliği, ARGE- Mevzuat Şubesi, Eylül 2007), s.38 http://www.itkib.org.tr/ihracat/DisTicaretBilgileri/raporlar/dosyalar/cin_ulke_raporu.pdf Erişim Tarihi:05.01.2010

2004 yılı sonu itibariyle Çok Elyaflılar Anlaşması (Multi-Fiber Agreement-MFA) yerini DTÖ Tekstil ve Hazır Giyim Antlaşması (Agreement on Textiles and Clothing-ATC)'na bırakmıştır. Bu anlaşma ile birlikte Çin'in tekstil ve hazır giyim ihracatı ve üretimindeki payının dünya toplam üretiminin % 47'sini yakalayacağı beklenmiştir. Uluslararası Tekstil Sanayicileri Federasyonu' nun (ITMF) 2005 yılında hazırladığı rapora göre, dünya ekonomisinin başlıca pazarları ABD ve Çin olmuştur. ABD ve Çin pazarlarının büyüme oranları sırasıyla; % 3,5 ve % 9,9 olarak kaydedilmiştir. Buna karşın AB ve Japonya pazarlarının büyüme oranı sırasıyla; % 1,7 ve % 2,7, olmuştur. ITMF ülkelerinde tekstil ITMF raporunda yer alan ülkelerde kısa elyaf (pamuklu sistem) iplik kapasiteleri 2005 yılında hafif düşüş göstermiştir. Ring iplik kapasiteleri % 4,2, rotor iplik kapasiteleri % 3,9 oranlarında düşüş göstermiştir. 1 milyon iğn üzerinde kurulu kapasitesi olan ülkeler arasında, en kuvvetli düşüş % 19,1 ile Kore'de gerçekleşmiştir. Kore'yi ABD (-%10,7), Japonya (-%10,5), İtalya (-%7,2) izlemiştir. Diğer taraftan, Arjantin ring iplik kapasitesini % 6,7 ve Pakistan % 0,7 oranlarında artırmışlardır. İki büyük ring iplik üreticisi ülke olan ve 2005 yılında da ciddi seviyede yatırım yapmış olan Çin ve Hindistan dikkate alınacak olursa, 2005 yılında dünya kısa elyaf iplik kapasitesinde önemli bir artış gerçekleştiği görülmektedir. ITMF 2005 Yılı Uluslararası Tekstil Makineleri Sevkiyat İstatistikleri sonuçlarına göre, Çin ve Hindistan 2005 yılında sırasıyla 7.184.000 ve 1.430.000 ring iğ yatırımı yapmıştır. 2005 yılında pamuklu sistemde dünya dokuma kapasitesi, mekiksiz tezgahlar alanında % 1,4 oranında hafif bir düşüş göstermiştir. Rapor kapsamında yer almayan Çin ise 2005 yılında tek başına 32.600 yeni mekiksiz tezgah yatırımı yapmıştır. Bu rakam dünya toplam yatırımlarının hemen hemen % 62'sine karşılık gelmektedir. 2005 yılında dünya tekstil sanayinde istihdam 2004 yılı seviyelerinde kalmıştır.

Çin'in bu anlaşma ile edindiği fırsatlar en çok Bangladeş, Kamboçya gibi kota uygulaması kullanan ülkeleri zor durumda bırakmıştır. Hatta bu tür ülkelerdeki bazı tekstil üretim merkezleri Çin firmaları tarafından çoktan satın alınmıştır. Öte yandan rekabet edilmesi güç Çin malları girdikleri pazarlardaki fiyat seviyelerini aşağılara çekerek deflasyona neden olmaktadır. Tekstil ve hazır giyim endüstrisinde 2005 yılından sonra global kaynak sağlamada % 8 ile % 15 oranında fiyat düşüşleri yaşanmıştır.

Çin'in DTÖ üyeliğini ülkemiz bakımından değerlendirdiğimizde ise tekstil ve konfeksiyon ürünlerinde başta AB ve ABD pazarlarında olmak üzere, Çin menşeli mallarla şiddetli bir rekabete girilmesi kaçınılmaz görünmektedir. 2002 yılı sonunda "bornoz" kotası kalkmadan önceki dönemde Türkiye'nin ABD bornoz pazarındaki payı % 33 iken, 2003 yılında bu % 18'e inmiş, buna karşılık daha önce % 3,5 olan Çin'in payı 2003 yılı sonunda % 25'e çıkmış bulunmaktadır.⁶²

2002 yılı başında kotaları kalkan kalemlerden tekstil esaslı bavullarda 2001 yılında ABD toplam ithalatı içindeki payı %14 olan Çin'in 2003 yılında payını %80'e çıkardığı, eldivenlerde %10,5 olan payını 2003 %46'ya yükselttiği, sabahlıklardaki payını %5'ten %40'a, örme kumaştaki payını %0,3'ten %6,5'a çıkardığı görülmektedir. Çin mallarının dış pazarlarda ülkemiz ihracatı için oluşturacağı olumsuz rekabet koşullarına ilişkin yukarıda sıralanan hususlar dışında, Çin'in ülkemize doğrudan ihracatının etkileri ile yol açtığı sorunların da giderek önem kazandığını ifade etmek gerekmektedir. Esasen, konu, basın ve medya aracılığıyla bütün toplumun bilgisine sunulmuş bulunmaktadır. Son veriler ışığında çok geniş bir yelpaze oluşturduğu görülen Çin malları ithalatının yerli üretim kollarını ciddi şekilde tehdit etmeye başladığı anlaşılmaktadır.

3.2. Otomotiv ve İnşaat Sektörüne Etkisi

DTÖ üyelik kapsamında verilen taahhütlerde tekstil sektöründen sonra inşaat ve otomotiv sektörü gelmektedir.⁶³

Çin'in, DTÖ' ye üyeliğinden önce %80–100 arası en yüksek tarifeleri otomobil ithalatına uygulamaktaydı. DTÖ' ye üyeliğinden sonra ise bu tarifeleri kademeli olarak %30 civarına indirmeye başlamıştır. 2006 yılında ise gümrük tarife seviyelerinin binek otomobiller için %25, otomobil parçaları için ise %10 seviyelerine inmesine karar verilmiştir. Çin, otomotivde ithalat kotalarını ise DTÖ' ye taahhüt ettiği gibi kaldırmıştır. Bu, DTÖ ve yabancı otomobil ihracatçıları tarafından oldukça sevindirici bir gelişme olarak kabul edilmektedir, Çünkü Çin büyük nüfusu ve artan geliriyle

⁶²Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği, <http://www.tobb.org.tr/raporlar/TOBB-CinRaporu.pdf>, Erişim Tarihi: 02.02.2010

⁶³Çin'in Genel Ekonomik Durumu <http://www.klupdisticaret.com/2c.htm> Erişim Tarihi: 08.02.2010

yabancı otomobil firmaları için çok büyük bir pazardır. Ancak Çin hala yabancılar için otomotivde yatırım seviyesini minimum \$90 milyon seviyesinde tutmaktadır. Bu da yabancı otomobil üreticilerinin Çin pazarına erişmesini zorlaştırmaktadır. AB, ABD ile birlikte DTÖ' ne Çin hakkındaki ilk şikayet duyurusunu, Avrupalı şirketlere otomobil parçaları konusunda yaptıkları muamele yüzünden 2006 yılında yapmıştır.

İnşaat malzemeleri, Çin'in DTÖ üyeliğinin oldukça fazlasıyla hissedildiği bir diğer sektördür. Çin, DTÖ' ye girmeden önce, mermer, mutfak gereçleri, pencere gibi ürünlerde yüksek gümrük tarifesi uygularken DTÖ sonrası tarifeler oldukça inmiştir. Çoğu inşaat malzemelerinde gümrük tarife indirimleri %20 oranında olup bazılarında indirim %50'ye ulaşmıştır.⁶⁴

Türkiye'de yurtiçinde çok fazla hissedilemeyen Çin rekabeti, yurtdışında fazlasıyla hissedilmektedir. Ülkemizin yurtdışında Çin'le rekabette çektiği en büyük sıkıntı düşük işgücü maliyetidir. Körfez ülkeleri düşük işgücü nedeniyle Çin'i tercih etmektedir.

3.3.Kimya ve İlaç Sektörüne Etkisi

Sektörde gittikçe yaygınlaşmaya başlayan Çin mallarının veya ürünlerinin uluslararası norm ve standart kaygısı olmaması, kimya sektöründe haksız rekabete neden olmaktadır. Türkiye'nin kimya sektörüyle ilgili ithalat rakamları da, bu haksız rekabet tehdidini doğrular niteliktedir. Hiçbir uluslararası standart, ürün güvenliği normu veya servis garantisi olmayan veya tüketici dilinde bilgilerin verilmeden piyasada serbestçe dolaştığı Çin malları oranının sektörümüzün ürünlerinin geniş biçimde temsil edildiği nalburiye işlerinde %30-35'lere, gözlük çerçevesi ve camının da kapsandığı nihai gözlük ürünlerinde bu oranın %40'lara çıktığı, yine benzer bir oranla %40'lar civarında kimyevi maddenin pazara girdiği ve diğer taraftan oto lastiği, kauçuk ve ilaçta da % 5'lere varan bir rakamın ulusal pazarda yer aldığı gözlemlenmiştir.

İlaç sektörü bugün, Çin ilaç hammaddeleri sektörünün ana müşterisidir. Başta devletin ucuz ilaç alım politikaları olmak üzere, ilaç sektörüne yönelik uygulamalar ilaç üreticilerini daha ucuz ilaç hammaddesi bulabilecekleri Çin pazarına yönlendirmektedir.

⁶⁴ DTM, **Çin'in Genel Ekonomik Durumu**,http://www.kobifinans.com.tr/dis_pazar/040601/753, Erisim Tarihi: 08.02.2010

3.4. Metal ve Elektronik Sanayi Etkisi

Metal ve elektronik sanayi ile ilgili olarak Çin'deki sanayi üretimi incelendiğinde; Çin sanayinin rekabette en güçlü olduğu alanın emek yoğun ve gelişme kapasitesi yüksek metal, motosiklet, elektrikli makine ve teçhizat gibi ürünlerde olduğu gözlenmektedir. Bugün rekabet gücü yüksek olmamakla birlikte Çin, otomobil ve motosiklet dışındaki ulaşım ekipmanları ve ofis makineleri grubundaki üretim alanında orta ve uzun vadede rekabet avantajını geliştirecek potansiyele sahiptir. Çin'in, otomobil üretiminde orta ve uzun vadede gelişme imkanı ve rekabet gücünü kısmen geliştirme şansı bulunduğu gözlenmektedir. Bu açıdan Türk metal ve elektronik sanayinin kısa, orta ve uzun vadede Çin ile rekabet edebilmek için çeşitli stratejiler geliştirmesi zorunludur. Çin 2001 yılında ürettiği 2,3 milyon araç ile dünyada 8. Asya'da ise 3. sıraya yükselmiştir.⁶⁵

4.Çin'in DTÖ Üyeliğinin Makro Ekonomik Büyüklüklerindeki Değişimleri ile Değerlendirilmesi

Uluslararası entegrasyon, günümüz dünya ekonomisinin en önemli hareketidir.⁶⁶ Kimi entegrasyonlar başarısızlıklarla sonuçlansa da Çin'in dünya ekonomileri ile entegrasyonu hem ülke içi hem de dünyaya büyük etkiler arz etmiştir. Ülkenin dünya ile entegrasyonunda DTÖ üyeliği başrol oyuncusudur. Son 20 yıldır Çin'in ihracatı ve ithalatı dünya ticaretinin üstünde bir gelişme göstermiş ve dünya ticareti içindeki payı hızlı bir şekilde artmıştır⁶⁷. Bunun sonucunda gerek dış ticarete gerekse yabancı sermaye girişinde serbestlik sağlanması taahhüt edilmiştir. Bu adımlar, hem Çin hem de onun ticaret ortakları üzerinde bir takım etkiler yaratmıştır. Örneğin, Çin'in ticaretine getireceği serbestlikle Asya ülkelerinin ihracatının arttıracağı beklenmiştir⁶⁸. Ancak, Çin'in DTÖ' ne üyeliğinin hem pozitif hem de negatif etkileri olsa da, pozitif etkilerinin negatif etkilerden daha fazla olacağı kesindir.

⁶⁵ Mehmet Nergiz, **Metal Sektöründe 5 yılda 50 Yatırım**, http://www.demircelikstore.com/detay.asp?haber_id=75 Erişim Tarihi: 08.02.2010

⁶⁶ Erol Manisalı, **İktisada Giriş**, (İstanbul Üniversitesi, 1984), s.253

⁶⁷ Ebru Arısoy, Güzin Bayar, Burak Soranlar, "Asya'nın Devi: Çin Halk Cumhuriyeti", **Başbakanlık Dış Ticaret Dergisi**, (Sayı:32,2004) s.13

⁶⁸ Mevlüdiye Şimşek "Çin Halk Cumhuriyeti' nin Dünya Ticaret Örgütü ne Üyeliğinin Ekonomik Etkileri ve Çin' in Geleceğine ilişkin Senaryolar", Celal Bayar Üniversitesi, **İİBF Yönetim ve Ekonomi Dergisi**, (Cilt.12 sayı.2,2005), s.78

DTÖ katılım anlaşmasında taahhüt ettiği maddelerle devlet merkezli, planlamacı ekonomiden uzaklaşan Çin, serbest piyasa ekonomisini belirli bir geçiş süreci sonunda benimseyeceğini ilan etmiş, ticaret kotalarını ve tarife dışı engelleri kaldırarak veya vergi oranlarını düşürerek yerli sektörlerini ve pazarını da yatırımcıya açmaya başlamıştır. Böylece yerli sanayisinin yabancı pazarlara açılmasını da sağlamıştır.

4.1.Dış Ticarete Yaşanılan Gelişmeler

Çin'in DTÖ' ne müzakerelerde vaat ettiklerini yerine getirdiği takdirde, çeşitli kesimler, DTÖ' ye katılımın etkileri konusunda tahminlerde bulunmuşlardır. Çin'in DTÖ' ye katılımı durumunda, bu ülkedeki monopol eğilimlerinin kırılacağını ve bunun yararının da ciddi ölçüde Çin ekonomisine olacağı belirtilmiştir.⁶⁹ Zira Çin müzakerelerde gerek dış ticarete gerekse yabancı sermaye girişinde serbestlik sağlanmasını taahhüt etmiştir. Bu taahhütler gerçekleştiği zaman, hem Çin hem de onun ticaret ortakları üzerinde bir takım etkiler yaratacaktır. Çin'in ihracatı, 1978 de 10 milyar dolardan, 2001 yılında 266 milyar dolara yükselerek, 1970'lerin sonlarında en çok ticaret yapan 30. ülke konumundan 6. ülke konumuna gelmiştir.

Çin'in DTÖ üyeliği ile beraberinde Çin, gelişmiş ülkelerin piyasalarına girişini de artırmış ve aynı zamanda, özellikle bölgesel ekonomiler için daha önemli bir ihracat durağı haline gelmiştir.⁷⁰

⁶⁹ Mevlüdiye Şimşek ‘Çin Halk Cumhuriyeti’ nin Dünya Ticaret Örgütü ne Üyeliğinin Ekonomik Etkileri ve Çin’ in Geleceğine ilişkin Senaryolar’, Celal Bayar Üniversitesi , **İİBF Yönetim ve Ekonomi Dergisi**,(Cilt.12 sayı.2,2005), s.79

⁷⁰ Thomas Rumbaugh ve Nicolas Blancher.,**Price Dynamics in China**, IMF. s.232

Tablo 11: Çin'in Dünya Ticaretindeki Payı

1983–2006 Yılları arasında Çin'in Dünya Ticaretindeki Payı		
Yıl	İhracat Payı(%)	İthalat Payı(%)
1983	1,2	1,1
1993	2,5	2,8
1994	2,8	2,7
1995	2,9	2,6
1996	2,8	2,5
1997	3,3	2,5
1998	3,4	2,5
1999	3,4	2,8
2000	3,9	3,4
2001	4,3	3,7
2002	5,0	4,3
2003	5,8	5,2
2004	6,4	5,9
2005	7,3	6,1
2006	8,0	6,4

Kaynak: WTO, International Trade Statistics 2005-2006, Erişim Tarihi: 02.01.2010

Ticari büyüme, Çin'in DTÖ' ne 2001'deki katılımından sonra daha hızlı gerçekleşmiştir. 2005 yılında Çin'de %28,4 artan ihracat yılsonunda 761,9 milyar dolara ulaşırken, ithalat ise yıllık %17,6 artışla 659,9 milyar dolar olmuştur. Bu sonuçlara göre Çin'in 2005 yılı dış ticaret fazlası % 217 artarak 102,0 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Dış ticaret hacmi yıllık % 23,2 artışla 1421,8 milyar dolar olmuştur. 2005 yılında dünya ihracatının % 7,3'ünü ve dünya ithalatının % 6,1'ini elinde tutan Çin'i, ABD ve Almanya'nın ardından dünyanın en büyük üçüncü ticaret ülkesi yapmıştır.

Çin tekstil ve hazır giyim ürünleri başta olmak üzere birçok dalda dünya pazarlarında girişte yeni avantajlar elde etmektedir, diğer yandan ihracata devlet teşvik ve desteklerinin devam etmesi sonucunda Çin mallarının dünya pazarlarındaki

hakimiyetinin fazlasıyla hissedilmeye başlandığı görülmektedir. Bu noktada, Çin ürünlerinin ulaştığı bu konumun salt düşük işçilikle izah edilmesi yanlıştır.⁷¹

Çin bölge ülkeleri ile benzer ihracat endüstrilerine ve aynı büyüme politikalarına sahiptir. Ancak bölge ülkelerinin yaptıkları ihracat diğer gelişmiş ülkeler gibi yüksek sermaye ve teknolojiye dayalı olarak gelişmemektedir. Dolayısıyla ucuz Çin mallarıyla bir yandan kendi piyasalarında, bir yandan ihracat yaptıkları pazarlarda mücadele etmek zorunda kalacaklardır. Doğrudan yabancı yatırımların ve imalat sektörünün Çin'e kayması da bu ülkeler için ayrı bir sorun oluşturmaktadır. Bu çerçevede, içinde bulunduğumuz günlerde tekstil ve konfeksiyon (halı, örme kumaş, fantezi kumaş, ipek, battaniye v.s.), deri eşya ve ayakkabı, mobilya, cam ürünleri, oto lastiği, vanalar, armatürler, nalburiye, marangoz el aletleri, kimyasal maddeler, boyalar, kırtasiye, gözlük, elektrikli cihaz ve malzeme, klima, fotoğraf malzemeleri, cep telefonu, büro makineleri, tıbbi cihazlar ve malzeme, elektronik cihazlar, bilgisayar, hediyelik eşya, oyuncaklar gibi ürünlerde Çin'den yapılan ithalatın yerli üretim ile iç piyasayı ciddi ve önemli oranlarda etkilemekte olduğu belirlenmiş bulunmaktadır.

Türkiye'de üretim maliyetleri ve fiyatı daha yüksek ürünler yerine, kalitesiz ve daha ucuz olan Çin mallarına yoğun bir talep bulunmaktadır. Çin'de devletin işyerlerine desteği, ülkede sendikal hakların zayıflığı, ücretlerin, vergilerin ve girdi maliyetlerinin düşük olması, marka taklidi veya hırsızlığı gibi önemli haksız rekabet ürünlerinin varlığı, Çin mallarının maliyetini düşürmekte ve fiyat cazibesini arttırmaktadır. İki ülke arasındaki ticari ilişkiler giderek artsa da Türk firmalar Çin'de büyük oranlarda varlık gösterememektedir. Bunda gerek kültürel etkiler, gerek mevzuat, gerekse dil gibi çeşitli olumsuz etkenler sayılabilir. T.C. Pekin Büyükelçiliği kayıtlarına göre Çin'de 67 Türk firmasının ofisi ve temsilciliği bulunmaktadır. Bu firmaların bir kısmının Türkiye'de de belirli bir pazar payı elde etmiş büyük firmalar olduğunu görmekteyiz. Bunlar arasında Çimtaş, Demirdöküm, Fabeks Dış Ticaret, Akman Holding, Ünsa Ambalaj, Şişecam, Hipokrat Tıbbi Malzemeler, Mozaik Tekstil, Zorlu Tekstil, Goldaş, Garanti Bankası,

⁷¹ TOBB Raporu, **Çin Halk Cumhuriyeti'nin Dünya Ticaret Örgütü'ne Üyeliğinin Getirdikleri**, s.4
<http://www.tobb.org.tr/raporlar/TOBB-CinRaporu.pdf> , Erişim Tarihi: 02.02.2010

Bahçeşehir Eğitim Kurumları, İş Bankası sayılabilir.⁷² Çin'in DTÖ üyeliği ile değişen diğer bir durumda ithalatında yapılan indirimlerdir. Üyeliğin olduğu 2001 yılı itibariyle, ithalat tarifeleri ortalama olarak yüzde 15,3 oranında düşürülmüştür. Bu tarife düşüşleri hemen hemen Çin'in bütün mal ve hizmetlerini kapsamaktadır. Bu çerçevedeki ithalat tarifeleri indirimlerinin, Çin ekonomisi üzerinde bazı etkileri olacaktır. Bu makro ekonomik etkileri Tablo 12'de sunulmuştur.⁷³

Tablo 12: Çin'in DTÖ Üyeliğiyle İthalatındaki İndirimlerin Makro Etkileri

	Exp 1	Exp 2
ReelGSMH(Faktör Fiyatlarıyla)	1.41	3.67
Toplam Tüketim	0.62	1.76
Tüketici Fiyat Endeksi(CPI)	-1.64	-0.45
Reel Döviz Kuru	0.79	5.65
Tarım Fiyatlar seviyesi	- 4.07	-0.26
Tarım-dışı Fiyat Seviyesi	0.41	-0.72
Toplam ithalat Hacmi	6.13	34.69
Toplam İhracat Hacmi	4.13	23.37
Kırsal Gelir(Nominal)	-188	2.83
Kırsal Gelir(Reel)(b)	-0.24	3,29
Tarım Geliri(Nominal)	-5.68	1.07
Tarım Geliri(Reel)(b)	- 4.10	1.52
Şehir Geliri(Nominal)	1.32	3.58
Şehir Geliri(Reel)(b)	3.02	4.05

Kaynak: Xinshen Diao, Shenggen Fan, Xiaobo Zhang, China's WTO Accession, **Journal of Comparative Economics**, 31, 2003, p.341. Aktaran Mevlüdiye Şimşek "Çin Halk Cumhuriyeti" nin Dünya Ticaret Örgütü ne Üyeliğinin Ekonomik Etkileri ve Çin' in Geleceğine ilişkin Senaryolar, , Celal Bayar Üniversitesi , **İİBF Yönetim ve Ekonomi Dergisi**,(Cilt.12 sayı.2,2005), s.78

⁷² TC.Pekin Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği,

http://www.musavirlikler.gov.tr/upload/CHC/Turk_sirketleri.xls Erişim Tarihi:11.12.2009

⁷³ Mevlüdiye Şimşek "Çin Halk Cumhuriyeti" nin Dünya Ticaret Örgütü ne Üyeliğinin Ekonomik Etkileri ve Çin' in Geleceğine ilişkin Senaryolar, , Celal Bayar Üniversitesi , **İİBF Yönetim ve Ekonomi Dergisi**, (Cilt.12 sayı.2,2005) s.78

İlgili çalışmada EXP 1 tarımsal tarifeler elimine edilerek hesaplanmıştır EXP 2 bütün tarifeler elimine edilerek hesaplanmıştır. Bu Çalışmadan yola çıkarak Çin ekonomisinin DTÖ üyeliği ekonomik ve ticari serbestliği sağlayacaktır. Tabloya göre, Çin DTÖ' ne üye olduktan sonra, GSMH, toplam tüketim, toplam ithalat ve ihracat, şehir geliri dikkate değer boyutlarda artacaktır. Çin'in ticari anlamdaki serbestliği, orman ürünleri sektörlerini de etkileyecektir, bu ürünlerin ithalatı ciddi şekilde artacak, yine bu ülkenin aynı ürünler üzerindeki ihracat fırsatını yükseltecektir.

Çin DTÖ üyeliği ile gelişmiş ülkelerin piyasalarına girişini de artırmış ve aynı zamanda, bölgesel ekonomiler için daha önemli bir ihracat durağı haline gelmiştir.⁷⁴

4.2. İstihdam Oranlarında Yaşanılan Değişim

Çin'in yaşadığı en büyük sorunlardan biri sahip olduğu nüfusu karşılayamayan istihdam oranlarıdır. Yaşanılan teknolojik ilerleme ile sağlık sektöründe iyileşmeler yaşanmış, ortalama yaşam seviyesi artmıştır. Nüfus içindeki yaşlı kesim uygulanan tek çocuk politikasıyla beraber daha da artmıştır.

Çin'de 2000'li yılların başında yaşanan işsizlik oranlarında artış gözlenmektedir. Bu artış nedenleri arasında ülkenin DTÖ üyeliği de gösterilmektedir.⁷⁵ Çünkü DTÖ üyeliği kapsamında iç pazarda ve ekonomide yeniden yapılanmalar arttırılmış, iş sağlığı ve güvenliği gibi etkenler zorunlu hale getirilmiştir.

Çin'de işsizlik oranları 2001 yılında % 3,6, 2002 yılında % 4 ve 2003 yılında % 4,4 ve 2007 yılında %4 olarak gerçekleşmiştir. 2007 yılında Türkiye'de işsizlik oranı %9,9, dünyada ki gelişmiş ülkelerden İngiltere'de %5,3, ABD'de %4,6 olarak gerçekleşmiştir. Genel olarak işsizlik rakamları artsa da, Çin'de 2007 yılında gerçekleşen işsizlik oranının dünya geneline bakıldığında düşük olduğu görülmektedir.

Yapılan araştırmalarda 2015'ten sonra Çin'in işgücünün giderek azalacağı ve 2050 yılına kadar vatandaşlarının yaklaşık üçte birinin 60 yaş ve üzerinde olacağı

⁷⁴ Thomas Rumbaugh ve Nicolas Blancher. **Price Dynamics in China**, China's Growth and Integration into the World Economy Prospects and Challenges, IMF. Occasional, s.232

⁷⁵TİSK, **Dünya Ekonomisinin Yeni Sorunu:Çin Tehdidi**, (Ankara, Temmuz 2004), s.18

tahmin edilmektedir.⁷⁶ Çin’de DTÖ üyeliği ile çeşitli düzenlemeler yapılsa dahi ülkede halen çalışma koşulları iyi değildir. Çoğu özel sektörde insanlar haftanın 7 günü çalışmaktadır. Çalışma koşullarının iyi olmaması ve ücretlerin düşüklüğü halen Çin’de çalışma hayatının pek çok sorunu olduğunun temel göstergelerindedir.

4.3. Yabancı Yatırımlarda Yaşanılan Değişim

Çin’e yapılan dış kaynaklı yatırımlarının DTÖ üyeliğinden sonra daha da arttığı görülmektedir. Bu artışta ekonomilerin Çin’e yatırım yapmak için güvenlerinin artması büyük etkiye sahiptir. Ayrıca ülke ekonomisinde yapılan reformlar, altyapı eksikliklerinin giderilmesi, yatırımcılara teşviklerin sağlanması, mevzuatın gelişmesi, hukukun gelişmesi gibi etkenler doğrudan yabancı yatırımlarının artmasına neden olmuştur. Çin’e yapılan doğrudan yabancı yatırımlarının artmasına neden olan ülke avantajlarını birinci bölümde sıralamıştık şimdi yapılan yatırımların ülke ekonomisi üzerindeki etkilerini inceleyeceğiz.

Hong Kong ve Makao, Tayvan, Tayland, Singapur, Japonya G.Kore, Almanya, Fransa ve İtalya Çin’e yatırım yapan ilk on ülke/bölge konumundadır. Doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının Doğu Çin ’de geliştiği görülmektedir. Ülkenin batısında gerçekleşen yatırımlar % 2 civarındadır. Doğu Çin’deki bu gelişme alt yapı ve ulaşım imkânları ile de açıklanabilir. 1990’lardan sonra gelişmekte olan ülkelere yapılan dış kaynaklı yatırımların % 30’ unun adresi Çin olmuştur. 1981 yılında Çin’in çekebileceği dış kaynaklı doğrudan yatırımlar sadece 265 milyon dolar iken, Çin’in DTÖ üyeliği ile birlikte bu miktar 2002 yılında 53 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Çin’in yabancı sermayeyi çekmesindeki en önemli üç etken: Ekonomik yapı, liberalizasyon, teşvikler ve kültürel ortamdır.⁷⁷ 1990 yılı sonrasında dünyada yabancı yatırımlarda, giderek çağın gelişmesi ile birlikte ülkeler farklı arayışlara girmişler ve önceleri gerekli hammaddelere sahip olmak yabancılar için gerekliyken 1970’li yıllara gelindiğinde ucuz işgücüne yönelmişlerdir. Günümüzde ise artık sadece ucuz işgücü yeterli olmamakta, tamamlayıcı politikalar önem kazanmaktadır.

⁷⁶ Karen E. Lange, “ Azalan İşgücü”, **National Geographic**, (Mayıs 2008), s.148

⁷⁷ Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı İstanbul İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterliği, **Çin Halk Cumhuriyeti Ülke Raporu**, (İstanbul, 2006), s.26

Çin'e yapılan yabancı sermaye yatırımları, 2007 yılında ülkedeki altyapı, kömür madenciliği, imalat sanayi, toptan ve perakende ticaret, kiralama, bilimsel araştırmalar ve teknik hizmetler gibi alanlarda yoğunlaşmıştır. 2007 yılında 2006 yılına göre imalat sanayi de yatırım sayısında %22'lik düşüş yaşanmış, tutar olarak bu oran yaklaşık %5 oranında düşüşe neden olmuştur. Madencilikte geçen seneye göre yatırım sayısında %12 artış yaşanmış ve bu değer olarak %6'ya yakın büyümeyi beraberinde getirmiştir. En yüksek büyüme oranı bilimsel araştırmalar ve teknik hizmetlerde yaşanmış ve geçen seneye göre yatırım sayısında %65 artış yaşanmış ve tutar olarak %81 oranında büyümüştür.⁷⁸

4.4. Çin Ekonomisinde Büyüme

Çin'in 2002–2005 yılları arasındaki ekonomik büyümesi DTÖ ile ilişkilendirilmektedir. 2002 yılından bu yana Çin ekonomisi SARS salgınının ekonomik etkilerine rağmen 2003 yılında % 9,1 büyümüş ve petrol tüketimi % 31 oranında artmıştır. Bu büyümeyle birlikte Çin'in GSYMH' SI 1,4 trilyonu aşmış ve ilk defa Çin'de GSYMH kişi başına 1000 doları aşmıştır. Ayrıca bu dönemde Çin 54 milyar dolar yabancı sermayeyi çekmeyi de başarmıştır. Bununla birlikte takip eden yıllarda da Çin yüksek ekonomik büyüme oranlarını sürdürmüştür. Genel olarak toplamak gerekirse yabancı yatırım artışları ihracatın artmasına neden olmakta, bu da büyümeyi hızlandırmaktadır.⁷⁹

Aynı zamanda Çin'in DTÖ' ye üyeliği sonrasında 2005 yılında Çin'e karşı uygulanan kotaların kaldırılması sonucunda ABD'ye ihraç ettiği hazır giyim sektöründeki payı %18'den %50'ye yükselmiştir. Yine aynı biçimde AB pazarındaki hazır giyim sektöründeki ihracatı %18'den %29'a yükselmiştir. Çin DTÖ' ye üyeliği sonucunda elde ettiği ihracat avantajının yanında Asya'nın elektronik sektöründe üretim üssü haline gelmeye de başlamıştır. Çin'in elektronik sektöründe kazandığı rekabet avantajından dolayı Asya ülkeleri üretim merkezlerini buraya kaydırmaya başlamıştır. OECD'nin hazırladığı rapora göre Çin'in DTÖ' ye üyeliğinin iki yönlü sonuçları üzerinde durulmuştur. Bunlardan birincisi, Çin'in giderek büyüyen imalat sektörü için pazar bulma riski ortadan kalkmıştır. İkincisi, uluslar arası pazardaki ithalatçılar için

⁷⁸ <http://www.stats.gov.cn/english/> Erişim Tarihi:08.11.2009

⁷⁹ TİSK, **Dünya Ekonomisinin yeni sorunu, Çin**, (Yayın No: 243, Temmuz, 2004), s.8

eskisinden daha güvenilir bir tedarikçi durumuna gelmiştir. Çin, Reel GSMH artış oranlarına göre son yıllarda dünya ortalamalarının çok üzerinde ekonomik büyüme gerçekleştirmiştir. Çin, Dünya ekonomisinin durgun olarak nitelendirildiği yıllarda bile istikrarlı bir şekilde büyümeye devam etmiştir.⁸⁰

Ticari büyüme, Çin'in DTÖ' ne 2001'deki katılımından sonra daha hızlı gerçekleşmiştir. 2005 yılında Çin'de %28,4 artan ihracat yılsonunda 761,9 milyar dolara ulaşırken, ithalat ise yıllık %17,6 artışla 659,9 milyar dolar olmuştur. 2005 yılında dünya ihracatının % 7,3'ünü ve dünya ithalatının % 6,1'ini elinde tutan Çin'i, ABD ve Almanya'nın ardından dünyanın en büyük üçüncü ticaret ülkesi yapmıştır.

Dünya ortalama büyüme oranlarının 2000'de % 3,8 ve 2001'de % 1,3 olduğu göz önüne alınırsa, Çin'in DTÖ üyeliğinin istikrarlı büyümenin sağlanmasında ne kadar önemli olduğu biraz daha iyi anlaşılır. 2000 yılında ortalama büyüme oranları yüzde 5,4 olan gelişmekte olan ülkelerin, Arjantin, Türkiye ve Brezilya gibi, 2001 yılı ortalama büyüme oranları kriz nedeni ile %2.12'ye düşmüştür. Çin'in üyeliğinin gerekli önlemler alınmaması durumunda gelişmekte olan ülkelerdeki büyüme oranlarını daha da düşürürken, gelişmiş ülkelerdeki oranları artırması beklenmektedir.⁸¹

Çin ekonomisinde yaşanan büyüme oranları dikkate alındığında, ülke ekonomisinin sahip olduğu, büyük pazar potansiyeli, zengin işgücü kaynağı ve işçilik maliyetlerindeki avantajı ile yabancı sermayenin girişi devam edecektir. Gelecek 10 yılda ekonomik büyümenin %7–8 civarında olacağı beklenmektedir.⁸²

⁸⁰ Jiyao Bi ,**China's New Concept For Development**, China in a Globalizing World. UNCTAD, Genova, 2005, s. 107 AKTARAN:RasimYılmaz, Cüneyt Koyuncu, **Çin:Dragon Ekonomisinin Ölenemeyen Yükselişi**, (Ekin Yayınları,Bursa, 2005), s.33

⁸¹Burak Urak ,**Komünist Ülkenin İnanılmaz Kapitalizmi**
http://www.urak.org/BASIN_URAK/URAK_turkisitime_komunistulke_ciftci.htm Erişim Tarihi: 12.12.2009

⁸² Joseph Lee **Prospect of China's future economy growth**
http://www.chinawindow.com/china_economy/china_economy_guide/prospect-of-chinas-future.shtml
Erişim Tarihi: 10.02.2010

5.Çin Ekonomisinin Geleceği

Çin'in DTÖ üyeliğini sadece ticaret liberalizasyonu ve pazar açılımı ile sınırlı görmemek gerekir. Burada unutulmaması gereken bir diğer nokta, Çin gibi coğrafya ve insan zengini olan bir ekonominin dünya ile bütünleşmesinin vazgeçilmez bir unsur olduğudur. Çin'in DTÖ üyeliği, ekonominin her sahasını etkileyecek bir karar olmuştur.

Çin yaptığı reformist hareketlerle, yabancı yatırımcıların Çin'e olan güvenini arttırmış ve riskleri azaltmıştır. Çin, ekonomisi, tarihi, bugünü ve yarını itibariyle ilgi uyandırdığı kadar karmaşık ve zor bir konudur. Özellikle ABD ile Çin ilişkisi tam bir karmaşıklık arz etmektedir.

Çin ekonomisi sırasıyla 2003 yılında %9,3, 2004'te 9,2, 2005'de 9,9, 2006'da 10,7, 2007'de ise 11,4'lük büyüme oranlarına ulaşmıştır⁸³. Bu dönemde dünya ortalaması yaklaşık % 5 büyürken, Çin ekonomisi ortalama % 10 civarında büyümüştür. GSYİH satın alma gücü paritesine göre Çin'in ekonomik hacmi 12 trilyon doları geçmiştir ve yarattığı bu değer ile ABD'nin ardından dünyanın ikinci büyük ekonomisi durumuna gelmiştir. Reel kurlara göre ise 3 trilyon dolar civarındaki GSYİH ile Çin, ABD ve Japonya'nın ardından dünyanın üçüncü büyük ekonomik gücü olmuştur.⁸⁴ Ekonomik değişimler ve etkileşimlerle birlikte Çin dünya ekonomisine gelecek on yılda daha fazla entegre olacaktır.⁸⁵

Çin'in dış ticaret hacminde, 1978'de neredeyse hiç doğrudan yabancı sermaye yok iken 2005'de yıllık 70 milyar \$'lık doğrudan yabancı sermaye eşliğini aşmıştır. Yatırımlar her yıl % 25 oranında artış göstermiştir. Döviz rezervleri ise 1,500 milyar \$'ı aşmıştır. Çin'in yaşadığı bu gelişmeler, dünya ekonomistleri tarafından kimi zaman fırsat kimi zaman tehdit olarak gösterilirken, dünya ticaret dengesinin nasıl sağlanacağı konusundaki teoriler dünya ekonomi gündeminin baş sıralarında yer almaktadır.

Çin'de tüm işaretler, özellikle de şirket alım, birleşmelerinin mümkün hale gelmesi ve hizmet sektörünün açılmasıyla, yabancı sermaye hacminin ve kalitesinin

⁸³ Radikal Gazatesi, **ABD'de durgunluk korkusu, Çin ekonomisi ise uçuyor**, <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=245421> Erişim Tarihi :25.11.2009

⁸⁴ Radikal Gazatesi, IMF Raporu, Ümit Verdi, Radikal, 20.04.2007. <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=218930>. Erişim tarihi. 25.11.2009

⁸⁵ http://ec.europa.eu/external_relations/china/csp/07_13_en.pdf Erişim Tarihi:10.02.2010

rekor düzeye tırmanacağını göstermektedir. Bir önceki bölümlerde anlattığımız DTÖ taahhütleri kapsamında telekomünikasyon, dağıtım, bankacılık, sigortacılık, varlık yönetimi ve doğrudan yabancı yatırımcılara menkul kıymetler gibi, geçmişte sıkı sıkıya korunan kritik hizmet sektörlerinde açılım yapılmaktadır.

İktisadi İşbirliği ve Gelişme Teşkilatı (OECD)'de yapılan projeksiyonlar, halen satın alma gücü paritesine göre dünyanın ikinci büyük ekonomik gücü olan bu ülkenin 2020'ye kadar yeni ekonomik süper güç olabileceğini ortaya koymaktadır. Goldman Sachs'ın bir çalışmasında, çok ciddi bir siyasi-ekonomik bunalım, ya da doğal felaket çıkmaması ve büyümesini sürdürülebilir kılması durumunda, Çin'in 2050'de 44 trilyon \$'lık GSMH büyüklüğüne ulaşacağını ve ABD'yi geride bırakacağı öngörülmektedir. Uluslararası Para Fonu'na (IMF) göre ise, Çin bugün, ABD ve Japonya dan sonra dünyanın üçüncü büyük ekonomisine sahip ülkedir⁸⁶

DTÖ üyeliği olumlu etkilerle birlikte Çin'e bazı dengesizliklerde getirmiştir. Uyum sürecinde bahsettiğimiz gibi iç ekonomisinde istihdam sorunu vardır. Tarım sektörünün ithalata açılmasıyla işsizlik sorunu baş göstermiştir. Bölgeler arasındaki dengesizlik, yabancı yatırımları da kıyı kentlerine yönlendirmiştir. DTÖ üyeliği beraberinde büyük bir patlamayı da beraberinde getirmiştir ve bu uzun dönemde sürekliliğini koruyacaktır. Çin'in yabancı sermaye stratejisi köklü değişime uğramaktadır. Yeni dönemde imalat sanayindeki yabancı yatırımın gittikçe azalacağı, buna karşılık hizmetler sektöründe yatırımların süratle genişleyeceği söylenebilir. Özellikle de finans, sigortacılık, telekomünikasyon, iç ticaret ve enerji sektörlerinde ciddi hareketlenme olacağı beklenmektedir. Buna ek olarak, diğer Asya ülkelerinden Çin'e, mevcut ya da planlanan yatırımların kayması süreci hızlanacaktır. Çin'in dünya üzerine etkileri tartışılırken atlanmaması gereken bir diğer nokta da sahip olduğu ucuz işgücü ile birlikte en ucuz satan ülke durumuna gelmesidir. Bu diğer ülkelerin sanayilerini tehlikeye sokmakta, bilinen tüm kuralları değiştirmektedir.⁸⁷ Tüm bu bilgiler doğrultusunda, şu sonuca varabiliriz:

⁸⁶ Çin DTÖ üyeliği ve Türkiye, <http://www.fuarara.com/cinwtouyeligi.php> Erişim Tarihi:05.01.2010

⁸⁷ İbrahim Arıkan, **Tarih Ekonomiye, Ekonomi Tarihi Oluşturur**, (Arıkan Holding, Eylül 2008), s.61

Çin hızla gelişmektedir, Çin'in ekonomik gücünün, politik etkinliğinin ve askeri yeterliliğinin Asya'da arttığı bir gerçektir ve küresel ölçekte bu gerçeklik ciddiye alınmalıdır. Çin'in artan bu gücü karşısında Türkiye'nin bulunduğu noktaya baktığımızda en çok tekstil ihracatının etki altında kaldığını görürüz. Yaşanılan bu etkileşimde, dünya tekstil tedarikçiliğinde Türkiye 2005 yılında iyi bir performans gösterirken, 2006 yılında performansı oldukça düşmüştür. AB pazarında Çin ve Hindistan'a karşı pazar payını koruyabilirken, ABD pazarında düşüş yaşanmıştır.

Çin'in DTÖ üyeliğinden sonra ekonomik yükselişi Amerika'da daha fazla hissedilirken, AB ülkelerinde daha az oranda hissedilmiştir. Ekonomik yükseliş, teknoloji yoğun alanlardan ziyade, emek yoğun ya da orta düzey teknoloji alanlarında daha fazla olmuştur. Çin ABD'de ayakkabı, oyuncak, ev ve ahşap mobilyada daha çok öndedir. Aynı zamanda Çok Elyaflılar Anlaşması ile Çin DTÖ' de tekstil ve hazır giyim alanlarında ön plana çıkmıştır. Üç yıl önce, ABD'de Çin'e dönük fiber bavullar üzerindeki kotalar kaldırıldığında, bu konuda en fazla zarara uğrayan, ABD'ye bu alanda ihraç yapan ülke, Meksika olmuştur. Çin'in emek yoğun alanlarına ilerlemesi, bu alanda üretim hattını terk eden ABD'yi fazla etkilememektedir. Asıl etki, bu alanlarda üreticilerini sübvasyon ve ticari koruma ile birlikte koruyan ülkelere olacaktır. Bu alanda ABD'e Kauçuk ve Plastik Ayakkabı Birliği bir araştırma yapmıştır. Bu araştırma sonucunda ABD'de 17 çeşit kauçuk, bez ve plastik koruyucu ayakkabı üretilmektedir. Bu ayakkabı çeşitleri piyasada satılan ayakkabıların ancak %5'ni oluşturmaktadır. Çin'in DTÖ' ye üyeliği sonrasında, sahip olduğu düşük maliyet avantajının da etkisiyle ihracat ürünleri uluslararası pazarda egemenlik kurmuştur. Başta ABD olmak üzere diğer ülkelerin bu konuda rahatsızlığı da artmıştır. Bu rahatsızlığın en temel sebebi, normalden düşük değerde olan Yuan, Çin'in düşük maliyet avantajıyla birleşince söz konusu ülkelerin yerel pazarlarda ve üçüncü pazarlarda rekabet gücü azalmaktadır. Diğer açıdan bakıldığında ise bu durum, Çin'e mal satmayı da giderek zorlaştırmakta, söz konusu ülkelerin Çin ile olan ticaret açıklarını hem ithalat hem de ihracat yönünden olumsuz olarak etkilemektedir. Bu konuda ABD, Çin'den Yuan'ı dalgalanmaya bırakmasını veya ciddi bir revalüasyon yapmasını talep etmektedir.

SONUÇ

Son yirmi yılda Çin ekonomisinin geldiği nokta, tüm dünyada dikkatlerin Çin üzerinde toplanmasına sebep olmuştur. Çin ekonomisi sırasıyla 2003 yılında %9,3, 2004'te %9,2, 2005'de %9,9, 2006'da %10,7, 2007'de ise %11,4'lük büyüme oranlarına ulaşmıştır⁸⁸. Bu dönemde dünya yaklaşık ortalama % 5 büyürken, Çin ekonomisi ortalama % 10 civarında büyümüştür. GSYİH satın alma gücü paritesine göre Çin'in ekonomik hacmi 12 trilyon \$'ı geçmiştir ve yarattığı bu değer ile ABD'nin ardından dünyanın ikinci büyük ekonomisi durumuna gelmiştir. Reel kurlara göre ise 3 trilyon \$ civarındaki GSYİH ile Çin, ABD ve Japonya'nın ardından dünyanın üçüncü büyük ekonomik gücü olmuştur.⁸⁹ Ekonomik değişimler ve etkileşimlerle birlikte Çin dünya ekonomisine gelecek on yılda daha fazla entegre olacaktır.⁹⁰

2001 yılında DTÖ üyeliği, ülkenin dünya ekonomisi üzerinde büyük etkiler meydana getirmesine sebep olmuştur. Çin DTÖ üyeliği kapsamına birçok sektörde taahhütlerin altına imza atmıştır. Bu taahhütler, diğer ülkelere karşı eşit ve şeffaf davranmayı, fikri mülkiyet haklarını korumayı yükümlülük haline getirmiştir.

Çin DTÖ üyeliği ile birlikte küreselleşen dünyada kendisine önemli bir yer bulmuş ve hızla entegre olmaya çalışmaktadır. 1980 yılında 18,1 milyar \$olarak gerçekleşen ihracatı, 2007 yılında 1.224 milyar \$, toplam dış ticareti ise 2.142 milyar \$ olarak gerçekleştirmiştir. 1,3 milyar nüfus ile sahip olduğu ucuz işgücü, uygulanan vergi politikaları ve maliyet avantajları büyük miktarlarda yabancı sermayeyi Çin'e çekmiştir. Kotalar kalkmış, yatırım riskleri azaltılmıştır. Çin'in sahip olduğu ucuz işgücü, aynı zamanda yoğun bir tüketicidir ve yabancı sermaye yatırım kararı verirken bunu da önemle dikkate almaktadır.

⁸⁸ Radikal Gazatesi, ABD'de durgunluk korkusu, Çin ekonomisi ise uçuyor, <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=24542125>. 11.2009

⁸⁹ Radikal Gazatesi, IMF Raporu, Ümit Verdi, Radikal, 20.04.2007. <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=218930>. Erişim tarihi. 25.11.2009

⁹⁰ http://ec.europa.eu/external_relations/china/csp/07_13_en.pdf Erişim Tarihi: 10.02.2010

DTÖ üyeliğinin olumsuz getirileri arasında, bölgesel eşitsizliğin artması, kısa vade gelir dağılımında ortaya çıkan dengesizlikler ve işsizlik göze çarpmaktadır.2000 yılından buyana işsizlik artmaktadır. Ayrıca ülkeye gelen yatırımlarla birlikte yerli sermaye güçlük yaşamaktadır.

Çin'in yaşadığı bu değişim dünya ekonomileri ile olan ilişkilerini de etkilemiştir. Çin'in artan gücü karşısında kendi ülke ekonomilerini korumak için çözüm arayışına girmişlerdir. Çin'in Türkiye ile olan ilişkileride etkilenmiştir. Özellikle tekstil sektöründe Türkiye ihracatına olumsuz etkisi olmuştur. Fakat Türkiye etkinliğini makine ihracatı gibi diğer alanlara kaydırarak bunu aşmaya çalışmaktadır.

DTÖ üyeliğinin ardından Çin'in sahip olduğu kuvvetli ve zayıf yönleri, ayrıca diğer fırsat ve tehditleri SWOT analizi ile özetleyecek olursak;

DTÖ üyeliğinin ardından Çin için SWOT analizi

Kuvvetli Yönler

- Geçmişteki köklü siyasi yapı
- 1978 sonrası yaşanan reformist hareketler
- Yüksek emek kapasitesi ve ucuz iş gücü
  - Düşük işgücü maliyeti
  - Yüksek tüketim hacmi
- Dünya yabancı sermaye yatırımında liderlik
  - DTÖ üyelik kapsamında verilen taahhütler ve uygulanan düşük vergi oranları
  - Zengin doğal kaynakları
  - Coğrafi konum ve büyüklük
- Dış Ticaret Hacmi
  - Çin, dünya ihracatında Almanya'dan sonra 2. dünya ithalatında ise ABD ve Almanya'nın ardından 3. sırada yer almaktadır.
  - Döviz rezervleri 1.500 milyar doları geçmiştir.
- Piyasa ekonomisine yönelim

Zayıf Yönler

- Eğitim seviyesi düşüklüğü
- Bölgesel eşitsizlikler
- Kalifiye eleman sıkıntısı
- Çevre Problemleri
  - Çevre sağlığı için gereken yüksek bütçeli önlemler
  - Modern çevre kontrolü eksikliği
- Ürünlerin dağıtımının kontrol gücülüğü
- Eski teknoloji ve ekipmanlar
- Demiryolları, karayolları, iletişim ve enerji üretiminde düşük standartlar, altyapı eksiklikleri
- Etkin olmayan müşteri hizmetleri
- Kalitesiz Ürünler

Fırsatlar

- Yatırım yapma hacmi ve fırsatın büyüklüğü
- Bilgisayar, yarı-iletkenler ve telekomünikasyon ürünlerindeki tarifelerin kaldırılması
- Hızlı üretim artışı ithal ara malı ve yatırım malı talebini artırmakta, dolayısıyla hemen her sektör, bu dev pazara önemli ihraç imkanları bulabilmektedir.
- Asya Pasifik Ekonomik Formu (APEC) olarak liderlerin, Asya'da 2020 yılına kadar dünyanın en büyük serbest ticaret bölgesini yaratma istekleri.

Tehditler

- Çin'de yatırımın uzun dönemli etkinliğini göstermesi
- Modern finansal raporlamanın olmaması
- Hukuki yapıda eksiklikler
- İş yapış biçimlerindeki kültürel farklar
- Çin toplumunda meydana gelen hızlı iç değişiklikler
- Entelektüel hakların korunmasında yetersizlikler
- Taklit Ürünler
- Gelir Dağılımındaki eşitsizlikler
- İşsizlik oranındaki artış

Çin, emek yoğun üretimden, teknoloji ağırlıklı üretime doğru ilerlemektedir. Çin günümüzde, her türlü endüstri kolunda üstün bir üretici ve ihracatçı haline gelmiştir. Yukarıdaki analizimizde detaylı şekilde belirttiğimiz gibi, Çin ekonomisi kendi içinde, kuvvetli ve zayıf yanlarının yanında, fırsatlar ve tehditlerde bulundurmaktadır.

Çin, geçmiş dönemde elde ettiği gelişim hızını, aynı şekilde devam ettirebilir ve bunu yaparken kalitesiz ürün ürettiği algısını tüm dünya'da ve özellikle kendi ülkesinde yaşanların kafasından silbilirse; ucuz üretimi, insan haklarına ve çevreye saygılı bir biçimde, gelişmiş ülkeler standartlarında yapmayı başarabilirse, yeni bir süper güç olarak dünya ekonomisinde yerini alacak ve küreselleşen dünyada, tüm dünya ekonomisine olumlu katkı sağlayacaktır.

Çin'in ilerleyen zamanlarda ekonomi üzerindeki etkisinin devamlılığını sağlaması, sadece GSMH gelişimi ve ülkeye yapılan yatırımlarla değil, ülkenin askeri, siyasi ve sosyal her alanda tüm kriterleri birlikte düşünüp, sürdürülebilir kalkınmayı sağlamasıyla mümkündür.

KAYNAKÇA

- AB-Haber Brüksel, AB Çin İlişkileri Gelişiyor,
<http://www.abhaber.com/haber.php?id=16609> (Erişim Tarihi: 29.12.2009)
- ABD- Çin ilişkileri, ABD- Çin ilişkileri dünyayı değiştirdi.
<http://turkish.cri.cn/281/2009/01/01/1s107339.htm> (Erişim Tarihi:23.12.2009)
- ABD’de Durgunluk Korkusu,
<http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=24542125>
- Adana Ticaret Odası, Çin Halk Cumhuriyeti Ekonomisi ve Türkiye ile İlişkileri,
<http://www.adana-to.org.tr/TR/UlkeRaporlari/Raporlar/CN.pdf>, (Erişim Tarihi:20.10.2009)
- Akkemik, Ali, Koray Köksal, “Do Chinese Export Crowd-out Turkish Export”, **İktisat İşletme ve Finans**, 2009
- Alan, Üstün, Çin’in Dünya Ticaret Örgütü’ne Üyeliği ve Küresel Etkileri,
<http://www.dtm.gov.tr/dtmweb/index.cfm?action=detayrk&yayinID=119&cerikID=221&dil=TR>(Erişim Tarihi: 03.09.2009)
- Arıkan, İbrahim, **Tarih Ekonomiye Ekonomi Tarihiyi Oluşturur**, (Arıkan Holding, 2008)
- Arısoy Ebru, Güzin Bayar ve Burak Soranlar (2004), “Asya’nın Devi:Çin Cumhuriyeti”, **Dış Ticaret Dergisi**, s. 32,
- Arrighi, Giovanni, **Adam Smith Pekinde :21. yy’ın Soykütüğü**, (Çeviren : İbrahim Yıldız Yordam Kitap 1. Basım Ocak 2009)
- Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı İstanbul İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterliği,
Çin Halk Cumhuriyeti Ülke Raporu, İstanbul, 2006.
- Başer, Bülent, **Uzakdoğunun Haksız Rekabetine Karşı Alınacak Tedbirler**, Ticarete Çin Tehdidi Semineri,(23-28 Nisan 2004 Antalya, TİSK Yayınları, 2004).
- Chengze, Fan Simon, “Çin Doğrudan Sermaye Yatırımlarını Çekmede Neden Başarılıdır: İşlem Maliyeti Yaklaşımı”, Bekir Gövdere,
- DTM, **Dış Ticaret Dergisi**, Nisan, 1999
<http://www.dtm.gov.tr/ead/DTDERGI/nisan99/cin.htm>,
- Chinese History-China Contemporary Period (1949 -)
http://www.chinakindnesstour.com/Chinainfo/General/history/Chinainfo_737.shtm ml,Erişim Erişim Tarihi: 07.09.2009

- Cox, W. Michael, **China: Awakening Giant** , (Federal Reserve Bank of Dallas, 2003)
- China and WTO, http://www.wto.org/english/thewto_e/countries_e/china_e.htm
Erişim Tarihi: 20.09.2009
- Çin'in Genel Ekonomik Durumu ,<http://www.klupdisticaret.com/2c.htm>,
Erişim Tarihi: 08.02.2010
- Çakıroğlu, Deniz ,Çin Halk Cumhuriyeti, İstanbul: İgeme Araştırma ve Geliştirme Başkanlığı,(1996)
http://www.igeme.org.tr/Arastirmalar/ulke_sek/index.cfm?sec=ara
Erişim10.11.2009
- Çin Japon İlişkileri, <http://turkish.cri.cn/chinaabc/chapter4/chapter40302.htm>
Erişim Tarihi: 05.01.2010
- Çin DTÖ Üyeliği ve Türkiye <http://www.fuarara.com/cinwtouyeliği.php>
Erişim Tarihi:05.01.2010
- DEİK, **WTO Üyeliği Sonrası Çin Ekonomisinde ve Ticaretinde Gelişmeler** (Mayıs 2004)DTM, Çin'in DTÖ Üyeliği ve Küresel Etkileri.2009
<http://www.dtm.gov.tr/dtmweb/yaziciDostu.cfm?dokuman=pdf&action=detay&yayinID=1412&icerikID =1528&dil=TR>:Erişim Tarihi: 02.09.2009
- Dünya Ticaret Örgütü <http://www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/EAD/15.pdf>
Erişim Tarihi : 09.10.2009
- Değertekin Efsun Ayça, **Çin Sermaye Piyasasında Gündem Dergisi** sayı.78, Şubat 2009
- DTM, Çin'in Genel Ekonomik Durumu
http://www.kobifinans.com.tr/dis_pazar/040601/753,
Erisim Tarihi: 08.02.2010
- Ekinci, Alper, **Çin, Yabancı Sermaye, Türkiye**, (Turan Kitabevi Yayınları, Ankara ,2005)
- Ekrem, Nuriye, **Çin Halk Cumhuriyeti Dış Politikası, , Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları**, (Ankara, 2003), s:35
- Encyclopedia: Chinese Economic Reform [http:// www.nationmaster.com](http://www.nationmaster.com)
Erişim Tarihi: 13.09.2009
- Gunter, Michael, "Chinese Kaleidoscope", **World Affairs**, (Vol 165(4), 2003)
- Huang, Margaret ve Robert F. Kennedy, "US Human Rights Policy Toward China", **Foreign Policy In Focus**, Vol. , No. 8, March 2001

Jiyao, Bi “**China’s New Concept For Development**”, China in a Globalizing World. UNCTAD, Genova 2005

Index of Freedom China,<http://www.heritage.org/Index/Country/China>

Erisim Tarihi: 12.10.2009

Jianwu, He; Li Shantong ve Sandra Polaski,**China’s Economic Prospects 2006–2020, Trade, Equity, and Development Program**, (Carnegie, 2009)

Karlova, Uğur Rifat ‘Çin- Japon İlişkilerinde Yeni Açılımlar’

<http://www.avsam.org/tr/a1420.html> Erişim Tarihi : 05.01.2010

Karluk, Rıdvan, **Uluslararası Ekonomi, Teori ve Politika**; (Beta Yayınları,7.Baskı, İstanbul)

Kızıltan, Alaattin ,”Tek Kutuplu Bir Dünyada Çin Halk Cumhuriyeti’nin Süpergüç Olabilirliği”, Atatürk Üniversitesi, İİBF, İktisat Bölümü. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt 5, Sayı 1*

Lee, Joseph ,Prospect of China's future economy growth

http://www.chinawindow.com/china_economy/china_economy_guide/prospect-of-chinas-future.shtml Erişim Tarihi: 10.02.2010

Lange, Karen E., “Azalan İşgücü”, **National Geographic**, (Mayıs 2008)

Manisalı, Erol, **İktisada Giriş**, (İstanbul Üniversitesi Yayınları ,İstanbul, 1984)

Nergiz, Mehmet, Metal Sektöründe 5 yılda 50 Yatırım

http://www.demircelikstore.com/detay.asp?haber_id=75

Erişim 08.02.2010

Qin, Shi, **Çin**, (Yeni Yıldız Yayınevi, İstanbul, 1997)

Phillip Grup And Jian-Hai Lin, Foreign Direct Investment In China

<http://www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/EAD/TanitimKoordinasyonDb/cinsayi13nisan1999.doc>

Rumbaugh, Thomas ,China: Internatinal Trade and WTO Accession

<http://www.ppl.nl/bibliographies/wto/files/1370.pdf> Erişim Tarihi: 08.12.2009

Seyidoğlu, Halil, **Uluslararası Finans**,(4.Basım, İstanbul: Güzem Can Yayınları, 2003)

Soto, Hernando, **Sermeyenin Sırrı**, (Çeviren: Murat Aygen,Liman Kitapları, Mart 2005)

Studwell Joe ,**Çin Rüyası :Dünyanın Keşfedilememiş En Büyük Pazarının Araştırması**, (Çeviren : Zeynep Sakin, Ledo Yayınları,1. Basım 2007)

Shenkar, Oded, **Çin Yüzyılı**, (Çeviren: Semih Türkoğlu, Truva Yayınları, 1. Baskı, 2007)

The Future of China and North Asia

<http://www.freeworldacademy.com/globalleader/china.htm> Erişim

Tarihi:10.02.2010

The Imperial Era: 3, Mongolian Interlude,

<http://www.chaos.umd.edu/history/imperial3.html#mongol>, Erişim Tarihi :

15.08.2009

TİSK, **Dünya ekonomisinin yeni sorunu: Çin Tehditi, 2004**, Yayın No:243

Erişim Tarihi :15.07.09

UNCTAD, **World Investment Report 2003, FDI Policies for Development :**

National and International Perspectives, United Nations, Genova'dan

Aktaran Yılmaz, Koyuncu,

Uğur Cihan, **Çin ABD İlişkileri ve Türkiye**

<http://www.haber7.com/haber/20090209/CinABD-iliskileri-ve-Turkiye.php>

03.01.2010 Erişim Tarihi:03.01.2010

Urak, Burak, ' Komünist Ülkenin İnanılmaz Kapitalizmi',

[http://www.urak.org/BASIN_URAK/URAK_turkishtime_komunistulke_cif](http://www.urak.org/BASIN_URAK/URAK_turkishtime_komunistulke_cif_tci.ht)

[tci.ht](http://www.urak.org/BASIN_URAK/URAK_turkishtime_komunistulke_cif_tci.ht), Erişim Tarihi: 12.12.2009

Verdi, Ümit, Radikal, IMF'nin Raporu

<http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=218930>.

Erişim tarihi. 25.11.2009

Yılmaz, Rasim ve Cüneyt Koyuncu, **Çin:Dragon Ekonomisinin Önlenemeyen**

Yükselişi, (Ekin Yayınları, Bursa, 2005)